

PHOENIX EDITION

**Iwan T.
Aminoff**

***DET
ERÖFRADE
LANDET
(INVASIONEN)***

Phoenix-Library.org

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

Iwan T. Aminoff

Livros Grátis

<http://www.livrosgratis.com.br>

Milhares de livros grátis para download.

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

[Table of Content](#)

[About Phoenix–Edition](#)

[Copyright](#)

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

***D*ET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)**

FRAMTIDSROMAN af Iwan T. Aminoff (Radscha)

TILL DEM SOM BÄRA ANSVARET

L.

DEN SKÖFLADE STADEN Det låg något denna natt på torget, något som såg ut som ett stort stenkummel; stora och små stenar, blandade om hvarandra, skrofliga och släta stenar, hvilka ännu bibehöllo polityrens glans; stora, fyrkantiga block midt ibland skärfvor och splitter och grus. Och bredvid lyste något svartgrått, något som ovillkorligen drog ögat till sig och väckte olika känslor till lifs; undran, bäfvan, häpnad, nyfikenhet. Öfver det hela låg sorg, en tung, förlamande sorg, utbredd. Det kändes som tillbakahållna tårar och kväfda snyftningar.

Endast en enda bågampa upplyste torget, fastän mörkret inträdt. De andra hade fallit offer för väns och fiendes granater under den tid, då man ännu slogs om herraväldet öfver staden, och den tiden föreföll aflägsen, ehuru den alls icke låg långt tillbaka. Men bågampan kastade ett svagt sken öfver stenkumlet och öfver männen, som fått befallning att under nattens lopp bortföra det bråte, som låg hindrande för trafiken på torget. De arbetade under tystnad, och många tyckte, att det var ett slafgöra.

Den ena af arbetarna upphörde med sitt arbete. Han rätade upp sig och stod stödd mot spettet, en bredaxlad, lindhårig gestalt med klarblå ögon, en germansk typ. Det lyste entusiasm i hans blick, och man kunde genast förstå, att han trodde på någonting, trodde fullt och fast, trodde så säkert, att han kunde gå i döden för sin tro på just detta.

«Detta är vägen till friheten», sade han till kamraterna, men det fanns ingen som svarade. De fortsatte stillatigande sitt arbete utan att ens se upp.

«Till frihet», repeterade han för att ge eftertryck åt det, som han ville ha sagdt. «I århundraden ha vi varit slafvar. Genom vårt arbete har kapitalet kunnat göda sig, medan vi svalt. Det är våra muskler och vår svett, som gett kapitalet näring, medan vi själfva, våra hustrur och våra barn saknade det allra nödvändigaste. Minns ni hur vi trälade och trälade? Och hur tröstlöst det var, ty vi fick inte skörda frukterna af vårt arbete, utan det gjorde de, som satt inne med de stora kapitalen. 'Den där mycket har, honom varder mycket gifvet', heter det», tillade han med ett tvunget skratt.

Det var hån, men ingen instämde i skrattet.

«Så predika statsprästerne, men nu är det slut med deras struntprat. Frihetens dag är kommen, lefve friheten!»

«Tyst, någon kunde höra oss!» varnade hans granne.

Aldrig hade en varning varit mer på sin plats.

«Hvad skulle det göra!» utbrast talaren. "Här finns ingen, som vill göra oss något ondt. Ni ha själfva sagt det. Många af er sade, att fienden aldrig skulle komma, andra svuro på att han under alla omständigheter – äfven om han komme – skulle vara vår vän, vår befriare. Han skulle göra slut på kapitalisterna, sade ni. Sedan skulle den eviga freden komma.

«Nu har fienden infriat sitt löfte, och ni står stumma. Kommer ni inte ihåg hvad ni sade?» Af hans min förstodo de, att han väntade ett jakande svar.

«Det var då det», svarade grannen och torkade bort svetten ur pannan.

«Bah!» skrattade entusiasten, «du tror väl själf på de sanningar, du slagit i mig under de borgerligas dagar. Man byter inte om åsikter lika lätt som man byter om kläder. Du tillhör ju partiet.»

«Hvarför tror du att segraren skall bli en bättre herre, än de vi haft?» frågade en tredje och lät spaden hvila.

«Hvarför, jo, därför att vi aldrig kunnat få det sämre. Det ha ni alla sagt förut.»

«Jag har inte sagt det.»

«Och inte jag.»

«Hvar fan har du fått det ifrån?»

Alla talade om hvarandra, och protesterna dogo bort i ett mummel.

«Ha ni inte!» utropade mannen vredgad och förvånad öfver lögnerna. «Ni ha alla predikat den läran, och jag har hört den sedan barndomen. Jag har vuxit upp med de lärosatserna, och aldrig var det någon af er som motsade dem då. Något fädernesland hade vi inte. Alla människor skulle vara bröder. Den ömmaste af dem alla var den, som började kriget mot oss, befrielsekriget.»

«Så sade inte jag. Jag varnade för faran, och jag sade att fienden förr eller senare skulle göra slut på vår frihet», yttrade en blek, mager man med tofvigt, mörkt helskägg. Han var en berest man.

Han fortsatte:

«Hela världen väntade ett krig utom en del af oss svenska socialdemokrater. Tyskland och England lågo så godt som i lufven på hvarandra. Turkiet och Italien hade slagits.

Balkanstaterna hade krigat mot Turkiet och sedan dragit vapen mot hvarandra. Ändock sade man att broderfejd var omöjlig. Öfverallt jäste det», fortsatte han och beledsagade sina ord genom att slå den stora magra näfven i vänstra handens flatsida. «Jag har arbetat i utlandet och sett, hur de hade det i ett underkufvadt land. När jag varnade er, hånskrattade ni och svarade, att till Sverige skulle aldrig komma några utlänningar som ovänner. Man hade inga planer mot oss, och det var bara herrarnas påfund för att suga ut folket. Hur skulle militär och prästerskap kunna lefva, om de inte predikade krigsskräcken och djäfvulsläran och på så sätt kunde förmå folk att betala skatt? Så sade ni då. Krigsskräcken, sade ni, skulle ersätta helvetet, som prästerna måst realisera till underpris. Nu är fienden här.»

«Du har jämt och ständigt sett allt i svart.» De skrattade hånfullt, men bakom skrattet låg skamkänslan dold.

«Har jag? Nej, jag ser allt, som det är. Ni däremot har gått och drömt och drömt om ett land, som ni aldrig kunde nå, precis som små barn drömma om landet öster om sol och väster om måne. Många af er ha inte velat se för ert stora hats skull, ty det är klasshat och afund och lystnad, som gjort, att många inte velat veta af, att de ägde ett fosterland. De ville dra ned alla dem, som stod ett pinnhål högre på den sociala stegen, och dem ville de rifva ned, för ingen fick höja sig en tum öfver den andre. Förr finge fan eller utländaren ta oss allesammans. Och nu har olyckan kommit.» Han suckade djupt som den, som har svårt att andas.

«Du vet ju inte, hur det blir», invände entusiasterna. «Allt blir nog bra till slut, skall du få se. Hvarför skulle eröfraren vilja oss något ondt? Du kan inte draga fram en enda orsak till det.»

«Jag vill ställa en motfråga till dig: hvarför har han kommit hit? Tror du för att göra oss en tjänst, så bedrar du dig. Det ligger egoistiska bevekelsegrunder bakom, ty han är lika stor egoist som vi andra. Har han gjort något annat land väntjänster?»

«Han har kommit för att hjälpa oss», sade den tillfrågade eftertryckligt. «Försök inte att inbilla mig något annat.»

"På samma sätt som stormakterna vilja hjälpa tripolitaner, mandschurer, kineser, afghaner, perser och turkar, ja! Har du inte sett, att man långliga tider arbetat för att komma åt oss? Hvarför skulle eljest hans stora intresse för oss och våra gränser ha kommit? Han byggde vägar och järnvägar, som ej voro till för folkets skull. Jag hörde bönder och arbetare därborta undra öfver de byggena, ty de förstodo inte nyttan af dem. Jag hörde folket svära och knota öfver alla dessa nya regementen, som öfversvämmade landet, och de hade inte kommit för upprors eller oroligheters skull, ty gränsfolket var lugnt och tänkte inte längre på att resa sig mot oket.

"När jag var där och bodde bland dem, öppnades mina ögon. Förut hade jag trott på samma sätt som ni andra, men till slut fann jag, hvilken stor skillnad som rådde mellan vår frihet och deras beroende. De skulle tvingas under oket trots edliga försäkringar, trots alla garantier. De förlorade sina egna ämbetsmän, som ersattes med trogna infödingar. Man beröfvade grannlandet dess mynt och dess frimärken, man införde passtväng, nya förordningar och lagar. Samtidigt kom en militär massinvandring till stånd, och man byggde örlogsstationer vid kusten. Kalla ni detta för ingenting, och dock pekade det rakt mot Sverige! Den, som inte vill se, ställer sig blind.

"I grannlandet visste man, hvad det betydde, men vi här hemma blundade och gömde hufvudet som harar och vågade inte som män se faran i ansiktet. I det stället käbblade vi och munhöggos om småsaker. Och dock stod faran för dörren.

«Likväl fanns det klarsynta män, som talade om detta för oss, men vi ville inte förstå. Nu kommer den tid, då vi få lära, och det blir en dyrköpt lärdom.»

Han böjde sig ned för att fortsätta arbetet.

«Du vet inte hvad du säger», afbröt entusiasten honom. «Under alla dessa år har skrifvits och talats så mycket om faran för vår frihet, att du tror på pratet, men nu skall du tvärtom få bevis på, hur bra vi arbetare ska få det.»

«Bra! Hvilket bevis har du för det? Hos eröfraren gå hundratusentals arbetslösa, och dessa ha förut inte fått invandra hos oss, ty detta satte våra myndigheter stopp för. Nu komma de däremot. Det blir mycken arbetskraft, och de arbetssökande komma att bjuda under hvarandra i den auktionen, så att vi arbetare få blott en spottstyfver mot förut.»

«Dumheter! Då emigrera vi!» sade en röst.

«Emigrera! Tror ni, att ni få emigrera? Det är ingen lätt sak. Nu få vi också passtväng som de andra och ställas under uppsikt. Hvarenda en kommer att stå under kontroll, och det är inte, som det var hos oss förut, att endast skurkar stå under polisuppsikt. Nej, ni ha ingen aning om, hvad som kommer, och just därför skriker ni och tror på frihet.»

«Men...»

«Tyst, därborta!» röt en röst på bruten svenska. «Skynda er med arbetet! Skräpet skall vara borta, innan solen går upp.»

Mannen, som talat, var klädd i gråbrun uniformskappa. Han hade en rundkullig mössa, som han bar lutad mot ena örat, hvilket gaf honom ett käckt utseende. Han var stor och grof, och hade ett långt ifrån osympatiskt utseende.

«Hvad i helvete...» började entusiasten, men innan han hunnit fortsätta, lade den mörkskägige arbetaren handen på hans mun.

«För Guds skull, tyst!» hviskade han. «Det är en gendarm, och du kommer illa ut, om du retar honom. Vi andra kan också få obehag.»

«Han har inte med mig att göra.»

«Jo, han kan göra hvad som helst med dig. Det är ju en gendarm. Muckar du, blir du anklagad för uppror. Lyd mitt råd och var tyst!»

Det uppstod dödstystnad vid den arbetande gruppen. Spett och spadar rördes, det slamrade af metall och sten, och ett kaotiskt virrvarr af armar, ben, verktyg och klippblock belystes af skenet från bågglampan. Gendarmen hade stannat och betraktat gruppen, men han sade ej ett ord. Till och med den tysta vaktposten vid Ariffurstens palats, som gått af och an i enförmig promenad, stannade, sedan han tittat in genom rutan och funnit, att man sof därinne i vakten. Han lade händerna öfver gevärsmynningen och stod orörlig lik en bildstod.

Hos de arbetande låg intet kufvadt trots. De visste ej ännu, hvad ödet hade i beredskap åt dem, utan de väntade på något som skulle komma, godt eller ondt. En aning sade dem, att det skulle bli ondt, men de hoppades ännu.

Allt hvad de ryktesvis hört kunde inte vara sant. Det stred ju så fullkomligt mot deras begrepp, de begrepp, hvarvid de voro vana och som inpräntats hos dem med den socialistiska katekesens auktoritetstro, tills det blifvit en dogm hos dem. De hade blott en fiende och denne var kapitalet. Nu måste det bli slut med detta, och således hade de ingen fiende mer, och fridens tillstånd skulle inträffa. Men ändock...

Gendarmen vände ryggen åt dem och återtog sin rond.

Oaktadt ej ens midnattstimmen var inne, var det nästan folktomt på torget, om man undantar arbetarne. Inga strömmar af promenerande, intet tjut från förbirusande automobiler, inga spårvagnar. Sveriges hufvudstad hade ännu ej hämtat sig från den stora olyckan, och det låg en stark undran förborgad öfverallt, en undran, som lade sordin på hif och rörelse och lefnadsmod.

Hvad skall inträffa härnäst? Hvad skall man göra med oss? Hur mycket skola vi förlora af vår förra frihet?

Gud hjälpe oss!

Så tänkte alla den tiden — — — —

Juristen hade kommit med nattåget. Han hade rest så fort han kunnat från utlandet, och han hade af omständighetens makt ej fått vara med om Sveriges strid för sin frihet. Så fort han kunde, återvände han, och nu var han äntligen hemma igen. Han kunde ej få fatt i en automobil, oaktadt det var tidigt på natten. Mycket var förändradt i staden, det såg han genast vid ankomsten, och en obetvinglig nyfikenhet tvang honom att besöka de mera kända ställena. Han måste konstatera, hvori dessa förändringar bestodo, ty af hvad han såg kunde han dra sina slutsatser och bedöma huru djupt hans fädernestad sjunkit.

Han hade nått Gustaf II Adolfs torg – som nu hette Palatstorget – och stannat som en stum åskådare vid grushögen. Han hade också delvis uppsnappat arbetarnes samtal men ej fäst sig vid orden. Och nu stod han försjunken i djupa tankar.

«Det är egendomligt att vi skulle tänka just detsamma», sade patrioten.

Juristen vände sig hastigt om. Han hade ej hört, då mannen nalkades, och han öfverrumplades följaktligen af rösten. Det låg en djup klang i densamma och något alldeles särskildt hos mannen, som talat. Hans ansikte var fåradt af bekymmer såsom hos den där lidit mycket och sett många gäckade förhoppningar, ett lif tillbragt i strid, och ett lif som skulle fortsättas i strid.

«Hur skulle ni kunna veta, hvad jag tänker på?» frågade juristen med skärpa. Han tyckte ej om afbrottet.

Mannen skrattade, och det lät inte som ett fröjdefullt skratt.

«Tankeläsning. Ni har ett beundransvärdt minspel. vare det nog sagdt. Jag studerar karaktärer. Det är nödvändigt.»

«Jag trotsar er att säga, hvad jag tänkte på», svarade den unge mannen. Han kunde ej frigöra sig från en känsla af obehag, när den främmandes forskande ögon fästades på honom. Det var en så förunderligt djup blick.

«Jag vet det emellertid. Om det kan roa er att höra, vill jag blotta er tankegång. Ni tänkte, att den krossade statyn af Gustaf II Adolf, äfven benämnd hjältekonungen, var en symbol af det svenska väldets förfall, det sista af något som förut varit ett storhetsvälde.»

Juristen ryckte till. Gissningen hade varit riktig.

«Ni har rätt. Det var just, hvad jag tänkte på. Men jag undrade också, hvarför vi blifvit så hårdt dömda, vi som blott önskat att få gå vår egen väg rakt fram.» Hans yttrande lät tvunget.

«Detta var felet», sade patrioten, «det ohjälpligt stora felet. Ingenting får gå isolerad i världsutvecklingen. Om ett hjul står stilla i maskineriet, bli de andra också stillastående, och verket fungerar ej längre. Vi följde ej med världshändelserna, fastän vi kallade oss för de mest upplysta.»

«Stodo vi stilla, vi, som voro kulturens främste bärare? Intet land har bättre än vi sörjt för undervisningen, för folkets höjande i sedligt, moraliskt, intellektuellt hänseende. Och detta kallar ni stillastående.»

«Tror ni, att intelligens och moral skriva ett lands historia? De äro blott enstaka företeelser med tillfällig bestämmande rätt. Tvärt om har det visat sig, att en hänsynslös diplomati och barbariska råheter dikterat världshändelserna, då våld och brutalitet hade makten på sin sida. Gent emot den råa styrkan och viljekraften står öfverkulturen sig slätt. Det är en veklings svaga försök till motstånd mot en fysiskt tränad jätte, och i den brottningskampen är inte svårt att säga, hvem som skall afgå med seger.»

«Intelligensen behärskar den råa styrkan. Man ser en mångfald exempel därpå. Understundom är detta ett sant ord men ej alltid.»

«I romarnes strid mot Attila segrade den senare, som dock representerade den lägst stående kulturen under tidsskedet», opponerade patrioten sig, «och detta var ett bland de många undantagsfallen, som bekräfta regeln.»

«För att mänskligheten skall fylla sin af gudomen gifna bestämmelse – och den går före allt annat – bör den utveckla sig på grundvalen af sedlighet och moral», invände juristen.

"Nej, det är drifterna, som skriva mänsklighetens historia, de odödliga drifterna. Moralen är ett barn af tiden, en modesak. I forna tider var den en karl, som drack mest; nu kallas den, som dricker, för en stackare eller en usling. Månggifvet från urtiden – om detta kan vara en måttstock på sedlighet eller ej vill jag emellertid lämna osagdt – frodades förr. Bibelns Salomo och David ägde flera hustrur, som ni vet; nu är det förbjudet af sedliga skäl. Jag vill med detta påvisa, att de sedliga och moraliska faktorerna ändra karaktär. Så göra ej drifterna. Dessa äro mänsklighetens verkliga regenter och leda genom sina öfvergrepp till ondo, likaväl som de genom måttlighet leda till godo. Jag ville nu säga, att det gångna skedet, slutskedet af Sveriges historia, utmärkt sig för ett onaturligt bekämpande af drifterna, det rent mänskliga hos oss, och hvarje undertryckande af det, som är människans typiska egenskaper, straffar sig alltid.

"Jag vill förklara mig närmare.

"Det tidsskede, som ligger bakom oss, kan kallas förbuds- och dekadansperioden. Det utmärker sig för en sträfvan att ställa folket under ett olidligt förmyndarskap. Man behandlade oss som om vi varit omdömeslösa barn, därför att ett antal enstaka individer

genom öfverträdelse af måttlighetens lagar syndat i öfverdrift.

"Då man bort upplysa, kom man med lagens förbud. Detta gillade man, ty sådan var tidsandan. Om en lärare grep till färlan för att tukta en vanartig skolpojke, väcktes ett härskri hos nationen, men samma nation lät sig tuktas utan knot, moraliskt och fysiskt. Jag säger fysiskt, ty förbudslagarna inträngde på det fysiska området genom spekulativa funderingar och bestämmelser.

"Ett exempel bland många. Kriget är något, som påtvingas den svagare, hvilken saknar bestämmelserätt om fred eller krig. Det oakadt sade man, att det kunde undvikas och predikade mot dess råhet. Man skulle, enligt fredsapostlarnas åsikt, ej ens ha rättighet att försvara sig mot en angripare. Vi skulle vara små, snälla lamm, som villigt underkastade oss, när slaktarens bödelsyx kom.

"Också skulle frid råda på jorden, det tusenåriga riket, och dock brann det i husknutarna, rundt omkring, men detta ville man inte se. Människan är ej född till att vara ett lamm, och hon kan ej förändra natur helt och hållet. Hon är ett rofdjur. Huru mycket hon än vill förneka detta, så går det ej att bortresonnera hennes frändskap med djurriket. Hennes fysiska läggning ligger åt det hållet och kan ej helt och hållet undertryckas, men väl i viss mån regleras. Vi äta som djuren, dricka som de, sofva, para oss, lefva och dö. Intet af detta kunna vi förändra, utan vi måste följa med vår natur och vara medspelande i skapelse- och dödstragedien. Felet var, att vi ville allt för mycket hämma det, som var naturligt och ersätta det med det, som i sanning var onaturligt. Förbudsteorierna beröfvade oss också hvarje spår af karaktär och själfbehärskning.

"Jag erinrar mig hvad en framstående norsk diplomat vid den tiden yttrade under en intervju med en tidning:

"Det kan aldrig vara nyttigt, att stat och kommun uppträda som barnpiga för fullvuxna människor. Hvad det i vår tid gäller är framför allt att skapa starka karaktärer. Men de skapas förvisso icke genom att myndigheterna räcka kryckor åt medborgarne att stödja sig på, alldeles som om de icke skulle kunna gå själfva utan behöva hjälpas som krymplingar.'

"Han tillade, att det icke blott var på kroppskulturens område, som det uppväxande släktet borde tränas utan ock på det andliga lifvets, om man vill frambringa kraftiga individer, hvilka kunde häfda sin plats i kampen om tillvaron.

"I den uppfattningen måste jag ge honom rätt. Slutet af det sorgespel, som heter Sveriges undergång, har gett honom rätt.

«Man får ej hämma det naturliga säger jag än en gång.»

«Hvad menar ni med, att vi hämmade det naturliga?» frågade juristen, intresserad mot sin vilja.

"Vegetarianen är ett exempel bland många. Vi äro ej skapade att vara gräsätare utan allätare. Våra tänder, våra matsmältningsorgan utvisa detta till trots af alla hypoteser om växtrikets stora välsignelser. Men detta är blott ett exempel bland många. Förbudsteorien innefattar mycket, som är onaturligt. Man har i vårt land en sjuklig benägenhet att förbjuda allt, som tillhör njutningarnas område. Det finns föreningar mot sprit, tobak, kött och Gud vet inte allt. Andra förbjuda teater, varieté, dans. Människan kan inte undvara njutningar. Förbuden alstra försök att kringgå förordningarna, således ett slags smuggling i stort. Skolpojken röker i smyg, andra hålla sig med sprit smyg, många älska i smyg. Går ni på en varieté, får ni inte sprit där, men en trappa upp serveras den.

"Löjligt! Ser ni inte att allt detta tyder på en nationell sjukdom! Man förhindrar ej det onda genom förbud, men man inför det goda genom uppfostran.

"Ni har varit skolpojke. Då förbjöds allt möjligt, som ni vet. Det förbjudna omgafs med en mystisk slöja, lockade till öfverträdelse, och så begick man synden, som härigenom kändes dubbelt ljuf. De, som drucko mjölk och vatten i skolan, blefvo de värsta drinkarna, när de kommo ut i lifvet.

"Så går det ock, om man behandlar nationen som en skolpojke.

"Nej, lägg en hämsko på människonaturen, och detta kommer att straffa sig förr eller senare! Vi måste ha aflopp för våra passioner. Det afloppet bör vara förståndigt anlagdt. Sätter man en mur för passionerna, blir det öfversvämning; bygg kanaler, och allt flyter lugnt sin väg fram.

"Vi äro öfverkultiverade, förfinade, nervösa, känsliga, hysteriska. I kampen för tillvaron är detta de farligaste egenskaperna. Den fordrar stålmuskler, härdade nerver, känslolöshet och framför allt att man inte till lifssaker drifver upp bagateller och stirrar sig blind på dem.

"Öfverkultiverade folk äro dömda till undergång. Detta lär oss världshistorien.

«Assyrier, babylonier, egypter, greker, romare och hvad de nu alla heta ha ju skattat åt förgängelsen, och detta ha de sin öfverkultur att tacka för och den därmed följande vekligheten.»

Juristen tyckte, att mycket af detta var riktigt.

«Hur menar ni, att det då skulle ha varit?» frågade han dock.

«Mer karaktär hos männen, mer stolthet och större fysiskt mod hos kvinnorna.»

«Jag förstår inte», sade juristen.

"Lade inte ni märke till exempelvis det politiska lifvet de senaste åren. Man delade sig i vissa politiska läger; moderata, liberala, socialdemokratiska och ungsocialistiska partierna. Alla som tillhörde samma parti måste rösta på kommando, äfven mot sin egen öfvertygelse. Man var ej längre en person utan en del af ett parti och måste – kosta hvad det vill – offra sin öfvertygelse. Detta bidrar ej just att skapa karaktärer utan snarare nollor. Hvad ledaren eller ledarne påbjödo måste följas – för det stora målets skull. Detta var en följd af tidens åskådningssätt. Tänk, hur lumpet att ej våga säga, vad man tänker utan blott följa med strömmen som ett flarn!

"Och hvad var det stora målet? Fosterlandets väl?

"Strunt! Det spelade ej alltid främsta rollen, ehuru väl man bar den frasen på tungan. Somliga tänkte, att man kunde leka med elden till en liten tid, utan att det skadade. Partiets väl gick i mångas ögon före allt annat. Vid valagitationen var det auktion partierna emellan. Det som bjöd den mest smakliga anrättningen fick sitta vid makten.

«Också gällde det att få fatt i, hvad som mest slog an på den stora massan, och det letandet var inte svårt. Mänskligheten har sina svagheter. Alla vilja förtjäna pengar, och alla önska arbeta så litet som möjligt. Det värsta tvångsarbetet var militärtjänsten, påtvingad af den allmänna värnplikten. Skattelindring och minskad militärtjänst måste locka, och ställde man bara det i utsikt, fick man anhängare. Kunde man samtidigt locka den stora hopen med fagra löften om ett utopiskt framtidsland, så hade man ännu mer trumf på hand. Kvinnorna skulle eggas genom löftet om rösträtt, nykterhetsifrarne genom alkoholförbud. Auktionen var i full gång, och försvarsfrågan höll på att gå om intet. Till slut togs den dock upp i kompromissens tecken, då allmänna opinionen blef öfvermäktig.»

«Och kvinnans stolthet?» frågade juristen.

«Hon borde vara allt för stolt för att tillåta mannen att använda henne som rodocka. Hon blir då en leksak, ett njutningsmedel. Hennes bestämmelse är att bli mor och sörja för hemmet. Men den gifta kvinnan vågade ej föda barn för smärtans, den ogifta för skammens skull, och denna hennes feghet fick nationen betala med sin undergång. Ni vet, att nativiteten sjönk år efter år. Det fanns många mer eller mindre medvetna preventivapostlar den tiden.»

«Jag tycker, att det är ni, som drar ner kvinnans bestämmelse. Hon skulle enligt ert förmenande degraderas till en hona», afbröt honom juristen.

"Nu menar ni inte, hvad ni säger! Är det en skam att föda barn? Anser ni er mor för en hona, som ni så vackert uttrycker er? Står hon inte högt i er aktning? Kan ni finna ett ideal, som uppväger henne, eller har icke ert ideal åtminstone sjuttiofem procent af hennes

egenskaper? Beundrar ni inte mer den mor, som led smärtor, då ni föddes, som bredt på edra smörgåsar, lappat edra byxor, stoppat edra strumpor, än rösträttskvinnan, som från katedern skriker ut sina rättigheter men ger fan i, huru svenska hem skötas eller svenska barn uppfödas? Den svenska kvinnan bär, hon också, ansvar för den svenska nationen, men hur har hon handlat? Är hon utan skuld till det som skett? Förvisso icke. Modern till ett halft dussin barn är den, som jag mest af alla beundrar, och hon bör vara stolt, ty hon är säkert modig, mycket mer än dessa dussinröstare i riksdag eller kommun, så karlar de än anse sig vara.

"Tro inte, att samma kvinnor, som skreko efter rättigheter, ville afstå från kärleken! Detta hindrade deras naturliga drift dem ifrån, och äfven de hade sina svaga ögonblick – för hvilka de kastade skulden på männen. Nej, kärleken var en del af deras lif, men det var konsekvenserna af kärlekslifvet, som de ville undvika, likt dem eller hur, där de sökte göra sina rättigheter gällande men skrinlade sina skyldigheter? Äktenskap med barn är stiftadt i himlen. Om genom makarnes öfverenskommelse äktenskapet skall bli barnlöst, kallar jag det helt enkelt för konkubinat.

"Sveriges sjunkande nativitet var en skamfläck för den svenska kvinnan, och den uppvägdes ej af hela världens beundran för svenska mäns mankraft under de olympiska spelen. Olusten att föda barn måste dra ner nationen, och den satte Sverige bland dem, som skyltade med lägsta nativitetssiffran bland de civiliserade folkslagen.

«Skam också åt de män, som drevo propaganda för preventivmedlen. Ja, det fanns fosterlandsförrädare som öppet predikade detta evangelium för andäktigt lyssnande unga kvinnor och beröfvade dem moderskapets lycka.»

«Ni är pessimist, min herre. Just det fula, ni tror er upptäcka, fördunklar det vackra, som finnes hos nationen», sade juristen.

"Och ni är optimist i det stället. Jag ser ej det fula för det fulas skull utan för att öfvertyga folk om dess befintlighet. Det är första grundvillkoret för att få det aflägsnadt och ersatt med mänsklighetens vackra egenskaper.

"Jag älskar det sköna öfver allt annat och mitt fosterland mest af allt. Under dessa år har jag sett dess nöd och lidit med det. Kunde jag låta bli att se dessa ogärningar, som ledde till katastrofen! Kunde jag låta bli att varna, då ingen såg det rätta, utan de flesta läto sig ledas i band och munkorg!

"Jag såg det fula för det skönas skull.

"Icke var det den rätta vägen att endast prisa det, som var värdt pris. Loford skapa själförgudning, och själförgudningen hindrar reformer.

«Kanske kommer ni längre fram till samma slutsatser.»

«Det tror jag inte. Åtminstone kan jag inte dela er uppfattning, att nationen skulle vara på dekadans», invände juristen.

«Vi ha saknat verkliga män», sade patrioten drömmande, som om han skådat långt bort i fjärran. «Olyckan medför dock en vinst. Jag känner mitt folk och att det är störst under motgångens dagar. Vi komma att få skåda män – och kvinnor också – och deras gärningar, hugstora bragder, ty nu har väckelsen kommit, fastän för sent. Slafveriets förnedring kommer att skapa hjältar bland svenska män och kvinnor.»

Han höjde på hatten och försvann lika hastigt, som han kommit, innan juristen hunnit svara.

I samma ögonblick bortkördes det sista lasset, de sista kvarlevorna af Gustaf Adolfsstatyn, och Palatstorget stod öde och tomt.

Från den orörliga gendarmen vid brons norra landfäste föll en djup slagskugga ned öfver spillrorna af statyn.

II.

HANS EXCELLENS GENERALGUVERNÖREN «Hans excellens generalguvernören tar emot», anmälde den livréklädde betjänten, med låg, diskret stämma. Stadsfullmäktiges ordförande kände, huru en ångestfull känsla vann insteg hos honom, när han nu skulle träda inför representanten för den högsta makten i Sveriges land. Han kände, att han stod på osäker mark, att han ej hade något att stödja sig på, att han skulle spela en passiv roll. Han hade endast nominell auktoritet bakom sig. Folket styrde ej längre vare sig genom sin konungamakt eller sin representation. Den senare förefanns visserligen ännu, men hvad betydde den! Och ännu mindre hade stadsfullmäktige att säga. Man hade skickat honom att rädda kvarlevorna af stadens makt och man var beroende af en enda persons godtycke. Beroende beröfvar en man hans handlingskraft.

Det var som tiggare, han kom, ej längre som den myndige mannen hvilken ord var så godt som lag. Han vred oroligt sitt spetskägg.

När han trädde in i den forna kungaborgen, hade han fått sin ställning fullt klar. Förut hade han hoppats ett svagt, uselt, litet hopp, att han ännu var beklädd med auktoritetens makt, men det hoppet krympte ihop, och det var rena bagateller, som åstadkommit hans sinnesförändring.

Först var det de båda främmande soldaterna vid porten. Deras gråbruna kappor stucko af så främmande på en plats, där han förut skådat det svenska gardets mörkblå eller gråa uniformer. Så var det raden af lakejer – maskerade detektiver – de utländska officerarna i deras lysande uniformer, det främmande språket, de uppvaktande, som stodo i väntrummet, en samling, i hvilken det svenska elementet var i minoritet. Han lade särskildt märke till stadens borgmästare som stod i närheten af en hvithårig general. Denne berättade en historia på franska, en slipprig historia, som kom de kringstående att skratta.

Ingen tog notis om hans ankomst. Han var en försvinnande nullitet i den uppvaktande hopen hos en mäktig man.

Det oaktadt hade hans excellens behagat att ge honom företräde framför många andra. Hade han inkallats efter sin tur, skulle han kommit nästan sist. Alltså hade hans excellens visat honom en särskild uppmärksamhet, en artighet. Detta gaf honom en fördel, som hans egen personlighet ej mäktat åstadkomma – det väckte intresse hos dem, som väntade på företräde. De började hviska om honom, sysselsätta sig med honom, och ett par af herrarna tog till och med ett steg framåt för att hälsa. Man kunde ej så noga veta...

Men dessförinnan trädde han in till hans excellens generalguvernören, till sin första

audiens.

Generalguvernören stod vid fönstret och trummade på rutan. Han hade stått så ett par minuter och med tankfull min betraktat strömmen, som flöt trögt och långsamt under bron. Det var stora, glada tankar, blandade med vemod. Målet var nådt: Sverige var en eröfrad provins, men det har skett på bekostnad af friheten hos ett folk, för hvilket frihet under sekler varit en lifsbetingelse, ett folk, som skrifvit en krigshistoria mer äro full än de flesta nationers och burit kulturens fana högt. Nu skulle det vegetera under ett annat lands ok, en gengångare från flydda tider, som lefde till en liten tid, innan det uppslukades af främmande organisationer och främmande kultur.

Och det var ju vemodsfullt att tänka.

När stadsfullmäktiges ordförande inträdde, vände hans excellens sig hastigt om och gick honom med raska steg till mötes.

«Välkommen!» hälsade han hjärtligt, och det föreföll den besökande, som om hälsningen var uppriktig.

«Jag tackar, ers excellens.» De skakade hand med hvarandra.

«Ni vet inte, hur välkommen ni är. Var god och tag plats!» Generalen satte själf fram en stol till den besökande och trugade honom att sätta sig. Sedan sjönk han ned i sin skrifstol, under det ett välvilligt leende syntes tala om tillmötesgående i de fordringar, som man från svenskt håll kunde vilja uppställa.

«Jag kommer å mina kollegers vägnar», började den audienssökande, tvekande och stammande. Ångestsvetten sipprade fram, och dock kände han sig frysa.

«För att tillstå sanningen anade jag, att detta var orsaken till er härvaro», svarade hans åhörare och lutade sig tillbaka i stolen.

«Det gäller att precisera vår ställning...»

Hans excellens generalguvernören slog med händerna. Så gör man, då man vill protestera mot något.

«Behöfs det? Jag trodde att vi voro på det klara med hvarandra.»

Yttrandet var tvetydigt, och stadsfullmäktiges representant visste ej, hur han skulle tyda det. Var det ett godt eller ett dåligt järtecken?

Generalen tycktes ha läst hans farhågor.

«Jag inser mycket väl, hur delikat herrarnas ställning är. Ni veta inte, hvar er makt börjar eller slutar. Följaktligen måste vi fastslå vissa grundprinciper, efter hvilka vi kunna handla. Det råder för närvarande en dualism i maktförhållandena, och det är beklagligt, ty det medför alltid slitningar och osäkerhet, men med litet god vilja skola vi väl finna en utväg.»

«Främst ha vi polisen...»

«Ja, just polisen», bekräftade den gamle herrn med en suck.

«Kunna vi inte låta det bli vid det gamla? Jag vet af erfarenhet, att Stockholms poliskår är alldeles utmärkt, en enastående organisation, lugn, behärskad, populär. Också vill jag inte ändra något väsentligt i dess sammansättning.»

"Detta lät som ett löfte, men löften ges lätt af somliga.

«Menar ert excellens...»

"Att jag icke kommer att ingripa i ordningens upprätthållande, ja.

«Ett enda förbehåll måste jag likväl göra. Vi kunna ej helt och hållet afsäga oss hvarje kontroll på polisen, icke på grund af misstroende mot befolkningen – en sådan tanke är fjärran från oss – utan af farhågor för våra egna landsmän. Det kommer otvifvelaktigt många revolutionära element hit för att arbeta i en jordmån, som kan misstänkas vara god för ett dylikt arbete, och dem måste vi kontrollera – med tillhjälp af vår polis.» Han betonade med tillhjälp af.

«Men...»

«Jag förstår, hvad ni menar. Stockholmspolisen skulle ensam kunna sköta den affären. Tillåt mig dock betvifla detta. Våra revolutionärer arbeta eftermetoder, som äro den svenska polisen okända. Sker ett missgrepp, ett upplopp, ett mord eller dylikt, skulle de svenska myndigheterna få bära ansvaret, och de riskerade då sin existens. Jag är icke den bestämmande, endast ett verktyg för mina förmän, och därför finge jag – och äfven ni – lida för hvarje misstag. Bättre då att lyfta den bördan från er med ens och vältra ansvaret på våra egna polischefer. Ni ser, att det uteslutande är i ert eget intresse, som jag föreslår en dylik åtgärd. Chefen och souscheferna för Stockholms polis måste vara män, som känna våra plägseder, följaktligen mina landsmän, då ni tyvärr äro okunniga om våra förhållanden. Likaledes måste vi af själfbevarelseinstinkt komplettera den detektiva polisen med vår egen personal.»

«Hvad återstår då?» Ordföranden ruskade betänksamt på hufvudet.

En hvar kan tycka, att ingenting var kvar. Så tyckte inte generalguvernören.

«Er svenska polis kommer att visa sig öfverallt på gatorna. Detta skänker förtroende och lugn. Man skall se, att vi mena väl med er och önska rubba så litet som möjligt af det bestående. Gillar ni ej detta?» Generalguvernören hade talat med stor liflighet.

«För att tillstå sanningen, nej. Det är en halfmesyr. Vår polis blir blott en dekoration, som kommer att befordra edra syften», svarade Stockholms representant allvarligt och bestämdt och lade armarna med eftertryck på stolkarmarna.

«Jag beklagar, men mina instruktioner förbjuda mig att gå längre, äfven om jag ville», sade hans excellens och pressade en mager, välvårdad hand öfver pappershögen på skrifbordet.

«En petition skulle kanske...»

«Ej förändra tingens ordning, endast väcka ondt blod. Jag råder er allvarligt att inte iscensätta några petitioner åtminstone den närmaste tiden, kanske sedermera, när folkets goda vilja visat sig som ett bestående faktum. I polisfrågan kommer man inte att ge efter. Jag vet det från tillförlitligt håll.»

«Så ha vi gendarmerna», fortsatte ordföranden tveksamt.

«Gendarmeriet ja. Som ni vet är det en oskiljaktig organisation för oss. För svenska förhållanden är den visserligen något nytt, men man blir snart van vid den, tro mina ord», bedyrade generalguvernören.

«Jag inser inte nyttan...»

«Då skall jag förklara den med några få ord.»

«Vi måste införa passtvnåg. Sverige får icke utgöra något undantag från våra öfriga provinser i det hänseendet. Jag medger, att det är svårt, när man förut varit van vid den absoluta friheten, men någon olägenhet måste följa med... med... ett krig. Vi måste kunna kontrollera de olika individerna, ja, jag går så långt, att jag påstår kontroll vara än mer af behovet påkalladt i en ny än i en gammal provins. Det är gendarmeriets sak att kontrollera. Härigenom får man ett fast grepp på de oroliga individerna, och det är dessa, man vill åt. De sansade få ju ingen som helst olägenhet af åtgärden. Lagen är till som ett hot mot de brottsliga och ett skydd åt samhället; samma är förhållandet med passtvánget. Vi ha haft mycken nytta af det i vårt land, och erfarenheten har lärt oss att tro, att så kommer ock bli fallet i Sverige.»

«Vi svenskar kunna således ej få företaga en resa utan pass.»

«Naturligtvis inte. Men alla bli likställda. Skulle jag – jag gör intet undantag – vilja resa till Paris, måste jag också förskaffa mig ett pass.» Han skrattade, som om detta varit en lustighet.

«Och om vi vilja emigrera?» framkastade åhöraren.

«Nu har ni väckt en ny fråga till lifs. Jag vill först som sist betona, att man icke kommer att understödja emigrationen. Denna skulle i utlandets ögon antaga karaktären af att något – vi vilja kalla det tvifvelaktigt – skulle tiiltdraga sig här, och det måste ovillkorligen undvikas. Utlandet skall finna, att vi äro mycket liberala – hvilket vi ock vilja vara – så att en emigration skulle bli obehöflig. Under den nya regimen skall Sverige frodas och utvecklas minst lika bra som förut. Vi äro inga vänner till en förändring allra minst till det sämre. Vi vilja gå framåt, och landet skall också gå framåt.»

«Gud hjälpe Sverige!» sade svensken patetiskt.

«I den önskan instämmer jag af fullaste hjärta. Låt allmänheten veta, att vi äro välvilligt sinnade och komma att göra allt för att tillmötesgå antagliga fordringar.»

«Det är många spørsmål, som vi framställt för oss. Ers excellens undrar nog inte öfver, att vi stå tvehågsna. Man har inte sagt oss något om de planer, som närmaste tiden komma att realiseras. Vi sväfva i fullkomlig okunnighet om rent vitala frågor, och det skulle otvifvelaktigt bli en lättnad, om vi finge vissa antydningar.»

Det kostade tydligen på honom att komma fram med det, han haft på hjärtat.

«Med nöje! Låt mig blott få del af, hvad ni önskar veta, och jag skall besvara frågorna, så godt jag kan.» Han satte sig tillrätta i stolen.

«Hvad skall det bli af vår militär?»

Hans excellens generalguvernören teg, en lång stunds tystnad. Frågan hade kommit raskt, oförberedt, och det var en närgången fråga, som fordrade ett diplomatiskt svar, hvilket – som naturligt var – ej genast låg till hands.

Efter en innehållsrik paus bestämde han sig för att svara, på sitt sätt, och det måste då innehålla en blandning af smicker och afslag. Smicker tycker folk om.

«Sverige har alltid varit ett militärland. Vi ha mer än något annat folk fått veta af den saken», tillade han småleende. "Vårt furstehus har delvis svenska anor, och det är svenskar, som lagt grunden till vårt välde. Vi ha mycket gemensamt blod i våra ådror och borde vara stamförvandter genom denna släktskap, åtminstone ha vi alltid känt oss dragna till er, om än den svenska nationen förhållit sig kylig gent emot våra närmelseförsök.

«Vi veta också, att det medärfda krigarblodet är ett dyrbart arf, och vi skulle begå en dårskap, om vi ej droge fördel af denna rikedom. Hvarje svensk är född till krigare. Vi använda folk från nästan alla våra provinser till att rekrytera våra trupper, och vi komma också att verkställa utskrifningar i de svenska länen. Vi ha sedan urminnes tider lärt oss vår krigskonst af er svenskar.»

«Ingen förändring kommer således till stånd med afseende på de värnpliktige?» fortsatte ordföranden utan att låtsas om det sista inlägget.

«Så liten som möjligt. Naturligt är, att ej allt bör skäras efter förut gällande mönster. Vi önska en verklig armé, ej en milis.»

Mannen, som frågat, andades häftigt. Det var obehagliga nyheter af genomgripande betydelse. Huru långt ämnade besegrarne gå i maktmissbruk?

«Våra regementen komma att bibehållas?» stammade han.

«Ja, de flesta.»

«Och vapenöfvas på samma tid som förut.» Det låg oro i frågan.

«Några månader! Nej, detta är inte tillfyllest. Vi måste för att skapa en armé – mot vår arffienne – ha en samling soldater som äro fältmässigt utbildade. På så kort tid som några månader skapas en milis, inte en verkligt dugande krigshär.» Hans excellens fingrade litet nervöst på papperen.

«Vi måste då tänka på en utsträckt värnplikt, ett år, kanske två?» frågade svensken med darrande stämma. Orden kommo stötvis.

«Säg tre eller fyra. Vi taga ut vårt folk för flera års tjänst, som ni vet. Svenskarna komma att få något mindre utbildningstid, tack vare den allmänna folkbildningen. Men samtidigt skall den årliga kontingenten minskas med en tredjedel. De flesta skola kanske ingå i flottan. Jag vill inte göra en hemlighet af, att vi önska uppsätta en stark flottstation i västra Sverige och Norge, och därtill behöfs sjöfolk. Svenskar och norskar äro ypperliga sjömän, och det är just, hvad vi behöfva. Det råder en beklaglig brist på verkligt sjöfolk i vår flotta.»

«De öfriga komma således att väpenöfvas här i Sverige?»

«Nej, det strider mot systemet. De konskriberade få ej ens i vårt eget land vapenöfvas inom utskrifningsorten, ty då hade man ingen nytta af militären i händelse af ett uppror. De, som bo söderut, skickas exempelvis under sin tjänstgöringstid norrut och vice versa. Jag antar, att man kommer att förfara efter ungefär samma grunder med svenskarna. Men i

Sverige få de ej stanna.»

«Om jag fattade ert excellens yttranden rätt, skulle följaktligen våra värupliktige få genomgå en ungefär treårig tjänstgöring utom Sveriges gränser?»

«Alldeles så, ja», bekräftade generalen med en nick. «Men våra flottister öfvas väl i Bohuslän eller Karlskrona?»

«Nej, det vore inte oportunt.»

«Skulle det då inte finnas ett enda regemente i Sverige?»

«Jo många, men de komma att sammansättas af vårt eget manskap. Ni vet ju, hur det är ställt i våra provinser. Något i samma stil kommer att organiseras äfven här.»

«Och våra officerare, våra underofficerare?»

«Få, om de så önska, ingå i våra regementen. En massansökan om afsked har dock redan inlämnats. Jag antar, att det är under trycket af en tillfällig misstämning, som man gjort detta. Jag vet emellertid, att man kommer att bevilja de svenska officerarna stora förmåner – hastigare befordran, högre aflöning – om de kvarstå. Jag medger, att detta sker af egoistiska skäl, ty det är en präktig kår, af hvilken vi kunde dra stor nytta. Regimentena i hemlandet skulle få behålla sina namn, ty vi äro mycket svaga för traditionerna.» Han sade detta mycket högtidligt.

Värnpliktsfrågan skulle således få en olycklig lösning. Andra frågor skulle antagligen röna samma öde.

«Och vår religion?» framkastade ordföranden osäkert.

Religionen är också en lifsfråga.

«Skall icke på något sätt kränkas. Vi äro kanske det mest toleranta folk i hela världen med afseende på religion, och vi trampa ej på någons rätt. Emellertid komma vi att göra ett undantag för judarna. Dessa ha i Sverige alldeles för stor frihet. Det enda, vi förbehålla oss å vår sida, är att äfven de af oss, som uppehålla oss här, få samma rättighet. Man kommer att uppföra kyrkor och kapell för vår gudstjänst, och detta är väl inte för mycket begärtd. Någon prapaganda för vår religion kommer emellertid ej att göras. Jag kan ge mitt ord härpå.»

I detta påstående var han säker.

Hans excellens reste sig upp till tecken, att samtalet var slut. Hans gäst hade ännu många frågor att framställa, men dessa fick han skjuta upp till ett lägligare tillfälle.

Hans krafter hotade också att öfverge honom.

När han befann sig ute i väntrummet, fick han klart för sig, att hans mission varit resultatlös. Han hade ej vunnit något, om ej en öfvertygelse att eröfrarne skulle gå rakt fram mot det mål, man utstakat. Några eftergifter stodo ej att vinna, endast förödmjukelser, nya bördor, genomgripande förändringar i det bestående. Han Passerade väntrummet med nedböjdt hufvud. När han kom hem, fann han allt i den vildaste oordning. Gendarmerna hade gjort husvisitation hos honom. Papperen lågo kringspridda på golvet. Man hade ej skonat något. Hans hustru grät af förtviflan.

Han vände sig till polischefen med klagomål. Denne ryckte på axlarna.

«Det har gendarmerna gjort; jag har inte något att göra med saken», upplyste han. — — —

Stockholms stads borgmästare följde honom med blicken, när han gick genom rummet. För honom – borgmästaren – var den bortgående symbolen för det parti, som setat inne med makten, när katastrofen inträffade. Nu var det slut med dessa herrar, och kretsgången skulle fortsätta; adelsvälde, borgarvälde och så kom turen till arbetareväldet, inte jordbruksarbetarnes utan industriens arbetare. Äfven detta var ett fåvälde. Antalet industriarbetare i Sverige var ett försvinnande fåtal i förhållande till den öfriga befolkningen. Men i andra städer och länder hade det socialdemokratiska partiet haft makten, åtminstone en tid. Nu var tillfället inne för en liknande kupp i Sverige, och den skulle nog lyckas, om man droge fördel af omständigheterna, hvilka voro gynnsamma. Fienden hade dessutom dessa sina bundsförvandter att tacka för mycket, i synnerhet det ungsocialistiska partiet, hvars hufvudman han var.

Först och främst hade man ungsocialisterna att tacka för den antimilitära propagandan. Öfverallt, i kaserner och på mötesplatser, hade man utfört mullvadsarbetet, slugt, framgångsrikt, för att impopularisera värnplikten. Man hade slungat skymford i ansiktet på dem, som underkastade sig tvånget och som sträfvade att göra sig förtrogna med allt som erfordrades till fosterlandets försvar. Det var flygskrifter, korsband med ungsocialistisk lektyr, hemliga sammankomster utanför kasernområdet, begabberier, föredrag, lösryckta citat från framstående författare och värnpliktsvägran. Långsamt men säkert hade man skridit fram, dödat förtroendet till befälet, ställt fosterlandet i skef dager, framställt det som en jordmån, där arbetaren sådde, men kapitalisten skördade vinsten, som en trälagårds, hvars ägare fordrade allt, men gaf intet i utbyte. Fäderneslandet blef förhatligt, en arbets- och korrektionsinrättning, ett nytt Bastiljen, hvars fall borde hälsas med glädje, ty först sedan kunde den verkliga friheten ernås, en frihet, som var liktydig med själfsväld – individens frihet. Slaktartjänsten och dränglivré! Armén var för dessa vilseledda ej till för fosterlandets försvar, utan utgjorde ett hot för det parti, som sträfvade att kullkasta den bestående ordningen. Därför hade detta parti satt successiv afväpning på sitt program, och därigenom banat väg till förlusten af sin egen frihet.

Konungamakten hade man med alla medel sökt misskreditera. Man hade till och med vänt sig till konungen med uppmaning, att han själf skulle inlämna en proposition om kungamaktens nedläggande. I andra länder skulle ett sådant förslag kallats dårhusmässigt. Republiken var den enda rätta styrelseformen. Man glömde att statsskicket i Amerika – på ömse sidor om Panamanäset – och Frankrike lämnade ofantligt mycket öfrigt att önska; man glömde att svenska folket inte var skapadt för republik.

Men hvarje förändring måste vara en förändring till det bättre. Första målet var att rifva ned. Om man vore i stånd att bygga upp igen var likgiltigt. Så tänka de, som inte tänka djupt nog utan rusa åstad som en tjur mot ett rödt kläde.

Fienden hade också ett annat skäl att vara tacksam. Var det inte det ungsocialistiska partiet, som först af alla arbetat för afväpning och gjort sitt inlägg, så att försvarsfrågan blef snedvriden, resultatet af en kompromiss.

Men fienden hade ej varit overksam.

Anslagen till hans flotta voro oerhörda. Denna flottökning var dock icke enbart riktad mot Sverige. Den skandinaviska halfön betraktades ej som fiende, utan som ett byte. Den verkliga fienden befann sig vid andra granser, och han var stark.

Man anlade järnvägar i strategiskt syfte mot Sverige. Något tvifvel härom kunde ej råda, om man jämförde linjernas läge med den ringa betydelse, de ägde för de områden, de genomkorsade. Partiet hade motarbetat allvarliga motåtgärder!

Militärer, skriftställare och politici påpekade visserligen faran häraf, det direkta hotet mot Sverige. Riksdagen svarade med att uppskjuta frågan om utbildning och flottans försäkring; ungsocialisterna med motion om successiv afväpning; svenska folket genom bondetåg, försvarsmöten och frivilliga erbjudanden från ungdomen att påtaga sig ökade försvarsbördor och nationalsubskription till nybyggnader för flottan.

Svenska folket var klokare än de kloka som representerade det svenska folket. Ögonblickets känslöstämning hade åstadkommit ett underverk, en uppräckning af en sofvande nation. Men för hur lång tid? Entusiasmen kan dö lika lätt, som den väckes. Den är en gnista, som lyser och slocknar, och dess farligaste fiende är uppskofvet, ty känslorna kunna ej alltid stå på kulminationspunkten.

Det parti, som visat så stort förtroende för fiendens vänskap under hans uppmarsch mot Sverige, väntade nu sin belöning...

Man hade ännu ett skäl att ockra på denna. När mobiliseringen kom, hade man utfärdat en proklamation om storstrejk. Järnvägarna skulle strejka, de värnpliktiga skulle strejka, alla industrier skulle bli föremål för strejk. Hamn-, järnvägs-, gas-, elektricitetsoch

vattenledningsarbetarna skulle inställa sitt arbete. Härigenom skulle kriget omöjliggöras, åtminstone från svensk sida, och då kunde det ju inte bli något krig af.(!)

På fientligt håll strejkade man icke, var det inte fråga om strejk. Där funnos inga fackföreningar, inga agitatorer med officiell auktoritet, inga som ville stiga uppåt på bekostnad af sitt fosterlands väl eller ve. Sådana personer tänka blott på sig själfva och sitt väl, ej på andras ve.

Borde icke segraren då vara förpliktad att honorera den goda hjälp, det strejkande partiet visat så god vilja att lämna?

Borgmästaren steg in till hans excellens generalguvernören med en förkänsla, att nu skulle han skörda mödornas lön.

Hans excellens var förtjust... Herr borgmästaren ombads att taga plats i stolen, och generalen beredde sig att åhöra hans framställning med sitt sedvanliga, förtroendeingivande småleende.

Herr borgmästaren, oafsättlig, vald af Stockholms stad för lifstid, satte sig ned och tänkte, att hans stora ögonblick ändtligen var kommet. Han skulle få sjunga ut, och han skulle få en åhörare, som förstod honom.

I hans eget land fanns det inte många som förstodo honom.

«Jag kommer som arbetarnes representant», började han i litet förtrolig ton i känslan af att stå inför en gäldenär.

«Den svenska arbetaren har mina sympatier», sade hans excellens afvisande men på samma gång erkännamt. «Jag känner den svenska arbetaren sedan lång tid tillbaka och har som sagdt stora sympatier för honom. Han är väluppfostrad, disciplinerad, arbetsam, intelligent. Jag skäms att nödgas tillstå att det ges s. k. bildadt folk i mitt eget fosterland, som i bildning är den svenska arbetaren underlägset.»

«Ers excellens behagar skämta. Det är sant, att genomsnittsnivån hos våra arbetare är hög, men vi, som äro arbetarnes vänner, sträfva att få dem på ett ännu högre plan», inföll borgmästaren.

«En beaktansvärd tanke!»

«Tyvärr har arbetaren, enkannerligen industriarbetaren, alltid fått stå tillbaka i klasskampen. Han har icke fått det erkännande, hvartill han gjort sig berättigad, icke den betalning, som bör komma kroppsarbetaren till del. Han har det tyngsta arbetet och bör således ha den största inkomsten.»

Herr borgmästaren satte kroppen före själen.

Hans excellens log ironiskt.

«Hvar och en bör kunna göra anspråk på att få full valuta för sin insats», sade han tvetydigt nog.

Borgmästaren förstod ej ironien. Han sade:

«Just min mening. Det gläder mig att ers excellens fattat denna viktiga fråga rätt, något som den förra regeringen icke förstått. Jag vet, att detta också varit en af dess stöttestenar, och sådana bör man undvika. Man lockar inte massorna med sig genom fagra löften. I längden blir det en dålig taktik.»

«Jag håller med er, herr borgmästare», sade hans excellens. «Jag vet också, att det parti, hvars intressen ni förfäktar, icke gjort sig skyldigt till en sådan inkonsekvens.»

Det låg åter något af fördold ironi i hans ord, men detta undgick hans åhörare, som i detta ögonblick blott tänkte på fortsättningen af sitt tal.

«Ers excellens kan lita på partiet, först och främst den ungsocialistiska fraktionen. Vi vänta att få en hel del reformer införda och äro, om våra önsknings rön tillmötesgående, villiga att på allt sätt understödja den nya regeringen.»

«Ungsocialistiska fraktionen? Förlåt, jag är inte tillräckligt hemma i svenska förhållanden för att fatta, hvad ni menar. Hvilka tillhöra den fraktionen?» Generalen var intresserad. «Det unga Sverige.»

«Studenterna?»

«Endast ett fåtal. Nej, dit höra i allmänhet de yngre arbetarne.»

«Hvarför ej de äldre?»

«Därför att de äro för gammalmodiga. Det socialdemokratiska partiet har stannat i sin utveckling. Inom det funnos till och med personer, hvilka på sin tid talade för ett kraftigt försvar, och dessa äro följaktligen ej edra vänner. Men för mitt parti ansvarar jag fullt och fast. Vi önska ingen blodsutgjutelse, endast att få frid. Vi ha alltid predikat mot att gripa till vapen.»

«Då var det således ert parti, som proklamerade strejk under mobiliseringen?»

«Ja, ers excellens, vi funno tillfället lämpligt att demonstrera mot krigstanken», upplyste borgmästaren i afvaktan på det beröm, som skulle komma.

«Verkligen! Och hvad önska ni nu?» Tonen lät kort och deciderad.

«Att få intaga den ställning som med rätta tillkommer oss. Längre nog ha vi varit tillbakasatta för de andra partierna. Vi räkna på ers excellens' medverkan.» Borgmästaren kände sig stå på fast mark.

Hans excellens generalguvernören bet sig i läppen. Hans lands bundsförvandter hade egendomliga fordringar, när man besinnade i hvilket läge Sverige för tillfället befann sig.

«Tror ni, herr borgmästare, att tidpunkten är lämplig för att återupptaga inre, politiska tvister? Jag för min del betviflar att så är fallet. Efter ett blodigt, utmattande krig är det lugn och ro landet behöfver. Mycket pengar ha gått ur riket och mycket mer komma att gå, ty det är en själfklar sak, att Sveriges folk måste – liksom vi öfriga därhemma – deltaga i krigskostnadernas gäldande. Vi måste till en början koncentrera oss på detta.»

«Skulle alltså...»

«De politiska tvisterna vara afblåsta, ja. Jag vill först som sist säga ifrån, att man icke kommer att ge sitt stöd åt vare sig det ena eller det andra partiet. Alla måste arbeta på allmän förkofran. Hvad vi kunna göra för att förbättra arbetarnes ställning, äro vi också villiga att göra. Man har befullmäktigat mig att tillfredsställa de kraf, som ha fog för sig, ej några andra. Det vore väl besynnerligt, om man i Sverige skulle önska att fortfarande stå med knifven för strupen på hvarandra. Jag tycker, ni kunnat haft nog af det.» Hans excellens reste sig upp från stolen.

«Men, ers excellens, i andra provinser...» fortsatte denne tveksamt.

«Voro vi nog dumma att till en början göra eftergifter, och hvad kostade inte detta oss! Vi ha blifvit klokare sedan. Ni erinrar er revolutionsåret hos oss? Då lågo alla i strid med hvarandra, dödade hvarandra på gator och torg. Ni är, efter hvad ni själf säger, ingen vän af blodsutgjutelser, och därför inser ni nog, att jag från början måste ta itu med allvar och kraft. Vi vilja inte veta af några nya revolutioner» – här gjorde han en kort paus – «och det är obehöfligt, om man blott visar förutseende.»

«Partiet har dock gjort stora tjänster», inföll borgmästaren. Hans stämman föreföll uppretad.

«Man har inte gjort anspråk på edra tjänster. De äro – som jag tror – frivilliga, och dessutom ligga säkerligen andra bevekelsegrunder bakom också. I gengäld vill jag ge er ett råd: få edra anhängare att hålla sig lugna! I vår nya provins vill man inte veta af några

politiska partier, utan dessa förföljas skoningslöst. Hvarje brott mot allmän ordning bestraffas. Ni vet...»

«Tacksamheten är en dygd, ers excellens.» Borgmästaren kände sig som en dygdens försvarare.

«En ännu större dygd är att veta, när man bör tiga eller ej, herr borgmästare. Och till sist ännu ett ord! Vi vänta af Stockholms borgmästare, att han skall vara en lojal person, beredd att gå regeringens ärenden. Han bör således ej vara hufvudman för ett politiskt parti, allra minst ett ungsocialistiskt. Under vår regim är icke borgmästarebefattningen oafsättlig.»

Det svartnade för herr borgmästarens ögon, och han grep sig fast vid stolryggen. Detta var ju en offentlig förolämpning mot hans person, hans oantastliga person. Han hade icke långt till obehärskade vredesutbrott.

Men denna gång förstod han, att han måste tiga...

III.

VAKTOMBYTET Patrioterna och juristen stodo framför kasernen, och den förre höll vidräkning med den gångna tiden.

Invasionen hade kommit som ett åskslag. Många hade ej hunnit sätta sig in i de verkliga förhållandena äfven lång tid efter det katastrofen inträffat, och de stodo skräckslagna som små barn. De jämrade sig, som om de lidit af fysisk smärta och gingo omkring likt dårar. Under generationer hade man fortplantat tron på den eviga freden, och den föreställningen hade öfvergått till ett orubbligt begrepp, ett axiom. Intet kunde ändras. Allt måste förbi som i fars och farfars tid. Den dekadansström hade de i blodet, och det var den som skapat oförståndet och öfverkulturen. Ty människan är född till ett naturligt sundt tillstånd, ej till att bli en sensibel samling af ömma nerver, öfveransträngda hjärnvindlar och slappa muskler. Människan behöfver en stark kropp, fruktan för fiender, strapatser, fysiska göromål och närande föda. Alla nationer, som äro sammansatta af fysiskt kraftiga individer, åtnjuta skaparens privilegium att fortplantas, och ingen skall stryka dem från världskartan. Det skulle kosta angriparen för mycket.

Men det land är dömdt, som har perversa anlag, som glömmet det fysiska för den uteslutande intelligenta bildningen, som undviker att skaffa en barnskara till hemmet, aktar sig för att träna kroppen, men firar orgier med sin intelligens och sitt själslif. Ett sådant land alstrar futurister, impressionister, dekadansförfattare i dussintal, håglöshet för försvaret af den egna torfvän, ungsocialism och ateism. Sedan är öfvermognadens tid inne och en tvifvelaktig skörd kan göras af den, som gör sig besvär att taga upp fallfrukten.

Fredsvännerna trodde kanske blindt på den trossats, de uppställt. De trodde på den eviga freden, trodde på allas välvilja mot alla. Världshistorien, som jäfvade hvarje atom af deras teorier, lades undan i en vrå och beröfvades all auktoritet, ty dess lärdomar gingo ej riktigt i stil med fredsteorien. Världshistorien sade, att sedan urminnes tider lefde misstro, hat, fruktan, afund, vrede, förvärfsbegär i människonaturen, och dessa känslor måste ha aflopp hos folken liksom hos individerna.

Det var fåfängt, att människan spjånade emot inför dessa drifter, huru motbjudande de än voro. Mänskligheten var ej mogen för fredsriket, och den skulle aldrig bli det. När den stunden kom, hade människorna måst förvandlas till änglar. Det var lika omöjligt som att förmå rofdjuren att lefva på vegetarisk diet.

Så länge romarne måste slåss för sin existens, var romarriket en faktor att räkna med. Det eröfrade världen. Men sedan – när kulturen kom – var det slut.

Kvarlefvän bildar det nuvarande Italien.

Fredsvännerna arbetade för afväpning och gingo således hand i hand med ungsocialisterna och anarkisterna. Anarkismen är öfverkulturens kräftsvulst och som sådan skadlig. En missriktad fredsrörelse kan uppvisa många snarlika symptom. Fredsvännerna kunna bli en fara för staten liksom alla drömmare, hvilka blott lefva på teorier men sakna förståelse af praktiken. De bli statens fiender, där de predika afväpning, och staten är hotad.

Det var fredsvänners oviska nit, som hjälpte till att slå in en spik i Sveriges likkista, och nu måste de stå sörjande vid grafven. Det var ej blott sorg utan också ånger om än en sådan. Men det märkvärdiga var, att de själfva ansågo sig stå utan skuld.

Man kunde ej längre påstå, att de militära krafven på ett effektivt försvar varit obefogade. Det hade ej varit storhetsfantasier hos officerarne, när de ville utvidga värnpliktsidén och i stället för att slå dank halfva året frivilligt erbjudo sig att utan ökade inkomster arbeta hela året om. Kanske hade det legat förutseende i det erbjudandet, kanske ock en fosterländsk tanke, kanske insikter inom militäryrket. Det hade varit en lojal, arbetsam, aktningvärd kår, alltid redo bogen att göra sitt bästa.

Den hade arbetat under försvårande omständigheter.

Främst kommo de idéer som skapats af fredsperioden. Man hade vant sig vid föreställningen, att kriget var en omöjlighet för Sverige. Man såg huru kriget blossade upp öfverallt, men Sverige förblef oberördt. Man glömde att 1905 skapade en ny situation för den skandinaviska halfön. I stället för att ligga isolerad kom den midt i världshändelserna, en buffertstat, som fick sitta emellan för stormaktsintressen.

På grunden af 1809 års händelser uppväxte en soldatesk med anor från frihetstiden. Ända till de sista decennierna af 18:de seklet följde man ej med tidsströmningarne, och klyftan mellan militären och folket vidgades. Militären stod för sig själf, stolt i sin själförgudning, och folket såg med afund på lejonhuden. Det var en position som saknade allt berättigande, ty den militära kunskapen uppställde ej så stora fordringar den tiden, indelningsverket utgjorde idealet för militären, och beväringstinstitutionen gjordes till föremål för åtlöje både bland yrkesmilitären och folket. Beväringstiden var liktydig med lika många dagars skenöfningar och superi. Arbetet koncentrerades blott på de indelta.

Detta underskattande af värnpliktstanken hängde i och ville aldrig gå bort i folkmedvetandet, ty därtill var den allt för djupt inrotad. Man ville ej i en senare tid se, att en ny officerstyp växte fram ur spillrorna från indelningsverket, en typ, som ej hade något gemensamt med sina företrädare om ej uniformen, och äfven den offrades till slut på ovljans altare för att lämna rum för en arbetsdräkt.

Få officerskårer i andra länder fingo genomgå en så hastig och genomgripande omdaning som den svenska. Det blef ett intensivt, vetenskapligt, grundligt arbete, hvilket i många stycken öfverträffade äfven de kontinentala makternas. Den svenska officern blef demokratiserad långt mer än hans kolleger i Tyskland, Ryssland, Frankrike. Han satte sin ära i att öka sina kunskaper. Den viktigaste specialskolan kunde ej lämna tillträde till ens hälften af de inträdessökande, intet annat land hade så många representanter, hvilka sökte studera utländska militärförhållanden, man uppsökte svenska officerare, när man ville genomföra organisationer i Turkiet, Persien, Kongo och Albanien.

Men hemma ansågos de af många stå på samma nivå, som under första hälften af 1800-talet. Man ville frånkänna dem sakkunskap, omdöme och rutin. Utländska auktoriteter fingo mer tilitro än de svenska, tills de olympiska spelen i Stockholm skingrade villfarelsen för dem, som ville göra de svenska officerarne rättvisa.

Delvis buro vissa pressalster skulden för officerarnes underskattande.

Det hade blifvit en kutym hos dessa att hacka på militären. Begick en nybakad underlöjtnant ett fel, kastade man sig öfver officerskåren i sin helhet. Alla officerare ansågos lika arroganta, lika oförstående för folkets önsknings, lika besjälade af kastanda. I synnerhet det sistnämnda kunde man ej förlåta. Med kastanda menade man bland annat, att officerarne i fackfrågor höllo tillsammans, exempelvis i frågan om pansarbåtsbyggandet. Hvem som helst annan kunde komma med sina förslag till reorganisation, men sjömilitären stod utanför. Den ansågs blott tänka på egen fördel, ej på statens. Man förbisåg, att tiden fordrade utveckling inom området, och utvecklingen kräfde penningar. När man berörde penningfrågan, vidrörde man folkets mest ömtåliga sida. I stället för att arbeta med officerarne till de värnpliktiges fromma, stod man likgiltig, oförstående eller fientlig.

Det var värnpliktsidén, som åstadkommit revolutionen inom det militära lägret. Bevärigen blef hufvudsak, indelningsverket bisak. Det senare slopades när det ej längre motsvarade tidens kraf. Alldenstund manskapet rekryterades ur alla samhällsklasser, vann det intelligenta elementet insteg. Officerarne kunde ej längre ockra på sin grad; de måste också förskaffa sig moderna kunskaper. Omläggningen var fullständig, men folkets opinion förstod ej att följa med utvecklingen utan dömde enligt gammal slentrian. Det var talet om fädrens missgärningar. På några få månader skulle dessa officerare utom den militära undervisningen dana goda medborgare af individer, hvilka ofta i sina hem lärt sig själfsvåldets evangelium. Det arbetet väckte den största oviljan. Man tycker, att det borde ha varit folkskolans sak.

Med värnplikten följde emellertid en faktor, som förut var okänd, antimilitarismen. Hvad de värnpliktige lärde på öfningsfältet, skulle nedrifvas af agitatorer. Fosterlandskärlek, villighet, respekt för befälet förhånades och begabbades, och i den striden, som ej fördes öga mot öga, stod man så godt som maktlös. Politik fick ej diskuteras inom kasernerna af pietetsskäl, och man ansåg sig ej ens kunna neka, att de icke beslagtagna exemplaren af

smutspressen utdelades inom kasernområdet, huru lögnaktigt deras innehåll än var. Och de anonyma angifvelserna åtnjöto ofta hedern att upptagas till pröfning. — — — —

* Denna dag företedde Svea gardes kasern en egendomlig anblick. På gården syntes ett dussintals flyttlass. Flera af dessa bestodo af stora lårar, hvilka innehöllo regementschefernas porträtt. Af särskild gunst och nåd fingo taflorna undanföras för att förvaras inom Nordiska museets väggar. Officerarnas privateffekter skulle också bort, ty order hade kommit att undanföra allt, som stod i vägen för de nya trupper, hvilka i dag skulle inkvarteras.

Det var 73:dje och 94:de regmentena, som fått kasernerna sig anvisade.

Gardets officerskår, resterna efter kriget, hade samlats i en klunga utanför vakten. Alla, som kunnat komma, hade inställt sig, både äldre och yngre. Bland dem funnos många invalider. På denna dag ville ingen undandraga sig sin plikt, den sorgliga plikten att taga farväl af ett regemente med sekelgamla anor. Gula brigaden, som firat triumfer under 30-åriga kriget, deltagit i Karlarnas många och ärorika fälttåg och skrifvit en krigshistoria nästan utan like, räknade den sista dagen af sin tillvaro.

Bit för bit skulle traditionerna försvinna. De voro ett besvärligt bihang under den nya aera, landet gick till mötes. Man lät påskina, att det praktiska skulle gå före det ideella, ty det senare gaf ingen ekonomisk valuta. Traditionen i form af ärorik historia, pieteten för föfäderna och deras strid för friheten – slaktartjänsten, som man kallat det – vore blott onödig barlast med lifvet. Inom traditionernas led intog minnet af striderna vid Lützen, Breitenfeld, Narva och Poltava en plats som under nuvarande regim var obekväm, och därför måste namnen utplånas från fanorna och med dem vissa regementen, hvilkas anor ej finge vidare fortplantas. Hvad skulle man för öfrigt med garden att göra? De hade intet berättigande och borde i det stället uppgå i linjeregementen på andra sidan Östersjön.

Sverige borde söka förkofra sig ekonomiskt. Det kunde bli en god mjölkko nu, sedan den militära budgeten kunnat afsevärdt nedbringas. Men skulle besparingar verkligen komma till stånd? Hade man ej misräknat sig?

Allmänt välstånd gaf tillfälle till större skatter. Men det skulle nog låta länge vänta på sig. Och så hade man ju krigsskatten, hvilken var dryg nog och skulle räcka åratat framåt. Därför behöfde kon mjölkas tätt och ofta. — — —

På slaget tolf skulle gardet utrymma kasernen. Ryktet härom hade spridit sig öfver staden och lockat dit en ansenligt del af befolkningen. Större officiella begrafningar hade alltid visat sig medföra lockelser för hufvudstadsinvånarne; begrafningen af en storhetsidé skulle locka ännu flera.

Det var, som om alla dessa, hvilka strömmade ut ur palats, ur privatvillor, ur hyreskaserner eller ur tråkåkar i stadens utkanter, hade något att sörja öfver. De tyckte, att de höllo på att förlora något, som förut varit deras och som nu skulle glida bort ur deras medvetande för att aldrig mer återvända. Så sörjer vanligen den, som förlorar en kär anförvant. Gardets upplösning var också upplösningen af den rätta värnpliktsidé, rätten och skyldigheten att försvara det egna landets gränser mot yttre fiender. Det fanns inga gränser mer att försvara, och följaktligen var militären som gränsvakt obehöflig. Nu skulle den användas för eröfringskrig mot forna vänner.

Den skulle lefva kvar, ehuru under andra former. Den skulle omknådas efter andra recept, under längre tid, på andra orter och göras till en elit, som man i första hand kunde kasta fram mot de fruktade arffienderna. En dyrbar kanonföda! Man väntade sig något af dessa svenska trupper, om de finge rationell utbildning. Att slåss låg i rasen, och det var en speciell egenskap, som man borde utbilda, när svenskarna själfva varit så litet förutseende, att de endast gifvit sina soldater en amatörutbildning, som låg på ytan och kunde lura de oinvigda men ej yrkesmännen.

Den allmänna folkbildningen borde ha höjt dessa stridsdugliga, unga män långt öfver det ofantliga rikets öfriga värnpliktige, och de voro af denna anledning ett bättre soldatmaterial. Folkbildningen var således en orsak till, att de nya myndigheterna önskade tvångsutskrifva de unga männen. Bildningen blef ett lik i lasten i stället för något, hvaraf den unge mannen kunnat dra personlig nytta, individens nytta.

Det var djupa och jäsande tankar, som besjälade mängden. Tidningarna dagen förut hade icke innehållit någon uppmaning, att man skulle samlas. Censuren hade börjat, och som belägringstillståndet varade ehuru – efter hvad man sade – pro forma, gällde ock förbudet mot folksamlingar eller mot uppmaningar till dylika. Ett upprop att mötas skulle för öfrigt ha varit öfverflödigt. Stockholm kände sin plikt och ville icke svika sina veteraner i nödens stund.

När skarorna började samlas för att tåga mot gardeskasernerna, väckte detta oro hos vederbörande. De högre, svenska polistjänstemännen uppkallades till slottet, och man anställde förhör med dem. Trots det att de med en mun förklarade, att man ej behöfde befara oroligheter, utfärdades en befallning, att massorna skulle skingras så fort som möjligt.

«Jag anser mig böra fästa ers excellens' uppmärksamhet på att just en sådan befallning kan komma att väcka opposition», sade den svenske polismästaren.

«Och jag vill inte veta af opposition», svarade generalen skarpt.

«Folket kommer att knota.»

«Låt det knota då!» Hans exceliens ryckte på axlarna.

«Svensken är i regel lugn, men bringas han till ursinne, går han till ytterligheter», sade polismästaren saktmodigt.

«Min bäste herre, vi äro situationens herrar. Vilja stockholmarna smaka på riset, är det deras eget fel. Vi ha 20 skvadroner, 500 gendarmer och 15,000 man af skilda truppslag inom staden, och jag antar att de räcka till för att – med stockholmspolisens tillhjälp – hålla en obeväpnad folkskara i styr.»

«Icke utan blodsutgjutelse. Låt folket åse aftåget, och allt aflöper fredligt.» Polismästaren var blek men lugn. Mycket stod att vinna, och faran var stor!

«Är det sagdt, att jag vill att allt skall gå fredligt till väga! Det kunde ju hända att ögonblicket vore lämpligt för att sätta oss i respekt.»

«Ers excellens bär ansvaret. Jag tvår mina händer», sade polismästaren respektvidrigt.

Strax före klockan tolf voro de närmaste gatorna öfverfyllda; Narvavägen, Riddargatan, Linnégatan, Strandvägen och Gärdet. Polisen ordnade åskådarna, som stodo stumma eller förde halfhviskande samtal med hvarandra. Befallningen om folkets skingrande hade ännu ej kommit – med flit.

Också strömmade folket till. De fingo ej plats närheten af kasernen, dessa tiotusental, oaktadt man kröp upp på taken och fyllde fönstren i våningarna rundt omkring. Området kring kasernerna liknade en myllrande massa af sansade och disciplinerade människor.

På trappan vid vakten stod officerskåren. Man lade märke till, att officerarna ej buro sabel. Det sades också, att gardisterna beröfvats sina gevär. Det hade kommit telefonorder, att dessa ofördröjligen skulle utlämnas till handräckningsmanskap från 73:dje regementet. Likt en löpeld spred sig underrättelsen härom till de väntade, och det uppstod gissningar, mer eller mindre fantastiska, om orsaken härtill. Man hade väntat sig, att gardet, som med ära uppträdt under kriget, skulle få åtnjuta hedern af aftåg med vapen. Alla togo förbudet som en personlig förolämpning, och det uppstod en känsla af hat, som aldrig varit så stark som just då. Hvad kriget ej förmått, åstadkom detta förbud. Det var förbudet och hotet, som med ens fyllde klyftan mellan de olika samhällsklasserna, som kom dem att se med öppna ögon. Och si, de voro alla af samma ras, tillhörde samma folk, hade samma instinkter, känslor, förnimmelser, begrepp, idéer! Det var något nytt, som väcktes till lifs, ett underligt uppvaknande ur en mardröm, som tyngt nationen och ledt till dess undergång.

Det var, som om man med ens fått en inblick i sin egen lumpenhet. Hvad voro nu dessa eländiga strider, detta gnat, dessa strejker och lockouter, dessa småaktigheter värda! Hvert hade de fört? Hade man inte med litet god vilja kunnat föra de inre tvisterna till en lösning? Hade man inte å alla håll kunnat göra medgifvanden för fosterlandets skull, detta fosterland, som ej längre fanns till.

I detta ögonblick förstodo alla fosterlandets idé. Förut hade detta begrepp icke varit fixerad. Alla hade tolkat det på sitt sätt, ofta till egen fördel. Man hade ej förstått, att det stod öfver individen och partierna, att det var något stort och härligt och ädelt, ty det predikade försakelsen af det egna jaget, det talade om broderskap och välvilja, om samhörighetskänsla, om kärleken till nästan, om frihet och arfvets förvaltande efter far, farfar och förfäder. För många hade det blott varit den fläck af jordklotet, som man kunde utsuga för egen vinning. Det var det lägsta begreppet.

Sedan ögonen öppnats, blef gardets förnedring också folkets.

Det jäste...

Plötsligt hördes nedifrån Strandvägen ett rop. Det fortplantade sig, en mäktig ljudvåg, sammansatt af tusentals röster; djupa basar, kvinnors sopraner och barns gälla diskanter. Det ropet uppfångades af girigt lyssnande öron, och så snart det nått de lyssnande, upptogo dessa skriet och förde det vidare.

Och det var ett mäktigt skri. Det väckte alla starka lidelser till lifs; vrede, raseri, förbittring, tandagnisslan och hat, framför allt hat. Händer knötos, och hotfulla åtbörder syntes hos man och kvinna. Kvinnorna voro de, som hotade mest af alla, och de vände sig till männen för att få hatet omsatt i gärning. I den stunden glömde de, att de skickade männen mot döden.

«Piskan! Man slår oss», ropade de.

Vilda ångestrop bröto genom hotet af varningsorden, kvinnornas vilda ångestrop, hvilka icke likna något annat och som ha en alldeles särskild verkan på männen. Det ligger något af bön i det till dem som äro starkare, af uppeggelser till stordåd för dem, som äga styrka. När kvinnan ropar i ångest, är hon ej längre mannens konkurrent i kampen för födan; hon är blott en hjälpbehöfvande kvinna, en svag, darrande varelse, en kvinna, sådan Gud skapade henne innan hon besmittades af kulturens baciller.

Männens näsborrar skälfde. De vädrade blod och sågo blod. Det var rent djuriska instinkter, men hvem vågar väl klandra dem för det! Det fanns män, som blefvo hjältar den dagen, det fanns modiga män, som gjorde underverk.

Den stora människovågen vände sig mot våldverkarna, gjorde front mot anfallet.

I tätt slutna led stormade skvadronerna. De hade piska och sabel färdiga för slag, men pressade först fram hästarna mot människomassan. Själfva voro de människor, och för ett ögonblick tvekade de att använda sina fruktansvärda vapen mot de obehäpnade, mot kvinnor och barn.

Då ljud ett skarpt kommandorop. Disciplinen hos dessa disciplinens slafvar kom dem att glömma medlidandet. Det var soldatens blinda lystring till förmannen, människans förvandling till en maskin, som obevekligt lydde maskinisten. Dessa ryttare drefvo folkmassan steg för steg tillbaka. De pressade hästarnas bogar mot de närmast stående, men folkhoppen var så kompakt, att den icke kunde vika.

Männen, som stodo närmast – och det var män, hvilka aldrig förr varit utsatta för brutalt, fysiskt våld, som väckte skamkänslor – ropade åt de svartskäggiga ryttarna, att de skulle upphöra med chocken, ty de sågo ju, att folket ej kunde draga sig tillbaka. Alla vägar voro tillspärrade. Man ville komma undan, men man kunde ej. De angränsande gatorna voro spärrade, och folket där kände ej till den fara, som hotade deras landsmän. «Se ni inte, att vi ej kunna komma undan!» skreko de. I fjärran stod man och lyssnade till det aflägsna bullret utan att ana att det skulle leda till hundratals människors undergång.

Ryttarna fortsatte att pressa kropp emot kropp. Starka män höllo skyddande sina armar kring värnlösa kvinnor; ångestfulla mödrar försökte höja sina små upp i luften, så att de skulle undgå dödskramningen; bleka, flämtande människor plattades mot husväggarna och försökte förgäves att andas med hoptryckta lungor. Ångestrop blandades med förbannelser, dödsskrän med hot, jämmer med böner om förskoning.

Förgäfves! De mörkhyade, senfulla männen läto huggen skoningslöst falla, utan hänsyn till hvem eller hvar de träffade. För slagen sletos kläder, muskler, lemmar sönder till trasor. Blodet flöt, och med det kom raseriet och förtviflans mod. Utan att akta på faran kastade de vapenlösa männen sig mot hästarna och ryttarna och slog dem med knutna näfvar, käppar och stenar. Man kröp under hästarnas bukar, stack dem med knifvar, försökte draga ned ryttarna, och där dessa föllo, nedtrampades de till en blodig, oigenkännlig massa...

Luften fylldes med skrän och rop. Darrande, bleka människor skådade ut genom fönster och från balkonger. Dörrar, portar och fönster öppnades för att bereda de olyckliga tillfälle att undkomma, och man släpade in de vettskrärnda i portgångar och gårdar. Nu voro de svenskar alla.

Arbetaren kämpade sida vid sida med herremannen. Klasskillnaden var glömd, ty inför olyckan bortfaller alla konstgjorda skrankor. Det var en härlig, oförgätlig kamp midt i förnedringen.

Och de kämpade väl, dessa ättlingar af karoliner och Gustaf II Adolfs veteraner. Man kämpade vanvettigt, utan att säga ett ord, med sammanpressade läppar och hat i blicken. Lif efter lif föll men de döda lämnade plats för nya stridande. Och man kämpade tyst. – – –

Det kom en slagen, blodig man med kläderna sönderrifna till lump, upp till kasernen. Han hade störtat sig ned i kanalen och summit ett stycke inåt Djurgårdsbrunnsviken för att på omvägar nå kasernen, och hans afsikt var att förmå gardisterna att ingripa till de

värnlösas försvar.

«För Guds skull, hjälp dem där borta!» had han med stammande röst, ty han kunde ej tala ett sammanhängande tal. «Man mördar därborta.»

Gruppen af officerare teg.

«Äro ni inte svenskar? Hvarför skynda ni er inte?»

De tego fortfarande.

«Fördömelse öfver er, fega stackare!» utbrast han förtviflad, ty i folkhopen, där man dödade, stodo hans mor och hans hustru.

Då pekade de inåt kaserngården.

«Vi ha inga vapen», sade de. «Hur skulle vi kunna slåss?»

«Men ni ha ju reservförråden.»

«De förstördes af de strejkande under mobiliseringsstrejken.»

«Ni kunde ha slagits bättre under kriget, så att fienden ej kommit in i landet.»

«Vi ville, men vi kunde ej göra mera. Våra soldater voro ej tillräckligt utbildade gent emot våra motståndares mångåriga tjänstgöringstid. Vår fältarmé var också för svag.»

«Då kunde ni i god tid framhållit edra fordringar för oss», sade mannen, i hvars hjärta förtviflan bodde, så att han ej visste hvad han sade.

«Vi gjorde det, men man trodde ej på oss», svarade de.

«Så kunde ni, när kriget hotade, ha talat till folket och uppådat det i massa.»

«Vi gjorde så, men det fanns ej befäl. Frivilliga fanns det till öfverflöd, men det fanns ingen, som kunde leda dem. De fåtaliga, som funnos, måste gå till linjearmén. Flera funnos ej.»

«Men landstormen...»

«Saknade också befäl.»

«Vi hade skytterörelsen.»

«Men ej disciplinerade skyttar», invände de. "En här af skyttar utan öfning är ej tillfyllest gent emot fiender, Som både äro skyttar och öfvade.

«Hvad vill ni nu göra?» frågade mannen.

«Resignera», sade de. «Vi ha måst göra så förr.»

Juristen såg honom vända sig bort och gråta, gråta öfver den stora vanmakten hos honom själf och hos hans folk. Där fanns förvisso intet att göra.

Patrioten tyckte, att svenska folket varit bra kortsynt, som inte förutsett detta. Kunde man ej ha tydt dessa fientliga tidstecken, hvilka lågo i öppen dager? Såg man inte, huru fiendens gränser med hvarje år närmade sig den skandinaviska halfön, märkte man inte hvarthän det syftade?

Fiendens expansionskraft kände man till. Den skandinaviska halfön var ett lockbete för England, Ryssland och Tyskland. Där funnos rika tillgångar, men framför allt var det den strategiska betydelsen.

Så existerade också lagen om det svagaste motståndet. Det är nu ett axiom, att där det svagaste motståndet är, där uppstår den första bräckan. Ingen kunde förneka fiendens eröfringslusta, ty därom talade dess historia i alla tider. Det hade blifvit till ett ordspråk öfver hela världen, så allmänt bekant var det, och det skulle ej ha fallit någon in att förneka den saken. Lagen om det minsta omtståndet förde eröfrarens sträfvanden mot Sverige. Det visade sig också, att fiendens härar först gingo mot den svagaste motståndaren. Sedan Sverige fallit, hade han ett praktigt utgångsläge för sina strider mot arffienden, den fruktade stormakten.

Att komma till Nordsjön var äfven bra mycket bättre än att få fast fot utom Europa. Vid Västerhafvet kunde man ju komma i direkt beröring med den europeiska storhandeln och få ett ord med i konserten. Det var ett helt annat läge, Som stärkte eröfrarens ställning och gaf honom möjlighet att utveckla sig till en sjömakt. Ville man sörja för framtiden, borde man laga att man blef en sjömakt. Så hade England gjort och behärskat världsmarknaden, så ämnade Ryssland och Frankrike och Tyskland göra. Handelns uppsving var ett existensvillkor för en nation. Den behöfde en utveckling af egna hjälpkällor, så att man kunde stå oberoende för sig själf i händelse af krig. Vore man i stort beroende af import eller export, skulle man gå med lik i lasten. Englands svaghet var dess beroende af import. Tysklands styrka dess oberoende af export. Tysklands och Rysslands hamnar gynnade ej världshandeln, men Sveriges och Norges. Det kunde ha varit dess styrka men blef deras svaghet.

Häri låg således motivet till angreppet mot den skandinaviska halfön. Det hade också kommit till utförande därför att den väntade vinsten varit större än den beräknade förlusten.

Kriget hade kostat fienden 1800 millioner kronor, men Sverige var värdt minst åtta gånger detta belopp. Utgiften hade således varit 1/8 af värdet. Hade Sverige gjort sig starkt i sitt försvar, skapat reservformationer af befäl, som tillåtit landet att uppsätta armé på armé, utbildat sina värnpliktige till första klassens soldater, hade kriget kostat mera, ty det hade dels dragit längre ut på tiden, dels tvingat fienden att uppträda med ännu större arméer. Nu hade kriget varat i fem månader. Kanske kunde man ha tänjt ut det till 12. Fienden hade fört 6 armékårer till Sverige. Han borde ha tvingats att komma med 10. Sex armékårer i fem månader för en kostnad af 1800 mililoner kronor gör två millioner per dag och armékår. Med io armékårer under ett års tid skulle efter samma beräkningsgrund kriget ha kostat fienden öfver 7 milliarder, och vinsten hade varit ungefär densamma som kostnaden, förutsedt att man kunnat taga allt, äfven privategendom. Det beloppet hade landet ej kunnat återlämna, utarmadt som det var. Därför var det ingen idé att angripa ett sådant land.

Det hade varit tvifvel underkastadt, om angriparen ansett förmånligt att börja ett krig under så osäkra utsikter och med risken af så liten vinst. Vid proportionen 1:8 hade man kunnat vinna mycket; vid ungefärlig proportion 1:1 borde man räkna med stora ekonomiska förluster.

En rent matematisk uträkning hade följaktligen kunnat ge vid handen, att man i Sverige bort skapa sig ett starkt försvar. Frågan var blott, om landets ekonomiska bärkraft räckte till för ett sådant ändamål eller om man bort lägga ned pengarna på andra institutioner än de militära, på sådana som gånge ränta eller ökade dess välstånd och individens förmögenhet eller tillgångar eller som nedlades på barmhärtighetens altare.

Valde man det besparande sättet, och nedprutade den militära budgeten, blefve landet utan tvifvel rikare. Minskades budgeten för 4:de och 5:te hufvudtitlarna och man lade ned de inbesparade millionerna på jordbruk, järnvägar, skogsodling eller industri, hade Sverige onekligen stigit i värde. Hvarje år skulle medföra ett värdetillskott i kapitalet minst lika stort som de för året nedlagda millionerna och slutligen en vinst i form af ränta, hvars storlek berodde på den ekonomiska förvaltningens resultat.

Hade man bildat en folkhär enligt milissystem och reducerat flottan till enbart små, ej pansrade fartyg, kunde man bespara c:a 50–100 millioner per år. Efter 10 år skulle Sverige kanske varit ungefär en milliard rikare, men dess försvarsväsen hade då legat lägervall eller åtminstone varit ännu mer underhålligt.

En anfallande makt skulle då genomföra eröfringen med betydligt mindre kostnader, ty dels hade han kunnat reducera antalen af sina angripande trupper dels nedbringa tiden för eröfringen. Minskades ockupationshären till 4 armékårer och krigstiden till 3 månader, skulle efter förutvarande måttstock kriget kostat 720 millioner kronor. Men Sverige skulle varit en milliard rikare och eröfrarens vinst innefattat ej blott denna milliard utan ytterligare de inbesparade 1080 millionerna för den mindre krigstiden och den minskade storleken af ockupationshären.

Den mindre risken och den ökade vinsten skulle under dessa förhållanden gjort landet till ett ännu större lockbete och därmed också givit ökad anledning till krigsutbrott. I analogi härmed måste man dra den slutsatsen, att ett ökad försvar, som stode i proportion till landets nationalförmögenhet, skulle minska lusten hos en eröfringslysten granne att anfalla. Det är dessa kraf, som bör reglera de kostnader, man nedlägger på försvaret. Häraf bestämmes också de offer, man vill bringa fosterlandet.

En annan sak var, huru detta försvar bort ordnas, antingen genom att fordra den större, personliga uppoffringen i form af arbetskraft eller genom ett ökad anlitande af materiella hjälpmedel. Den förra synpunkten fordrade en stor stark armé med utsträckt värnplikt, den senare en kampmätning flottorna emellan. Här liksom vid så många andra tillfällen hade man bort följa den gyllene medelvägen...

Att helt och hållet försumma flottan hade för ett land med Sveriges kuststräckor varit rena galenskapen. Östersjön var ingen våt graf, som skyddade den skandinaviska halfön. Tvärtom. Med nutidens af väder och vind nästan oberoende kommunikationsmedel kunde en anfallande i det stället – tack vare Östersjön – välja många och gynnsamma landstigningspunkter. Detta måste förhindras eller också borde man minska möjligheten för fienden att anlita de bästa af dessa. Flottans betydelse för samoperationer med armén var härigenom själfklar.

Men enbart jagare och undervattensbåtar kunde af flera skäl ej fylla ändamålet.

Det främsta var att dessa icke voro användbara under alla årstider och stridslägen. Den mäktiga fienden kunde välja ett vinterfälttåg. Vintertid äro älfvarna, de farligaste fronthindren, tillfrusna, och det var således sannolikt, att angriparen skulle föredraga denna årstid som den lämpligaste för anfallet. Jagare och undervattensbåtar voro oanvändbara i is. Hvad man behöfde var kraftiga isbrytare, pansarbåtar, hvilka voro i stånd att forcera Östersjöns isfält, öfver hvilka en invasionshär kunde komma tågande. Ej nog med att dessa örlogsisbrytare hastigt kunde plöja en våt graf framför de marscherande kolonnerna, de skulle äfven kunna afskära dem från hemlandet och detta både vinter och sommar.

Man kunde tänka sig, att den fientliga hären sökte gå från kust till kust på de vidsträckta isfälten! Då kommo de isbrytande pansarskeppen, plöjde en bred fåra i isen och afstängde dem från återtåg.

Därpå kunde de sopa rent öfver isfälten och detta strafflöst, ty hvad förmådde väl fiendens gevärskulor och arméartilleri mot pansaret!

Detta skulle ej jagare och undervattensbåtar mäktat.

Ej heller kunde invasionshärens här under sin isfärd konvojerars af slagskepp och kryssare. Långt innan dessa hunnit fram, hade svenska flottan kunnat bryta upp istäcket

framför de tågande och omöjliggjort anfallet. Torpedfartyg kunna ej gå i is.

Därpå hade man ej tänkt, då man blott förordade småfartyg, som endast undantagsvis kunna användas och detta företrädesvis i sommarkriget.

Att förhindra, försvåra eller inskränka möjligheten af fientlig landstigning, att förminska blockadutsikterna och brandskattning, att afklippa fiendens sjöförbindelser och hota hans transporter hade varit flottans rätta uppgifter.

Det stora afgörandet låg dock under alla omständigheter hos armén. Äfven inom densamma erkände man den pansrade flottans vikt, ej minst därför att fienden, om Sverige baserat sitt sjöförsvär på jagare- och undervattensbåtdivisioner, i så fall kunnat skicka sina med kraftigt artilleri försedda, mindre värda och grundgående fartyg för att rensa lederna. Finge fienden blott en gång en dylik inseglingsränna klar, behöfde han endast skydda sig med minlinjer, försänkningar och på öarna förlagda batterier eller i närheten af dessa linjer förankrade med artilleri försedda fartyg. Minlinjerna fordrade nämligen försvar af artilleri för att ej uppfiskas.

Var den upptagna leden ordnad, kunde faran för de fientliga örlogsfartygen anses aflägsnad. De ägde en inseglingsränna, som var oantastbar af jagare och undervattensbåtarna.

Hade Sverige däremot ägt ett tillräckligt antal med groft artilleri försedda pansarbåtar, hvilka genom sin styrka voro fiendens lätta kryssare öfverlägsna – och de voro de enda fartyg som kunde inlöpa i skärgården på grund af sitt mindre djupgående – hade Sverige varit den starkare parten. De stora slagskeppen kunde, djupgående som de voro, inlöpa blott på ett fåtal ställen, och då måste de alltid gå med reducerad fart. Den svenska flottan ägde fördelen att kunna gå med mångdubbelt större knopantal inomskärs och ägde valet att upptaga eller undvika strid efter behag. De klumpiga, oviga främmande pansarjättarna, som rörde sig inom ett område, hvilket var stridande mot deras natur, skulle ej till fullo kunnat utnyttja sin artillerikraft, och deras grofva kanoner med öfver 30 cm:s kaliber medgåfvo ett långt mindre skottantal än de svenska pansarbåtarnes 28 cm:s med deras betydande större eldhastighet. 4 stycken 28 cm:s pjäser slungade på samma gång lika många projektiler som 8 st. 34 cm:s, och svenskarne kunde troligen tack vare sin terrängkänedom hastigare skjuta in sig. Att hastigt skjuta in sig mot fienden och öfverösa honom med granatskurar, innan han kommit i ordning, var medlet till seger. Den svenska 28 cm:s kanonen ägde inom de begränsade skärgårdsområdena tillräcklig effektivitet för sitt ändamål. Det gällde ju icke att strida på 10–15 km:s afstånd i öppna sjön, hvilket var afsikten med stormakternas superdreadnoughts.

Hade man med de medel, riksdagen anvisat genast börjat bygga F-båtar, samtidigt som man beställde den på frivillighetens väg anskaffade, skulle måhända mycket ha sett annorlunda ut. Ehuru armén ej blifvit så styfmoderligt behandlad som flottan, fanns likväl

mycket att reformera äfven där. Man borde genom föregående krigserfarenheter ha lärt sig att den första fältarmén hastigt decimerades. Särskildt hade afgangen bland officersgraderna varit stor under det gångna kriget. Det hade visat sig, att den goda viljan ej ersatte de bristande kunskaperna hos det nyskapade befälet, som tillkommit för att fylla många vakanser. Den nyaste tidens taktik fordrade vetenskaplig och praktisk träning, en sakkunskap, som var minst lika stor inom sitt område som läkarens och juristens på sitt. Det var farligt att spela hasard med de underlydandes lif, och hundrade sådana berodde på en enda mans kunskaper och hans rätta omdöme af situationen. Den medborgare, som i försvarets tjänst satte in sitt lif som insats, borde också se detta lif betryggadt så långt ske kunde. Nöden hade tvingat myndigheterna att skapa reservbefäl med föga större kunskaper än truppen.

Det stora felet hade varit officersbristen. Omständigheterna tvungo nationen att utnämna officerare, när bristen blef för stor, men dessa officerare hade intet annat gemensamt med sina föregångare än graden. Också blef manspillan oerhörd. Man hoppades imponera genom att uppträda i massa. Så hade fransmännen gjort 1870–71. Bataljonerna hade sin reglementerade numeriska styrka, äfven då reservtrupperna uppträdde, men de voro illa ledda och förlusterna blefvo häpnadsväckande. Detta var orsaken till nederlaget. Just dessa äldre årsklasser behöfde ett kraftigt befäl, hvars militära kunskap bidrog att jämna ut missförhållandet med manskapets nästan bortglömda färdigheter under exercisperioden. Nu – när det var för sent – framhöll man vikten af att manskapet genom längre tjänstetid fått de inhämtade kunskaperna innötta, så att de suttit fast i åratall; nu erkände man betydelsen af en duglig kader äfven för dessa reservuppådd i stället för att anlita äldre officerare vid reserven, yngre reservofficerare med en månads tjänstgöring hvar tredje år och befordrade värnpliktige.

Det blef osäkert och ett osäkerhetens famlande...

I detta fall hade det ej varit regeringens fel. Både höger- och vänsterregeringarne hade ärligt sökt afhjälpa missförhållandet, men man skattade kanske allt för mycket åt allmänna opinionen, denna sköka, som låter sig köpas så lätt. Många insågo ej farans vidd och ej heller att det kostade uppoffringar långt utöfver sedvanligt mått, de reagerade mot ökad personlig uppoffring och en växande militärbudget. Regeringen måste för partiets skull pruta med anslagen. Den regering, som äskade minst och gaf de bästa löftena om minst betungande utgifter, hade setat säkrast i sadeln. Resultatet blef en olycksdiger kompromiss, där man bort göra en smärtsam men genomgripande operation, hänsynslöst, när det gällde både stora och små detaljer, men nödvändig för statens väl. Svenska härorganisationen borde ha varit så kraftig, att ingen främmande makt vågat sig på ett okynnesanfall.

Patrioten erinrade sig den rad af artiklar, som han läst i tidningarna angående dessa föreslagna organisationer. Han erinrade sig också den våg af försvarslust, som en tid öfversvämmade landet, hälsad med jubel af många, med hån af andra. Ett långt, långt uppfostringsarbete hade dock varit nödvändigt för att öfvertyga det svenska folket om

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

nödvändigheten af ett kraftigt försvar. Det hade funnits så många oförstående, som syndat af okunnighet.

Han såg på juristen, frågande, vädjande. Hvad var att göra?

Under tiden närmade sig ljudet af nödropen och förbannelserna.

IV.

DEN SISTA RIKSDAGEN Kamrarnas talmän voro inkallade till hans excellens generalguvernören. De voro klädda i frack och sågo upprörda ut. Ingen af dem hade sofvit under nattens lopp, ty arbetet hade ej gifvit dem tid härtill. Större delen af natten hade de tillbragt för att konferera med sina kamrater. Dessa hade samlats, sedan man – i god tid dagen förut – fått veta, att generalguvernören önskade ett samtal, hvilket berörde riksdagens intressen.

Sammanträdet under natten hade varit stormigt.

De olika partierna hade kastat sig öfver hvarandra med en hetsighet och hätskhet som aldrig tillförne, och man hade slungat beskyllningar och anklagelser af gröfsta beskaffenhet mot hvarandra. Alla sköto skulden till katastrofen på motpartierna. En högt uppdrifven, politisk träning, arvet från 1905 års Norge, hade söndrat Sveriges folk, den sura jätten i en förut icke syrad deg. Personliga förolämpningar saknades ej. Hvarför skulle man frångått detta prerogativ?

Någon enighet vann man ej under diskussionen, ej heller att klarhet inträdde i de omdiskuterade frågorna. hvarje parti fasthöll orubbligt vid sin ståndpunkt såsom den enda ofelbara, under åberopande af att man blifvit vald för att kämpa för just de idéer, som upptagits på partiets program. Om denna idé för länge sedan blifvit värdelös genom situationen för tillfället, betydde intet gent emot ordhålligheten mot valmännen. Det var ej längre män, som kämpade för sin öfvertygelse, utan marionetter, som sade ja eller nej, då man tryckte på en knapp.

Det var kanske det förtviflade i läget, som gjorde, att man äfven nu, fastän erfarenheten lärt motsatsen, så envist fasthöll vid programmet. Också tillkommo ytterligare ett par andra motiv; omöjligheten af att finna en lösning och känslan af det ansvar, man bar. Hade man blott utan eftergifter hållit sig till programmet, kunde man ansvara för sin mandat inför valmännen – äfven om det ledde till undergången.

Talmännen skulle följ aktligen möta generalguvernören under försvårade omständigheter.

Han var säkert medveten om det plan, på hvilket han ämnade hålla sig: de hade ingen fast grund att stödja sig på.

Hans excellens hade varit vid särdeles godt lynne. Upploppet hade kufvats och de nya regementena hade tagit kasernerna i besittning. Samma dag hade han expedierat en

skrifvelse med anhållan om ökning i garnisonens styrka under motivering af den allmänna osäkerheten inom landet, enkannerligen hufvudstaden. Han hade utnämmt ny polismästare, en af hans egna pålitliga kreatur, och han hade satt en del af den svenska poliskåren på vakans för att ersätta dem med sina egna hejdukar. Dessutom hade han afskedat icke så få högre svenska ämbetsmän under förevändning af, att de icke varit utan skuld till upploppet. De svenska myndigheterna hade visat sig för lama.

Talmännen väntade, och hans excellens lät dem vänta. Han hade redan vid deras inträde låtit dem se, att något allvarsamt var å färde, ty hans leende ansikte hade förvandlats och fått ett kallt, fientligt uttryck. Han förlängde med flit pausen, ty han var psykolog. Han visste, att han genom sitt teatraliska uppträdande rubbade de båda herrarna ur deras tilläfventyrs lugna själföförtroende, och han ville bringa dem ur fattningen. Hans excellens kunde arrangera effekter.

Plötsligt vände han sig tvärt emot dem.

«Det har varit ett uppträde på riksdagen i natt!» sade han tvärt, med rynkade ögonbryn.

Talmännen sågo på hvarandra men svarade ej. Han hade talat till dem som till ett par skolpojkar, i mästran de, öfverlägsen, sårande ton.

«Jag säger att det varit ett uppträde, och jag vill inte veta af något dylikt.»

«Diskussionen är fri i riksdagen», svarade talmannen i första kammaren.

«Inom vissa gränser, ja. Men rör det sig om klander, om ett klander öfver mina och min herres och monarks åtgärder, sätter jag stopp härför Mycket har sagts, som borde vara osagdt. Här i Sverige har ni ej lärt er disciplin men väl själsvåld.»

«Jag anser icke att vi öfverskridit gränserna för vår befogenhet», opponerade sig andra kammarens talman nu orubbligt lugn.

«Det kan jag bäst afgöra», afbröt honom excellensen, synbarligen ond öfver invändningen.

Han gick upprörd af och an i rummet, under det att de båda stillatigande stodo kvar på sina platser. De skulle ha velat svara, men vågade ej.

«Svenska riksdagen tar sig ton», sade han sent omsider. Hans ord voro snarare en monolog än riktade till åhörarne. «Det måste bli slut med det så godt förstsom sist. Riksdagen är betydelselös, men inser ej att den finnes till endast pro forma.»

«Förlåt, ers excellens, den representerar svenska folket», inföll första kammarens talman.

«Gör den? Jag tror snarare, att den representerar olika partier med ofta diametralt motsatta åskådningar. Dess uppträdande har vid många tillfällen ingifvit mig den föreställningen.»

«Riksdagen är baserad på folkval, ett utslag af folkets vilja.»

Excellensens mun hopdrogs till ett tviflande leende, och han ryckte på de smala axlarna, ett säkert tecken hos honom, att han hyste motsatt åsikt om den uttalade hypotesen.

«Folkval! Folkets vilja!» återupprepade han. «Hur kan ni på allvar komma med ett sådant påstående? Ni skämtar väl?»

«Ers excellens känner icke till våra svenska förhållanden. Detta vore också mer än man kunde begära», svarade talmannen skarpt.

«Känner jag inte!»

Det låg hån i utropet, och det lätta skratt, som följde, förtydligade hans uppskattande af den andres yttrande.

"Min herre, jag har i tio års tid noggrant studerat Sverige, dess folk, natur, plägseder, författningar, civila och militära organisationer, religion, lagar och detta både teoretiskt och praktiskt. Redan för fem år tillbaka måste jag förbereda mig för den uppgift, som en framtid skulle komma mig till del, och nu säger ni, att jag inte skulle känna de enklaste anordningar inom er representation! Just detta studium har fört mig till slutsatser, hvilka äro er främmande, ty ni ha ej förmått se klart i frågan.

"Folkval! Folkvilja!

"Ni anser er riksdag och er parlamentarism vara ojämförligt mycket bättre än vårt imperialistiska styrelsesätt, hvilket enligt ert förmenande är något medeltidsartadt. Folkvalet skulle utgöra ett uttryck för folkets vilja eller med andra ord, folkemakt skulle vara ett uttryck för att folket själf styrde, under det att hos oss är det imperialismen som styr mot folkets vilja, allt efter ert begrepp.

"Men är det svenska folket som styr?"

"Först undanta vi alla kvinnor. De ha ej ett ord med i laget. Sedan bortfalla alla, som ej fyllt 25 år, och dessa utgallringar ha redan reducerat antalet med öfver hälften, nära tre fjärdedelar. Man skulle nu tro, att resten ägde rösträtt, men så är ej fallet, ty af återstoden ha

ej alla annan rösträtt än den, som står på papperet.

"De, som stå under förmynderskap eller konkurs, få ej rösta och ej heller de, som häfta för understöd. Likaså de, som ej erlagt utskylderna under de tre sista åren och värnpliktige, hviika icke fullgjort sina värnpliktsöfningar.

"Men så tillkommer ett stort antal, hvilka tack vare det egendomliga påbudet, att man ej får rösta med fullmakt sällan eller aldrig får deltaga i valen. Jag menar dem, som vistas i utlandet – sjömän och resande – och så ha vi de sjuka, hvilka ej kunna personligen infinna sig vid valurnan.

"Dessa öka undantagsprocenten ganska ansenligt.

"Af resten deltaga emellertid icke alla, långt därifrån. Det fordras politisk disciplin inom de olika partigrupperna för att förmå valmännen att göra sin plikt under valdagarna. Många äro allt för ligkiltiga för saken för att gå upp. De sakna allt intresse för politiken. Många låta tubba sig att rösta med ett parti utan att ha satt sig in i hvad saken rör. Öfvertalningar, falska utläggningar och mycket annat förmå andra att gå partiets ärende.

"Inte nog härmed.

"Af socialdemokratiska partierna rösta i det närmaste 100 %, af det liberala partiet kanske 90 %, af det moderata och konservativa på sin höjd 70 % vid riksdagsmannavalen.

"Jag tror mig ha bevisat, att ej endast ett minimum brukar gå till valen utan ock att detta minimum icke representerar folkviljan. Sverige har styrts af en politisk minimumklick – jag använder här ett vulgärt uttryck, men finner ej bättre för tillfället – och denna klick bestod af energiska män, som förstått att dra fördel af konjunkturerna inom valmarknaden.

"Detta vore ju godt och väl, om representanterna blott förstå sin sak, men jag är icke öfvertygad härom. Många af riksdagsmännen voro ej sin uppgift vuxna utan hade fått sitt mandat af orsaker, som icke ens motsvarade de ideella principer, efter hvilka landets representanter bort väljas.

"Jag vill uppställa en del frågor för att klargöra denna hypotes.

"Äro Sveriges nuvarande riksdagsmän utan undantag en intelligenselit?

"Nej, det ges passiva naturer bland dem, hvilka icke äro mäktiga en själfständig idé och icke heller äro i stånd att fatta andras idéer. De se frågorna från sin egen, lilla tränga Grönköpingssynpunkt och den förblir deras rättesnöre.

"Så finns det andra, som fatta nödvändigheten af idéernas realiserande. Är det därför sagdt, att de rösta för reformerna?"

"Nej, ty de anse sig bundna af partidisciplinen och ansvaret mot valmännen. Det är hederligt handlat mot dessa, men skadar kanske landets intressen.

"Ni betviflar mina ord! jag vill då stödja mitt påstående med fakta.

"Under 1911–12 års riksdag uttalade en partiledare sina betänkligheter gent emot vissa reduktioner inom ert försvarsväsende, då partiets yttersta vänster röstade för successiv afväpning. Icke desto mindre följde han liksom partiet i sin helhet den förskjutning, som långt längst ut åt vänsterflygeln. På samma sätt gaf det liberala partiet stöd åt den liberala regeringens åtgärder med uppskjutandet af pansarbåtsbyggandet, trots det att riksdagsmajoriteten – och den åstadkoms blott med de liberalas hjälp – under riksdagen året förut besluta byggandet. För att ernå denna majoritet måste liberala riksdagsmän ha röstat för saken under 1911 års riksdag. 1912 måste de ha röstat mot sin öfvertygelse af partidisciplin.

"Är det då kanske nog med att ha en viss grad af omdöme för att bli riksdagsman? Bondeförståndet anses ju här i Sverige som det allena saliggörande vid frågornas afgörande.

"Nej, detta är icke nog. Ett omdöme fälles inom ramen af den egna erfarenheten. En bonde eller en arbetare, som endast sett små förhållanden inom sin trånga lefnadskrets, har icke den djupa fond af vetande som den, hvilken studerat de stora förhållandena och dess betingelser. Gnidaren spar på kronan och tioöringen i de fall, då han tror sig kunna göra en besparing härigenom, men han ser icke, att gnideriet kan åstadkomma en mångdubbelt större utgift i framtiden eller rent af förluster.

"Riksdagsmannen har ej enbart till uppgift att sörja för dagsbehovets afhjälpande; han deltar i afgörandet af folkets framtida öden, och detta fordrar föreberedelser många år i förväg. Värst af allt är att skjuta upp eller ingenting göra. Af alla de uppgifter, som tillkommer ett riksdagsmandat är omtanken om folkets betryggade tillvaro den viktigaste men också den svåraste. Den kräver framtidsblick och fordrar, att man sofrar det väsentliga från bidetaljer, hvilka för ögonblicket suggerar de fåkunniga att tro, att de äro de viktigaste.

"Den blicken fordrar studier, framför allt historiska studier, inte öfver monarkernas regeringstid i tidssiffror, utan studiet af de världshistoriska lagar, som med obeveklig konsekvens styra nationerna till välfärd eller till undergång.

"Det är lagen om degenerering, om depravation, om slapphet, och det är lagen om individens själfglömska, om broderskärlek och om ett enigt folk med ett gemensamt intresse, och det är fosterlandets.

"Känna alla edra riksdagsmän till dessa lagar?"

"Många göra detta, och de se sakerna i stort. Man regerar ett folk till verklig lycka genom att följa de stora linjerna, ej de små, ty dessa äro betydelselösa för framtiden och ha kortvarigt bestånd. Dessa kännare af de världsstyrande lagarna vinna sällan gehör hos småfolket, som ej ser längre än näsan räcker och blott tänker på stunden.

"Om ni tvifla på rättmätigheten af mitt påstående, kan jag ånyo anföra ett exempel.

"Hvad tjänar det till att ett land inför reformer, skapar sig ett ekonomiskt välstånd, om det inte vet, att försvara detta? Det kommer då andra till godo. Prutar man på försvaret, så att det blir underhålligt, blir vinsten imaginär och förlusten säker. Bättre att bo i en koja med brödet för dagen än i ett palats med konkursen lurande utanför porten. Ett godt försvar är en god penningplacering, ty det ger både ränta och en säker kassakista. Men tag bort låset och visa rikedomarna, och rövare äro inte långt borta.

"Sveriges folk är ett mycket intelligent folk, och detta faktum känner hela den civiliserade världen, men Sveriges folk har ej förstått att utnyttja denna intelligens. Utanför riksdagen och således utan rätt att deltaga i dess förhandlingar stå tusen och åter tusen högre intelligenser, hvilka mycket bättre skulle förstått att handhafva statsaffärer än – mirabile dictu – många riksdagsmän. Riksdagsmannen Jönsson från Påskallavik har blifvit vald, därför att han har inflytande på orten, vänner, som arbeta för honom, men professorn och geniet Jansson i Uppsala, som förstår saken tio gånger bättre än vännen Jönsson, får kanske genom omständigheternas makt endast gagna sitt land genom att rösta på Jönsson till riksdagsman. Därtill är hans makt begränsad.

"Är detta rättvist? Bli riksdagsmannavalen under dylika omständigheter ett utslag af folkviljan? Kommer rätte mannen på rätt plats? Resultatet af riksdagsförhandlingarna blir i de flesta fall en kompromiss mellan olika ortsintressen. Det helas väl får ofta stryka på foten.

"Ni talar om parlamentarismen som en ideell styrelseform, ty den representerar folkviljan.

"Jag erinrar mig en period af Sveriges historia, då parlamentarismen nådde sin höjdpunkt, hattarnas och mössornas tid. Tror ni, det skulle bli bättre under en sådan tidsperiod, bedraga ni er.

"Er beprisade parlamentarism blir blott en maskerad hierarki. Några få, intelligentia personer kunna genom den bilda ett fåvälde, stödt på tillfälliga strömningar, på en stundens opinion. Detta leder till vacklande och osäkerhet. Parti följer på parti, och alla växla program. I regel göra de nykomna motsatsen mot sina föregångare.

"Olyckligt det folk som kastar sig ut på det äfventyret! Det blir såsom ett fartyg utan roder.

"Monarken blir då en nolla, som skall dölja det bakomvarande faktum, att några få maktlystna vilja regera och vilja bli landets verkliga herrar.

"Svenska historien visar, att landet var lyckligast och bäst styrdt, när kraftfulla monarker fattat spiran, sådana som inte tålde ingrepp i sina rättigheter. Och då dessa kringskuros, visste de att skaffa sig rätten med lämpliga medel.

«Under imperialismen skall ert land frodas långt bättre än förut. De inre stridigheter, hvilka brutit landets kraft, skola hädanefter upphöra – därför svarar jag – till ert fromma. De splittra, och i det nya Sverige får ej splittring förefinnas.»

Han tystnade. Det låg skadeglädje i hans leende.

De båda talmännen sågo på hvarandra. Hvilka öfverdrifter! Svepskäl!

«Menar ert excellens att riksdagen för alltid skulle indragas?» frågade andra kammarens talman till slut med en röst, som han förgäfvets sökte bemästra.

«Vi få se», svarade generalguvernören. Han vred de smala, välvårdade fingrarna nervöst om hvarandra.

«Det vore en olycka för landet», invände en af talmännen.

«Frågan tillhör framtiden», inföll excellensen lifligt. «Vi skola ta hänsyn till traditionen så mycket som möjligt. Vi äro traditionens förkämpar. Riksdagens roll är ännu ej afgjord af min herre och härskare.»

«Vi måste meddela kamrarna, hvad ert excellens ställt i utsikt», sade första kammarens talman. Han gjorde sig inga illusioner. Kammarens upplösning var beslutad.

«Gör det! Ni har mitt tillstånd därtill.»

«Det kommer att väcka protester, om ert excellens önskar taga bort den fria diskussionen och partifrågorna.»

«Jag råder herrarna att i så fall använda ert inflytande för att hindra att saken går för långt. Riksdagen är ej situationens herre, vare det nog sagdt. Med klokhet och jämnmod ha ni mycket att vinna, under det att öfverilningar alltid komma att bestraffa sig själfva. Alltså inga avancerade partifrågor, mina herrar!»

«Vi kunna inte utan knot finna oss i en sådan ordning. Riksdagen har alltid fått tänka fritt och handla efter öfvertygelse.»

«Inte! Jag har sagt mitt sista ord, och ni borde veta, hvad ni har att rätta er efter», sade generalen i bestämd ton. Han tålde ej några motsägelser och allra minst, att man satte hans auktoritet i tvifvelsmål.

* Dagen därpå sammanträdde riksdagens båda kamrar.

Det stora granitpalats, som bibehållit benämningen Riksdagshuset, badade i solsken, en leende och vacker tafla, ty graniten tycktes ha fått lif. Svenska riksvapnet på fasaden var ett mästerverk, hvilket man väl hoppats skulle motstå tidens tand under sekler. Ingen hade trott att mejsel och huggjärn en gång i framtiden kanske skulle utplåna dessa emblemer för en själfständig stat.

Träden framför byggnaden prålade i den första vårgrönskan, och gräsmattornas späda strån stucko upp, undrande och spörjande, till hvilken värld de kommit. De kände ej till strid och kif, till mänskliga lidelser, hvilka obarmhärtigt förde mänskliga varelser mot okända öden. För dem var nationernas undergång och staters eröfringsbegär oanade företeelser.

Vakten vid Arffurstens palats hade blifvit förstärkt på morgonen. Man satte denna förstärkning i förbindelse med riksdagens sammanträde, där viktiga förhandlingar skulle äga rum.

Palatstorget såg kalt ut, sedan statyn blifvit undanförd, och Operahuset, hvars portar förstörts under belägringen, bidrog ej att förtaga bilden af ödslighet. Man hade nyss börjat att reparera byggnaden, ty föreställningarna skulle på allernådigaste befallning inom kort återupptagas.

Stockholm skulle bli samma glada och lifliga stad, som den alltid varit, äfven om glädjen ej frivilligt ville inställa sig som gäst.

Det var dock, som om staden ej varit sig lik. Visserligen rörde sig massorna som förut, ty maskineriet en storstad afstannar ej, icke ens under eller efter ett förödande krig. Men det var dock något, som fattades. Det låg något obestämdt i luften, något oförklarligt. Tankarna hade fått andra riktningar, begreppen höllo på att undergå förvandlingar. Nya faktorer hade tillkommit och gamla försvunnit. Man saknade mycket, och man hade fått mycket nytt. Det man saknade höll man för godt, det man fått ansåg man vara af ondo.

Svenska folket höll på att omstöpas i nya former, och början hade blifvit gjord med hufvudstaden.

Det värsta var, att man inte vågade tala öppet. Det låg sordin öfver tankar, ord och gärningar, början till slafveriets förnedring. En underkufvad stat kommer alltid att dragas med något af slafveriets förbannelser, och det alstrar kryperi, lycksökeri men också hugstora gärningar, öfverdrifternas goda jordmån. Det var, som om folk ej kunde se hvarandra i ansiktet för skammens skull, ty de kände, att de buro skuld till detta, som skett, och hade de icke burit skulden, så kände de åtminstone, att de brustit i förutseende eller att de inte gjort sitt bästa, medan tid ännu var. — — —

Juristen kunde ej arbeta, han hade förlorat all lust för sitt arbete, och nu tyckte han, att han måste gå upp till riksdagen för att höra, hvad de talade om däruppe.

På vägen mötte han patrioten och denne hälsade.

«Ni ämnar er upp till Riksdagen», sade han, och denna gång frågade juristen icke, hur mannen med den ironiska blicken kunde veta detta.

«Jag ämnar mig dit», bekräftade han.

«Då blir ni vittne till mycket, som kommer öfverraskande», profeterade patrioten. «Det ligger åska i luften.»

«Ni tycks veta allt», sade juristen gladt, ty mannens sällskap roade honom.

«Nej, men mycket», smålog den andre.

«Hvem är ni egentligen?» frågade juristen, ty han hade blifvit nyfiken och kunde inte dölja sin nyfikenhet.

«Jag är svenska folkets onda samvete», svarade mannen. "Jag är en, som skrivit och talat och hotat och varnat, och då kallade man mig fantast och chauvinist. Man sade, att jag genom mina hätska angrepp satte rikets välfärd på spel, ty främmande makter kunde illa upptaga mina ord. Så fegt, så lumpet, så skuggrädt hade mitt fosterland då blifvit, att man ej fick komma med en varning, och i rädslan ville de döda det fria ordet!

"När jag utslungade mitt 'mene tekel', stenade man mig andligen. Kritiklösa kritici kastade sig öfver mig, skar bit från bit ur mitt kött, ty mitt verk var mitt kött. Allt hvad jag sade var dåligt. Ingen ville tränga djupare in i mina motiv, ingen förstod, att jag ville bidraga att väcka de sofvande, att blotta de fula sidorna hos mitt folk för att få dem att rätta sina fel och lyten, ty ingen vill rätta det, som han ej ser vara ett fel eller ett lyte. Okunnigheten är det farligaste för ett folk, och okunnigheten ville jag döda för att sprida kunskapen på godt och ondt.

"Jag angrep alla sofvande utan hänsyn till ålder, samhällsställning eller politiskt parti, ty alla rusade blindt mot undergången, vägleda af sin krassa egoism. Och detta gjorde jag af välmening men fick smädelse, otack och hat till svar. Misshagade jag vissa pressorgan, därför att jag talade sanning, och den var stridande mot deras fördelar, använde de rent af ett busspråk för att nedsätta mig och mitt arbete. Det var ej en duell mellan tvenne oliktänkande utan ett karrikerande af sanningen, som de svarade med.

"Jag kallar mig svenska folkets onda samvete, ty det jag förutspådde har också inträffat, och nu gå de alla och skäms för hvarandra. När de se mig, vända de bort hufvudet, och alla hata mig, ty jag sade dem sanningen, och sanningen väcker hat ju sannare den är, men lögnen väcker smicker och kärlek, om den blott kittlar massans fåfänga.

«Hade jag sagt, att allt var, hvad det borde vara, skulle jag ha varit en man efter deras smak. Jag tillhörde dock intet parti utan grep in öfverallt, där det fanns lyten, och därför fick jag bära allas hat.»

Nu visste då jurisien, hvem mannen var.

«Och om ni tegat?» sade han och tvekade på orden.

«Så hade jag varit försiktig men handlat mot min öfvertygelse. Jag måste sjunga ut. Det ligger i min natur att vilja bortoperera alla lyten och skapa det, som är sundt och friskt. Folk tycker inte om, att man pekar på deras krämpor.»

Däruti hade han rätt, tyckte juristen. Han tyckte också, att det låg sanning i mycket annat af det, patriotens sagt.

«Vi ha haft stora män, som varnat», sade han också.

«Vi ha fortfarande stora män», invände patriotens.

«Nu har väckelsen kommit och själfuppoffringen, där den legat och slumrat. Framtiden skall besanna mina ord. I motgången, men först då, blir svensken stor, och då framträder hans rätta karaktär, som legat dold bakom afund och lusten att kifvas. Den hundraåriga freden skapade ett förvekligadt, småsint släkte, men arvet från förfäderna, blodsarvet, fosterlandskärleken, låg på djupet, och faller blott skalet bort, så är kärnan ännu frisk.»

«Då kunna vi hoppas på framtiden?»

«Hvem vet? Vi ha kanske spelat ut vår roll som själfständigt folk. Ej ens rasen kommer att bibehållas. Sverige kommer att härbärgera bastarder mellan oss och eröfrarne. Vi ha med öfverkulturen nått lagen om absorption.»

«Lagen om absorption!» sade juristen och såg frågande ut.

«Uttrycket tarfvar måhända en förklaring», sade patrioten leende.

"När ett folk står på höjdpunkten af kultur, börjar det få oarter. Ett äpple får ej mask, förrän det är moget. Folkets höga kultur alstrar en mångfald världsnyttiga inrättningar och uppfinningar, men samtidigt växa oarterna, depravationen, degenereringen. De sedliga och moraliska krafterna vika i samma mån som de intellektuella ökas. Man sår ej hafre och råg samtidigt på samma kanske förut utsugna fält.

"Nu säger lagen, att jämvikt skall inträda.

«Det kommer en annan ras, mindre kultiverad, men försedd med fysiska utvecklingsmöjligheter och blandar sig med kulturfolket. Bastarderna ärfva intelligensen men också den fysiska kraften. Det nya folket kan stiga ett plan högre, tills det i sin tur degenererar och underkastas absorptionens lag.»

«Vi om några äro väl fysiskt starka?» invände juristen, beredd att upptaga diskussionen i form af opponent.

"Ja, i trestegshopp och femkamp och sådant. Vi äro mycket muskelvärda, men vi använda denna muskelkraft på ett ensidigt sätt.

"Du store, hvilken ras skulle ej du, Sverige, kunna frambringa, om du ville alstra söner och döttrar!

"Men det vill moder Svea ej.

"Att springa några mil i sommarvärme vill Sverige, men att ha besvär med barnungar och kostnader och obehag, det vill Sverige inte. Däri ligger det obotliga onda.

«Könsfrågan är det, som sätter oss jämsides med de gamla, perversa romarsläktena under Roms förfall. Fi donc!» Patriotern rynkade på näsan.

«Vi kan ej föda mera människor. Vi ha inte bruk för flera. Naturen själf reglerar folkmängden», sade juristen.

Hans följeslagare tog juristen i armen och vände honom, så att de kommo ansikte mot ansikte med hvarandra.

«Det där tror ni inte själf på», sade han. "Ni förtalar er själf genom hypotesen, ty ni vet att Sverige har rum för 25 millioner människor till och ännu mer, om det kniper.

"Hvilken ytvidd representerar ej landet, hvilka oerhörda tillgångar i malmer, i skogar, i vattenfall, i mark som kan uppodlas! Vi äro Europas rikaste folk.

"Vi äro som sagdt ett mycket rikt land, fast befolkningen är lat. Eller ock får man ej arbeta så mycket man vill. Ni vet – sabotage!

«Nej, nog räcker landet till och blir öfver. Sjukan ligger ej hos landet utan hos rasen. Och den liksom våra nya vänner kommer en gång att få ge vika för den gula rasen.»

«Ni tror på den gula faran?»

«Jag tror inte, jag vet. Vi européer uppfostras till veklighet och njutningar, både till kropp och själ. Alla fordra ett öfvermått af lifsfröjd, eljest är man ej belåten med sin tillvaro. Njutning och afund föra en nation mot sin undergång. Arbetaren vill njuta af samma fröjder som herremannen. Däraf hans sträfvan att höja lönen för att komma i åtnjutande af denna välsignelse – om det nu öfverhufvud taget är en välsignelse och ej en förbannelse. Ju mer man får, desto mer vill man ha, och det sättes aldrig en gräns för begäret.»

«Vi äro ej sämre an vara förfäder.»

«Kanske dock. Det är sant, att de roade sig tappert, men de glömde ej det ideella i lifvet. Det fanns fosterlandskärlek och religion den tiden. Nu regerar det egna jaget. Fosterlandskärleken är ett okänt begrepp hos många och väcker fientliga känslor till lifs hos andra. Religionen är numera en privatsak, ej en nationens tillhörighet. Vi äro alltid oförnöjda.»

«Hvarje tid har sina lyten.»

"Sant, men dessa lyten ha hos oss år efter år vuxit. De tekniska uppfinningarna och den höga kulturen drifva den i höjden, och då kommer bakslaget.

"Hvar och en tror sig veta, hvar orsaken ligger.

"Somliga tro, att den ligger i spriten. Redan före bröllopet i Kanaan drack mänskligheten sprit. Den har inte blifvit sämre för det. Men nu är det ett nytt mod, som påstår, att allt ondt kommer af spriten, och denna frånerkännes allt värde som njutnings- och näringsmedel. Här får den stackars spriten veta, att den är en buse, äfven om den uppträder som 3 %:s vattenblask. Det är den, som degenererar folket och låter underhaltiga individer födas till världen. Bah! Jag tror för min del att just dessa individer under alla omständigheter skulle vara underhaltiga. Ser ni, jag tillhör inte de blindt troende, som kritiklöst svälja allt hvad kvasivetenskapsmännen predika i nykterhetsfrågan.

"Förbudsteorien! Dogmen om alkoholen drifves in absurdum. Det har skapats en opinion mot spriten som rent af gör den till en brottsling, hvilken vågar hysa en afvikande mening. Alkoholfienderna göra frågan till politisk, de söka påtvinga sig förmyndarskap öfver Sveriges myndige män och kvinnor, de drifva bort turistströmmarna, de framtvinga lagbrott, de väcka harm, hat, ovilja. De söndra. Om de internerade vanesuparna, skulle jag icke säga något. Men hvarför i all världens namn ska vi andra bestraffas! Exemplets makt! Det betyder i detta fall ej det ringaste för den som har öfvermått af spritbegär.

"Är det inte förnedrande för en fri medborgare, att gå med licenskort eller kontrollerad motbok för att få sig litet konjak, punsch eller brännvin. Lika gärna kunde myndigheterna låta en dadda följa dessa omogna medborgare, som stå under förmyndarskap.

"Allt detta förbud därför att ett fåtal människor förfallit till omåttlighet i spritförtäring. Liksom om inte all omåttlighet – i hvad det vara månne – skadar.

"Vi människor måste nu för tiden alltid ha en kult, som ensidigt skall utvecklas. Denna gång är det sprit, nästa gång blir det något annat.

"Jag har sagt er, hvar den andra orsaken ligger. Lägg därtill det ensidiga öfverskattandet af bagatellfrågor för dagen, och så oförnöjsamheten, egoismen och afunden.

«Nationen hade bort få svälta mer, arbeta mycket mer och mest af allt fått vändas under själf försvar gent emot rofgiriga grannar.»

«Vi ha visst inte haft det så bra under de år, hvilka närmast föregingo kriget, som ni vill göra troligt», opponerade sig juristen.

«Inte! Har ni tänkt på hvilken oerhörd stegring i njutningar, man haft under de senaste decennierna. Napoleon hade ingen automobil till sitt förfogande! Hvilken arbetare som helst kan njuta af det fortskaffningsmedlet nu och åka ett godt stycke i en lyxautomobil för det billiga priset af en krona. Vi ha våra järnvägar och våra ångbåtar. Tänk om Hannibal eller Alexander den store eller Kleopatra fått åka på järnväg! Lucullus lät bära levande fiskar hundratals mil i vattensår för att bespisa sina gäster. Det ges inte en gatunge i tjugonde seklet, som inte då och då kommer öfver en banan, och den har transporterats många gånger längre väg. I Orienten dö milliontals människor årligen af svält, men här ska alla ha biffstek och porter och stora smörgåsar med tjockt med smör och ofvanpå det en skifva fläsk. De skulle därute ha ansett en torr brödkant för en läckerhet.»

«Jag känner att den är klokast, som har de minsta behofven», sade juristen tankfullt. «Och jag tror, att han är den lyckligaste.»

«Diogenes var lycklig. Ni känner till historien om, huru han krossade sin vattenkruka, då han såg, hur en person tog upp vatten ur källan med tillhjälp af göpen i handen? Det var

ett behof mindre, af hvilket han gjorde sig oberoende. För de flesta ligger lyckan uti ägandet af guld. Alla, som sakna pengar, längta efter dem; de som äga kapital sätta dock sällan samma värde på det. Detta är axiomet om de otillfredsställda önskingarna. En önsking har blott värde, tills den blifvit uppfyllt. Sedan förlorar den sitt värde lika hastigt och väcker ofta leda.»

"Lycka!

"Lyckan hvilar hos det folk, som tror på sin gud. som älskar sina skogar, sina fjäll, sina ängar och sina sjöar, där far och mor lefver för familjen och ser de små växa upp omkring sig, där man njuter af arbetets välsignelse och kan få tillfälle till förströelser och där man sedan sofver det goda samvetets lugna sömn.

"Göra vi det?

«Ateism, internationalism, preventivmedel, lättja och dåligt samvete! Äro dessa okända gäster hos vårt folk?»

«Ni förnekar, att det finns goda egenskaper hos oss svenskar?»

«Nej, och tusen gånger nej! De finnas, men olaterna äro gunås allt för många. Det är som ett utsäde som planteras på våren, rikt på löften. Men så kommer torra, och fröet kan ej gro af brist på vatten. Få se om ej en skur kommit nu och ökat grodden! Vi ha sannerligen de senaste åren visat föga prof på hvad vi verkligen mäktat åstadkomma.»

«Ni glömmen de olympiska spelen. Är det inte ett bevis på mankraft, då vår lilla nation afgick som nummer ett, under det att de stora nationerna fingo nöja sig med lägre platser?»

"Ja, det var mankraft – hos en del af nationen. Men ni tycks i er ordning glömma, att ungefär hvar femte eller sjätte värnpliktig är kassabel, är oduglig till vapentjänst. Är detta inte ett bevis på att there is something rotten. Jag återkommer till könsfrågan och de numer allmänt gängse preventivmedlen. Dessa härska företrädesvis hos de högre klasserna. Följden blir, att barnalstringen i första hand kommer att bero af de lägre, de i intellektuellt hänseende lägst stående klasserna. Enligt er åsikt är ju intelligensen det allena saliggörande, och detta faktum bör följaktligen ej glädja er.

«Men jag skall ej uppehålla er. Ni ämnar er upp till riksdagen, och jag skall också dit. Skola vi göra sällskap?»

De gingo in genom porten.

Läktarne voro öfverfyllda af åhörare, hvilka med stora förväntningar afvaktade den kommande debatten. Att denna icke skulle sakna udd var antagligt, och ryktet förmälde, att man ämnade bryta en lans för landets fri- och rättigheter under omständigheter, hvilka medförde en till sina följder öfverskådlig risk för talarne.

Den svenska riksdagen hade ej hunnit att förskaffa sig några erfarenheter angående de maktägandes tillvägagångssätt gent emot en tredskande representation. Några konflikter mellan riksdag och regering hade ej ägt rum, i synnerhet som riksdagen helt nyligen flyttat till hufvudstaden efter att förut ha haft sitt säte i en af städerna nära norska gränsen. Man visste följaktligen ej, huru långt man kunde gå utan att reta lejonet till vrede. Bland alla dessa riksdagsmän funnos så många och olika temperament representerade, att man alltid måste förutse, att någon skulle öfverskrida Rubicon.

Damerna voro i öfvervägande antal på läktaren. Alla voro klädda i sorg. Det var en tyst men oantastbar protest mot invasionen. De mörka dräkterna, de svarta doken och crêpehattarna gånge ett dystert, begrafningsaktigt utseende åt läktaren, och de i hviskande ton förda samtalen bidro att öka illusionen af en begrafningsakt.

Vaktmästarne rörde sig på tå, äfven de försiktigt undvikande allt buller. När något skarpt ljud afbröt tystnaden, spratt man till af nervositet. Andra kammarens riksdagsmän intogo stillsamt sina platser och likaså referenterna för de dagliga tidningarna. Afsides, på en obemärkt plats, varseblef man en uniformsoch en civilklädd herre, den nytillsatte polischefen och ministerstatssekreteraren. Det såg ut, som om dessa med flit ville undvika att väcka uppseende, ehuru dessa herrar icke voro kända för sin blygsamhet.

Talmannen tittade på klockan. Sammanträdet var utsatt till kl. 11 fm. och ännu felades det ett par minuter. Han hostade för att klara strupen till det blifvande talet, och det var då så tyst därinne, att ljudet af hostningen gaf eko. Han framtog ett papper och ögnade hastigt igenom detsamma, hvarpå han stoppade det i innerfickan af sin redingote.

När klockan slog 11, höjde han klubban. Ett kort skarpt slag, och förhandlingarna kunde börja.

"Mina herrar af andra kammaren!

I enlighet med oss gifvet uppdrag har herr talmannen i första kammaren och undertecknad i går uppsökt herr generalguvernören för att genom ett samtal med honom få representationens ställning till regeringen preciserad.

Det är med beklagande och med smärta, som jag nödgas erkänna, att vår mission ej utfallit så som vi hoppats.

Under för handen varande omständigheter är ju gifvet, att landets representation ej kan vänta att få utöfva de maktmedel, hvilka förut stått till buds. En afprutning inom vissa områden är en naturligt följd af landets beroende ställning och kommer således ej oväntadt för många bland oss.

Men huru stor bör denna afprutning vara? Till hvilka områden skall den reducera sig?

På ingen af dessa frågor kan jag, tyvärr, ge ett positivt svar.

Vår utgångspunkt utgör endast hans excellens generalguvernörens diplomatiska utsago – som icke trots våra protester låtit sig preciseras – att frågan om den svenska riksdagens befogenhet vore ställd på framtiden."

Talaren afbröts af protestrop, hvarvid han genast slog klubban i bordet. Han fortsatte:

«Mina herrar! Jag vill i ert eget intresse fästa uppmärksamheten på att våra förhandlingar böra föras på ett sätt, som icke kan komma att framkalla något som helst inlägg från myndigheternas sida. Vi kunna och vi böra föra våra diskussioner utan känsloutbrott, hvilka endast kunna bidra att förskaffa oss obehag.»

Alla tego. De insågo det rättmätiga i varningen och klokheten uti hvarje försiktighetsmått. Men det kändes bittert att ha Damoclessvärdet hängande öfver hufvudet, dubbelt bittert, då de frågor skulle behandlas, hvilka rörde nationens väl eller ve.

"Vi ha viktiga förhandlingar förestående. Vi ha att kämpa för grundlagarnas helgd, grundlagarna, hvilka utgöra basis för hela vår statsförfattning. Delvis äro de redan kränkta...

"Från herr generalguvernören föreligga flera propositioner; höjande af kronoutskylderna, en allmän förhöjning af tullavgifterna, reglering af brännvinsskatten, tobaks- och tändsticksmonopol, upptagandet af stämpelskatt på åtskilliga områden – på biljetter vid nöjestillställningar, växlar, lån – jaktkort, rättighet att inneha jaktgevär, fönsterskatt, skatt på kreatur och inbärgad gröda, automobilskatter och skatt på smycken, värnpliktsskatt för dem som befrias från värnpliktens fullgörande, förhöjd arfskatt, afgift vid inregistrerandet af bolag och uttagandet af tillståndsbevis för publikationer och utgifvandet af böcker, för utöfvandet af vissa yrken, för spekulationers bedrivande och för föreningsverksamhet, allt gående ut på att anskaffa medel för amortering af krigskostnaderna, ej blott våra utan ock våra forna motståndares omkostnader.

"Det är ett omfattande och ett delikat arbete, som föreligger, och jag behöfver väl ej betona vikten af att våra diskussioner föras på ett för landet gagneligt sätt och ett för talaren icke riskabelt. Jag har fått uppdraget att särskildt framhålla det senare som af behöfvet påkalladt.

«Jag förklarar härmed diskussionen öppnad.»

När talaren slutat, reste sig det liberala partiets ledare. Han var en partiet utsedd att föra dess talan, och det var en man, känd för sin förmåga att med logisk skärpa framhålla partiets önskemål, en orädd man med skarpt hufvud.

Han framhöll, att en ökning i skatteintäkterna – om man fattat talmannens anförande rätt – vore föreslagen inom snart sagdt alla områden. Det gafs få om ens några förvärfsgrenar, där icke afbränningar skulle komma att äga rum. Han visade, att industrien, jordbruket, handeln under kriget legat nere, att den enskilda affärsverksamheten lidit, att landets välmåga ej blott varit utan fortfarande vore stadd i sjunkande.

Hvad man behöfde var tid att reparera de gjorda förlusterna. Innan detta skett, kunde man icke tänka på några öknningar i skatterna. Snarare borde man bereda lättnader för att få allt att fungera efter samma måttstock som förut. Att nu lägga sten på börda vore mindre välbetänkt.

Industri, handel, jordbruk, affärer, företagsamhet, allt skulle lida häraf.

Klokheten bjöd, att man först inväntade normala förhållanden. Under nuvarande tryckta läge skulle skatterna ej ge det utbyte, som man väntade sig, och eländet skulle tilltaga mer och mer. Regeringen skulle vinna på ett uppskof.

Partiet kunde under inga förhållanden skänka sitt bifall till propositionerna.

Hans anförande hälsades med bifall, och det var uppenbart, att kammarens majoritet delade de uttalade åsikterna.

Därpå beträdde en af det ungsocialistiska partiets män talarestolen, en man, som ansågs för skicklig debattör.

Han delade ej den föregående talarens åsikter. För sin del fann han det naturligt, att krigsumgälderna skulle utkrävas. Hans parti hade alltid varit mot kriget, och nu finge de, som kastat sig in i äfventyret också stå för följderna!!!

Hade man före krigsutbrottet endast visat undfallenhet för fordringarna, hade utgången blifvit en annan.

«Hvad menar ni med det?» ropade en röst.

Talaren vände sig mot den, som afbrutit honom.

«Jag menar, att vi skulle afstått en del af vårt land hellre än att skaffa oss ett krig på halsen», svarade han skarpt. «Vi hade då skonat det öfriga Sverige. Det omtvistade området äger endast värde för dem, som spekulera i tomter eller jobbar med aktier, och vi kunna godt lämna dessa herrar åt sitt öde. De fattiga, förtryckta klasserna hade hvarken haft godt eller ondt af den öfverlåtelsen.»

Ett mångstämmigt «fy» afbröt honom, och det uppstod ett lika hastigt som våldsamt tumult i kammaren.

Talmannen slog klubban i bordet och återkallade kammaren till ordningen.

Men stridens vågor gingo allt för högt, för att lugnet skulle vinna insteg på den första uppmaningen. Man såg ministerstatssekreteraren hviska i örat på polischefen, och denne aflägsnade sig för ett ögonblick. Fem minuter senare inträdde ett tjugotal gendarmer och placerade sig vid ingångarna.

De mer sansade bland riksdagsmännen lyckades till slut öfvertala sina kamrater att intaga sina platser, och diskussionen kunde fortsättas.

«Så vidt jag kan finna, drabba de föreslagna skattebördorna i allmänhet endast de mer burgna klasserna, således de som äga förmågan att bära dem och som också äro orsaken till utgifterna. Det är således deras skyldighet att honorera sina förbindelser. De ville ha kriget, och de ha fått det», fortsatte talaren hånande.

"Jag opponerar mig dock mot en del af de föreslagna bördorna; tobaks- och tändsticksmonopolet, värnpliktskatten, afgiften för utöfvandet af vissa yrken och föreningsverksamhet. Dessa drabba allt för mycket de bredare, icke bärkraftiga lagren, och böra således ej komma ifråga.

För min del betviflar jag ej, att mina meningsfränder dela mina åsikter i detta hänseende."

Talaren satte sig under partiets bifallsrop.

Det var tyst i den stora salen, när det moderata partiets förste talare reste sig upp. Han var en kyrkans man, känd för sitt klara hufvud, sin oräddhet, sina kraftiga repliker. Under medeltiden skulle han kunnat bli en af den heliga kyrkans märkligaste prelater.

Man väntade något af honom, men man visste ej hvad. Något alldeles särskildt borde det dock blifva.

Han riktade en lång stund sina blickar mot auditoriet, innan han började tala, men alla kände, att han ej såg på någon särskildt utan fjärrskådade. Men så kom han till sig själf igen.

Han rätade upp sig och lyftade upp hufvudet. Pannan rynkades, och han såg ut, som om han ville hålla vidräkning med något.

"Den siste talaren är såsom den, där visar, att han ingenting lärt och ingenting glömt. När landet stod inför faran, uppbjödo ni edra krafter för att försvåra Sveriges försvarsmöjligheter. Strejken var ett bevis härpå. Redan tanken på strejk var förräderi och ett förräderi under absolut oförlåtliga omständigheter.

"Man hade talat om ett frivilligt öfverlämnande af en del af vårt land, således en gåfva till en fiende.

"Kunnen I, herrar strejkande, lämna garanti för att man icke utsträckt sin önskan ännu längre och fordrat halfva, hvarför inte hela Sverige?

"Har man gifvit den lede ett finger, tar han hela handen.

"Redan 1905 hade vi svenskar ådragit oss utlandets förakt genom vår slappa eftergift mot Norge, och det måste gå år, innan vi återvunno vårt anseende.

"Hvad skulle den civiliserade världen säga om ett folk, som vid blotta hotet fölle till föga?

«Feghet blefve den minsta tillvitelse, som komme oss till del.»

«Vi bry oss inte om, hvad utlandet säger!» ropade en röst. «Hvad har utlandet med oss att göra?» Prästen bevärdigade ej den talande med något svar utan fortsatte:

«Inför faran hade man bort vänta, att hvarje svensk medborgare ställt sig som en man mot fienden, att partikampen skulle upphöra, att svenska folket hade visat sig följa fädrens traditioner. Sverige, mina herrar, är ett arf, som vi fått i uppdrag att förvalta för våra efterkommande.»

Hans stämman började vibrera och ökade i klang, det skarpa stålets klang.

"Jag blygs öfver det sätt, hvarpå vi skött förvaltningen, och jag blygs å deras vägnar, som nu i nödens stund ånyo svika fanan.

«Är det inte nog med att den blågula duken utplånats från nationernas fanborg? Skola vi till detta lämna anklagelsen, att vi i feghet göra eftergifter för fordringar, hvilka icke kunna af oss antagas utan att landets ruin följer?» Orden föllo tätt som svärdshugg.

"Kommen ihåg, att vi äro satta att försvara våra landsmäns rättigheter, och jag för min del kommer att göra det till sista blodsdroppen!

"Icke en enda af de framlagda propositionerna komma att röna mitt gillande. Skola vi dö, så låtom oss åtminstone dö med ära.

"Denna stund är vidräkningens stund. Det är troligen sista gången, jag får åtnjuta förmånen af att tala inför er, och jag vill begagna mig af den, samtidigt som jag är beredd att möta konsekvenserna af mitt handlingsätt.

"I forna dagar, mina herrar, sade många af er, några i god tro, andra af motiv, som jag icke anser mig böra nämna, att den civiliserade världen icke kunde i lugn och ro åse, huru en fiende styckade ett gammalt kulturland, sådant som vårt. Man skulle från alla håll och kanter skynda till vårt bistånd.

"Dessa fantaster glömde Italiens och de kristna Balkanstaternas röfvertåg mot Turkiet, glömde engelsmännens ockupation af Sydafrikanska staterna, glömde delningen af Marocko, det europeiska Turkiet och Persien. Sådana företeelser ha icke varit ovanliga i historien. Jag vill också för dem af kammarens ledamöter, som känna intresse för världshistoriens vittnesbörd, tala om Polen, om alla dessa utomeuropeiska kolonier, hvilka annekterats mot lag och rätt af roflystna civiliserade folkslag, samma folk, som skicka ut missionärer och kanoner.

"Jag vill också minna om det omanliga i att göra sig själf svag för att söka den starkes skydd.

"Man har i sanning varit oförlåtligt blind, när man icke ville se sanningen i ögonen.

"Vi veta alla, att vi en gång skola dö. Döden är en obeveklig följd af naturlagarna. De flesta af oss bortkasta dock dödstanken, så fort den tränger sig fram, och få äro de, som vilja tänka på, att de en gång skola gå sin förintelse till mötes, och detta oakadt vänner och anförvandter dö rundt omkring dem.

"Nu stå vi inför en dödsbädd, och dödstanken är väckt.

"Vi skola jorda moder Svea, jorda vår frihet, vårt fadersarf, för alltid. Inte tänkte vi, att ödet skulle så skoningslöst drabba vårt fosterland, ty, tänkte vi, om än alla världens nationer låge i krig med hvarandra, skulle dock vi få vara i fred. Vi önskade fred och ville ej göra någon för när.

"Som om detta vore ett skäl till att vi skulle gå fria! Beror ett krig blott på ena partens vilja? Var det vi, som under tolfte Karls tid började krig mot Danmark, Ryssland och Polen? Var det Turkiet, som angrep Italien, boerna engelsmännen, Spanien Nordamerika, Danmark Österrike och Preussen, Turkiet Ryssland och Balkanstaterna?

"Hvarför skulle just Sverige gå skottfritt? Fanns det då ingenting som lockade en eröfrare; vårt strategiska läge, våra icke exploaterade rikedomar, söndringen inom folket och dess håglöshet för försvaret. Ty det var håglöshet, som rådde, när man måste tvinga de värnpliktige att göra sina värnpliktsöfningar. Dessa voro aldrig populära, tack vare skränet och skrifverierna och tidsandan.

"Vi stodo inför förfallet, och vi föllo.

"Det är smärtsamt att i denna stund ge oss själfva det betyget, att vi burit skulden till vårt fall. Vi förmå ej resa oss ur detta, och äfven om vi kunde, ha vi dock att anteckna som ett historiskt faktum, att Sverige varit ett underkufvadt land. Vi komma alltid att bära slafveriets stämpel på vår panna, vi, som sagt oss lefva i frihetens stamort på jorden.

«Och nu farväl, mina herrar! Jag är en gammal man och har lärt något af lifvet. Denna erfarenhet säger mig, att vi i dag träffats för sista gången som representanter för Sveriges folk. Hvar och en kommer att gå till sitt, åtminstone större delen af oss. Kanska komma några att hamna på okänd ort. Hvad vet jag! Må dock hvar och en af oss dessförinnan handla så, att ett rent samvete följer oss i grafven eller till vår förvisning!»

Det hade varit dödstyst under talet, och denna dödstystnad rådde en lång stund efter det att han lämnat talarestolen. Orden hade mäktigt gripit dem därinne.

Stod man verkligen inför slutet? Var detta riksdagsmöte endast en akt utan innebörd, en avslutning? Spelade myndigheterna komedi? Eller var det en djup kännedom om svenska folket, en lockelse mot dess fall.

Det var en stor sorg, som bredde sin slöja öfver människorna därinne i salen, och den sorgen skulle sedan gå ut vida omkring i landet. Det blef en sorg, ty först nu tvingades man att inse, huru hopplöst allt var, huru ohjälplig, huru tung bördan skulle bli. Och det kändes så mycket djupare, som de tvenne politiska hufvudpartierna syntes stå enighetens tecken närmare än förut. Det såg ut, som om de ändtligen skulle sammansmälta till ett enda, ett nationellt parti, som reste sig starkt och enigt till värn mot alla angrepp på svensk frihet, svenska lagar och svenska seder.

För sent, för sent!

Människornas handlingar bära alltid frukt, och den frukten kan vara ond eller god. Intet försvinner spårlöst i rymden. Allt medför sina konsekvenser; tankar, ord och gärningar.

Det är gudomens bud om straffet allt intill tredje och fjärde led, denna grymma lag, mot hvilken man syndar så ofta och så gärna.

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

Dock må männen därinne i kammaren tagas i försvar för mångt och mycket. Alla sågo ej före kriget, att faran stod lurande vid dörren. De hade tänkt, att de hade tid på sig, och de trodde sig till slut komma till det goda. Inte var det bristande vilja, ty de flesta af dem älskade sitt land. Kanske var det okunnighet. De räknade ej med att händelserna under tjugonde århundradets andra decennium utspunno sig hastigare än under det första. De visste ej, att just denna snabbhet i utvecklingen kännetecknade det tidehvarf, under hvilket den svenska frihetens sista lefnadsår utspunno sig.

Detta, men också endast detta, var deras ursäkt.

Gendarmerna togo några steg inåt salen. — — —

V.

FOLKETS HUS Det var sammanträde på Folkets hus, och det led mot kvällen. Stora skaror hade strömmat in, och stora skaror väntade ännu utanför. De flesta företedde den sedvanliga arbetstypen, men man såg också andra, ett fåtal, livilka genom klädsel och hållning visade sig tillhöra andra samhällsklasser.

Dessa voro ledarna, och de voro för mer än de andra.

Någon förändring hade det typiska utseendet på arbetareklassen undergått, en märkbar förändring. I allmänhet är den svenska arbetaren välklädd. Han anser sig för gentlemannen inom Europas arbetarebefolkning; mån om sin person, renlig, välklädd, höflig, intelligent och kunnig. Dessa hans egenskaper väcka till och med utlandets förvåning och beundran. Endast Amerika står före Sverige i det hänseendet. I Sverige är man så van vid det, att man ej fäster sig vid dessa omständigheter. En vanesak har ej något värde.

Men nu var förhållandet annorlunda, tyckte man.

Det förefanns ej samma homogenitet i utseendet. Många buro nötta och slitna kläder; hos många läste man nöd och umbäranden, följderna af arbetsbristen, industriens förfall. Det låg hunger i blicken, det låg trots och hat. Ännu visste detta hat ej, åt hvilket håll det skulle rikta sig, men benägenheten fanns där. Det kunde urladda sig mot vän eller fiende och förvandla vän till fiende eller tvärt om. Ja, det var för sorgligt att se.

I hopen hade ligisterna blandat sig. Alla veta hvad en ligist är.

Det är ungdomens privilegium att vara entusiastisk och kämpa för ideal. Så länge dessa äro upphöjda, är motivet ädelt, men består det af det egna jagets själförgudning, af afund och af hat, är idealet en vrångbild af gudsbelätet. Så tycka ej de som äro ligister.

Hos dessa ligister fanns ett öfvermått af lifskraft, och det sökte sitt utlopp, huru missriktadt detta än var. De kände allt för litet till lifvet och dess betingelser för att döma klart. Deras sträfvan gick ut på att få njuta af rikedomens välsignelser, men de hatade de rika. Detta kallade de logik. De älskade inte det bestående, nej, långt ifrån. De talade om den eviga fredens välsignelse, men skulle utan tvekan ha dömt kapitalisterna till döden och själfva verkställt domen. Så logiska voro de.

Nej, annorlunda voro då arbetarne. För dem hade man aktning.

Bland ligisterna räknade anarkist- och ungsocialistiska partierna sina talrikaste

anhängare. Det var dessa, som satt sig före att omskapa världen genom att rifva ned det bestående och införa sina reformer.

Det var dessa ynglingar, som ifrigt kämpat för krigsmaktens afskaffande och för fredsidéerna. Fredsidén är en ideel idé och vacker till sin läggning, ty den vill förverkliga det gudomliga budet: «du skall älska din nästa som dig själf.» Idealet var likväl inte deras mål utan deras medel för att nå målet.

När den stående hären var afskaffad, kunde revolutionen komma, tänkte de. Då förmådde de maktägande icke hindra rättvisans gång, och den bestod uti kapitalets fördelning, så att de förtryckta fingo rikedom och de forna kapitalisterna mindre än intet. Dessa kunde i sin tur bli ligister, så finge de känna, hur godt detta var.

Mellan arbetarna och ligisterna var klyftan mycket stor, större än folk i allmänhet förstod, ty allmänheten förväxlade ofta begreppen socialdemokrater och ungsocialister.

För det senare partiet var Stockholms dåvarande borgmästare representant. Det var att antaga, att hans karaktär och intelligens stodo i harmoni med hans meningsfränders. Alla – äfven hans meningsfränder – hoppades åtminstone så. Dessutom var det ett faktum, att han var en betrodd man hos dessa ungdomar, som hade sitt språk för sig, som ställde sig fientliga mot ordningsmakten – hvars främste representant herr borgmästaren dock var – och som hånade fosterlandskärlek, religion och familjelifvet och trampade det, som andra höllo för heligt, under fötterna.

Under de senaste månaderna hade arbetslösheten tilltagit i oroväckande grad. Man kan inte alltid få arbete, när man vill. Vid andra tillfällen vill man inte arbeta, när man kan få. I det förra fallet beror det mest på omständigheterna, i det senare på mannen.

Främst lades varfven ned. Redan förut hade skeppsbyggeriverksamheten kämpat mot vidriga förhållanden. Orsaken härtill var dels inställandet af pansarbåtsbyggandet, dels de höga arbetspriserna, hvilka för skeppsvarfven gjorde det omöjligt att konkurrera med utlandet. Man hade inskränkt varfsverksamheten till reparationer. Detta var oklokt i ett land, som bort lefva af sjöfart och handel.

Sedan kom exportomöjligheten under kriget. C:a 97 % af exporten hade gått öfver hafvet.

Flottan, afsevärdt underlägsen eröfrarens, hade ej kunnat hindra blockad. Följden blef inställandet af exporten. Hårdast drabbades malm- och träexport af denna blockad. De malmbrytande verken nedlades. Ingen vågade sig på risken att fullfölja träexporten, och tusentals arbetare stodo inför den mest gripande nöd. Deras parti bar säkert skulden härtill genom att ha röstat mot flottanslagen.

Hvar och en inskränkte sina behof till minsta möjliga och härigenom kommo de olika näringsgrenarna att lida. Arbetslönerna sjönko och sjönko, men lifsmedelspriserna stego. Detta var ett dubbelt elände, och det kunde inte vara värre.

De, som hade något att dela med sig af, hjälpte så långt som möjligt. Gamla institutioner behöllo sina arbetare, trots att deras aflöning måste tagas från reservfonderna. Andra försökte behålla status quo genom minskade aflöningar och för det fingo de otack, men det stora flertalet nedlade helt och hållet sin verksamhet, och det var inte deras fel.

Hade flottan blott varit tillräckligt stark! Då hade utsikterna att hålla västkusten fri från blockad varit stora, och den vägen gick större delen af exporten eller kunde åtminstone förläggas dit. Om så var fallet, hade ej en stagnation inom industrien behöft äga rum, då hade ej nöd och elände gjort sitt insteg hos arbetsskassen, som i främsta rummet var beroende af den dagliga verksamheten. Många funnos som insågo, att man gjort sig skyldig till ett stort missgrepp och låtit snålheten bedraga visheten.

Detta hade folket ej insett under fredsperioden. Just bland arbetareklassen hade man ifrigast motsatt sig anslag till nybyggnader för flottan och därigenom ådragit sig dubbel skada, först genom att beröfva skeppsbyggeriet dess intäkter – 80 à 90 % af utgifterna för pansarbåtsbygget skulle utgått i form af arbetslöner – och sedan genom att beröfva flottan möjligheten att försvåra eller förhindra blockad. Partivishet kan understundom handla i fåvitsko.

Ännu i denna stund trodde de fullt och fast, att äfven en stark flotta ej skulle kunnat uträtta något mot fienden. Hvad stödde de denna sin förmodan på? På agitatorernas utsago, men gent emot denna stodo de sjömilitära auktoriteternas, som nog visste mera.

Om man i och för jämförelsens skull skulle värdesätta de båda olika lägrens utsago! Ge hvart och ett sitt betyg. Det vore säkert rättvist.

Juristen erinrade sig en diskussion, som ägt rum för ett par år tillbaka. Det var ett folkmöte på landsorten, och frågan rörde sig om pansarbåtarnas berättigande eller ej.

En agitator hade uppträdt och sagt som sin mening, att det i alla fall ej tjänade till något att bygga örlogsfartyg, då den väntade fienden alltid kunde uppträda med oerhörd öfvervikt och krossa svenskarna. Byggde Sverige ett fartyg, byggde fienden tre, och hvart och ett af dessa voro starkare än ett svenskt.

En marinofficer hade då begärt ordet. Han vände sig till den förre talaren, ty nu var det hans tur.

«Känner ni till att svenska kusten är omkring 200 mil lång?»

Ja, det gjorde den förre talaren, som visste allt.

«Vet ni, att det finns hundratals goda hamnar på denna kust.»

«Ja visst», svarade yrkestalaren, ty det var en ofarlig fråga.

"Dessa hamnar och inloppen till dem äro i allmänhet grunda och skyddas på de flesta ställen af skärgårdar; något som ni törhända också har kännedom om?"

"Fiendens större fartyg, de som i styrka öfverträffa pansarbåten Sverige, ligga öfver 8 meter djupt.

«Det är själfklart, att dessa ej kunna intränga i farvatten, som blott är 8 meter djupa eller därunder. Erkänner ni sanningen af det påståendet?»

«Naturligtvis. Ett 8–meters djupgående skepp kan inte gå öfver ett 7–metersgrund.»

Det var klart.

"Således ges det hamnar i Sverige, till hvilka det endast finnes 6–8 meters djupa inseglingrännor, och dit inga fientliga, 'Sverige' öfverlägsna fartyg, kunna komma.

"En naturlig följd häraf är, att om fienden vill skicka sina örlogsfartyg dit, måste dessa vara mindre djupgående än 8 meter. Inom den största delen af vår skärgård, som endast på ett fåtal ställen kan uppvisa farleder om 8 meters djup och däröfver, kan fienden följaktligen ej uppträda med annat än mindre djupgående fartyg, kryssare och dylika, hvilkas bepansring och artilleri äro 'Sverige' underlägsna. Vi bli inom skärgårdarna de starkare.

"Under vissa omständigheter kunna vi också med fördel uppträda utanför skärgårdarna.

"Den föreslagna typen är relativt stark, men därtill komma också andra fördelar af stor betydelse. Två sådana fartyg ha ungefär samma bestyckning som de stora, tyska slagskeppen, men åtnjuta fördelen af att vara två mot en, d. v. s. hvar och en af dem utgör ett mindre mål än fienden. De tvinga honom att skjuta in sig mot två mål i stället för ett, hvilket är en fördel för oss, som ingen kan förneka. De två däremot ha ett gemensamt mål. Har den ena inskjutit sig, kan han signalera afståndet till den andra. Och sänkes ett, är därmed icke sagdt, att det andra sänkes för det. Lägg därtill, att kostnaden för de två fartygen sammanlagdt är ungefär hälften af slagskeppets och att den föreslagna typen kan gå med full fart, äfven där fiendens smärre kryssare måste trefva sig fram genom sin bristande kännedom om skärgården, så finner ni typens berättigande.

"Ni kan således inte jäfva mitt påstående att Sverige-klassen är en god typ.

«Inomskärs», där farlederna äro grunda, kan följaktligen fienden endast representeras af mindre kryssare, underlägsna denna pansarbåt. Man har anledning tro, att stora skärgårdsområden under dessa omständigheter kunna hållas fria från dessa besvärliga gäster."

«Fiendens stora fartyg kunna ligga utanför kusten och passa på, när svenska handelsångare sticka ut till sjöss, och så ta dem», invände motparten. «Handelsångare göra bara några få knop.»

"Sant! Antag att fienden mot oss i och för blockad disponerar 50 stora slagskepp och kryssare – hvilket stora antal för öfrigt är otänkbart för det ändamålet – och att han fördelar dessa efter endast 100 mil, så kommer ett fartyg på hvarje tvåmilsdistans. Fienden har då fördelat sig på ett så stort område, att han blir svag öfverallt. Vi åter kunna röra oss inomskärs, samlas, göra ett utfall och genombryta blockaden, innan de närliggande fartygen hunnit komma till hjälp.

"Detta är en af orsakerna, hvarför vi vilja ha våra fartyg starka nog för strider i öppen sjö. Det möjliggör upphäfvandet af blockad. En blockad af en hamn, som en gång upphäfts, anses ej gällande inför utomstående makter, förrän denna hamn kungjorts som effektivt blockerad igen, som ni kanske vet. Det tar tid att kungöra detta.

«Ge oss ett tillräckligt antal af de begärda fartygen, och vi öka möjligheterna af en fortsatt handel och sjöfart, hvarigenom vi sätta hela landet i stånd att bedrifva sina yrken i stället för att nöd och brist komma att bli rådande. Vi få också räkna med svenskarna som ett af världens bästa sjöfolk. Det är ej ensamt materialet, som afgör striden.»

Återigen var det ett besynnerligt tal med knop, slagskepp, kryssare, blockad och många andra uttryck, som sjömännen använde. Det svenska folket har fått lära sig så mycket, sedan partibildningen och den poliska agitationen trängt in i medvetandet. Det besynnerliga talet var nog också den största valutan af det, de fingo. Af det andra förstodo de litet eller intet, men de skulle vara med i alla fall.

Den tiden ansågs den, som visste minst, för den största kännaren. En kvasikammarherre förstod sig bättre på pansarbåtsbyggandet än en ynkelig marindirektör eller amiral.

En militär ansågs öfverhufvud taget inte ha några kvalifikationer, ej ens militära. – – –
– –

Det gafs således utsikter för en mindre flotta att försvara sig mot en större, och detta berodde på hamnarna och skärgårdarna. Hade man fortsatt flottans nybyggnader med samma belopp som under de år, hvilka föregingo pansarbåten Oscar II:s stapelsättande, hade man haft en flotta, och man hade fått utgifterna många gånger om ersatta genom att undvika industriens, han- delns och näringslivets förfall. – – – –

Ett folkmöte i stor stil var förestående, och det var detta möte man ville förbereda i Folkets hus.

Kort förut hade riksdagen på generalguvernörens befallning blifvit upplöst, därför att man vägrat gå in på de föreslagna skatterna. Beslutet hade varit långt ifrån enigt. Sålunda hade socialdemokraterna för sin del endast reserverat sig i enlighet med af deras förste talare föreslagna skattebördorna. Reservationen var dock icke dikterad af andra bevekelsegrunder än själfbevarelseinstinkten. Inför den syndaflod som skulle komma ville man för sin del stå så skuldlös som möjligt för att bibehålla något af maktens sötma – på de andra partiernas bekostnad. Det var vist, men ändock gillades det inte af dem, som kallade sig för fosterlandets vänner.

Juristen och patrioten – de hade blifvit oskiljaktliga – gingo in i salen för att lyssna, och de väntade sig många öfverraskningar.

Alla platser voro upptagna och gångarna fyllda med folk. Från fjärran hördes rösten från en talare, som trodde på sig själf men inte på sina läror.

«Vi äro bärare af den riktiga kulturen. Ni ha ju fått bevis på, att det som varit oss en nagel i ögat ändtligen ramlat, och fallet kom genom deras synder som regerat landet. Vi voro motståndare till det systemet och därför äro vi utan skuld.»

«Detta var bekvämt», tänkte patrioten. Han lyssnade vidare på talaren.

«Men hvad ha vi att lära af allt detta?»

"Jo, att våra idéer, våra sträfvanden varit de enda rätta. Öfverallt i den stora, vida världen är det socialdemokraterna, som vinna mark. Deras antal växer dag från dag. Internationalen ljuder från kinesens, från negerns, från den hvites läppar.

«Hvad bevisar detta?»

«Ingenting», tyckte patrioten, men talaren tyckte något annat, det som nu följer:

«Att hvad vi göra, att hvad vi tänka är det rätta. Det bevisar också, att kapitalet, denna Molock, som uppslukat allt och regerar världen, nu angripes från alla håll. Kapitalets envælde är slut, och snart skall det styckas för att komma hela mänskligheten till godo, inte endast ett fåtal, som äro rika utan att arbeta.»

«Hvilken paradox», hviskade patrioten i örat på juristen. Han hade alltid svårt för att tåga. «De tala om mänskligheten, således ett kollektivt begrepp, men de mena individen. Det är individens njutningslusta, som skall få medel att tillfredsställas, och det är afunden, som ej tillåter någon att ha det bättre än de själfva. Ni inser, hvilken härlig jordmån

yrkesagitatorerna ha bland dem, då de ge så rika löften. De glömma blott ett; omöjligheten af att infria dessa löften. Milliontals varelser lefva i drömmar att komma till det hägrande paradiset, och i hopp att nå det, förvandla de den lilla tid som är dem förunnad, till ett helvete, där hatets frukter spira upp och sprida sitt gift.»

Folktalaren fortsatte, glad öfver att höra sina egna ord.

"Nu är rätta tiden inne att höja vårt röda banér. Kapitalet har lidit ett nederlag, och det kan resa sig endast med vår hjälp. Det är vara armar, våra muskler och vår svett, som skall framlocka millionerna.

"Ska vi följa kallelsen från kapitalet?"

"Nej, och tusen gånger nej! Vi ha en föregående slafperiods erfarenhet bakom oss, och denna gången skrida vi till verket med makten i våra händer.

"När man kallar er till arbetet, ska ni och endast ni uppställa villkoren. Det är vi, som bära landets öde på våra skuldror. Vi ska bli föregångsmän för de andra nationerna och visa, att internationalen icke blott ligger på tungan.

"Tänk er blott, när arbetsgifvarna på sina knän anropa oss om hjälp! Jo, jag tackar, nu smakar det, nu äro de mjuka i sina ryggar, medan de förut med förakt skådade ned på oss, där vi gingo omkring sotiga, med valkar i händerna och sjukdomsfröet i kroppen.

"Vi äro alla lika.

«Bort med rang, bort med samhällsställning, bort med herrtiteln! Nu finns ingen öfver- och underklass längre, ty vi äro alla lika inför vår herre.»

Det var vackra ord, tyckte alla.

Öronbedöfvande bifallsrop hälsade talaren. Han var en man från storstrejkens tid. Hans yrke var att agitera. Hvart han kom, samlades nyfikna och lyssnade andäktigt. Innehållet i hans tal var inte något nytt, endast hvad de hört många, många gånger förut, men han ägde konsten att svarfva om orden och få fraserna att låta på ett annat sätt än de andra. Han ställde framtidsplanet i perspektiv, så att man kunde ta på det, och då kände man sig stå det så mycket närmare. Ingen förstod att det blott var en drömbild.

Han fick dem att se på så sätt att de togo stenar för bröd.

«Det är en farlig karl», hviskade patrioten. "Tror ni att han tror på ett ord af det han förkunnat? Inte ett jota. Därtill är han för intelligent. Men tyst, nu kommer en annan, och honom känner j ag väl, en f. d. officer, en man som växlat åsikter: till en början konservativ,

sedan föredragshållare med anstrykning mot vänstern, därpå fosterländska, frisinnade föredrag med afprutningar på de militära hufvudtitlarna, slutligen socialist. För tillfället följer han den socialdemokratiska centern, men man vet inte huru länge.

"Som konservativ sökte han göra sig bemärkt för sitt konungsliga sinnelag, som liberal uppträdde han som riksdagsmannakandidat. Då försöket misslyckades – liberalerna ansågo sig på den tiden kunna undvara officerarnas politiska medverkan – öfvergick han djärft till socialisterna, hvilka med öppna armar emottogo denna dubbla öfverlöpare.

"En officer, som uppträdde mot militären, hvilket fynd! Med en sådan karl kunde de svänga sig och begagna hans mun som en guldmun.

«Han är typen för karriäristen, den som vill stiga upp på de pinnhål, som leda till maktens tinnar. Ni skall finna många flera ämbetsmän, hvilka valt att gå den vägen.»

Mannen talade:

"Jag är inte riktigt säker på, att de af den ärade föregående talaren föreslagna åtgärderna leda till målet. Vi stå inte för närvarande inför samma sakförhållanden som för några månader tillbaka, och det torde vara klokast att rätta munnen efter matsäcken.

"De, som inneha makten, komma ej att tillåta en strid mellan arbetare och arbetsgifvare, ingalunda af det skälet, att de ej med nöje skulle se kifvet i full gång, utan därför att landets ekonomi skulle lida däraf. Med en – ekonomiskt sedt – dålig ställning skulle skatterna minskas, och stora skatter är för närvarande just hvad man önskar.

"Regeringen, representerad af hans excellens generalguvernören, kommer af denna anledning att göra allt för att bringa finanserna i ett gynnsamt läge. För genomdrifvandet af denna plan skall man hindra alla försök, som riktas mot kapitalökningen, men däremot understölja allt, som riktar kapitalet i det stället.

"Det är ej blott oklokt, utan rent af farligt för oss att tillgripa våldsamt. Bättre då att förhålla oss passiva.

«Ha vi inte riksdagens öde som ett varnande exeinpel?»

«Hör, han börjar denna gång att göra sig till tolk för generalguvernörens önsknings!» sade patrioten. «Den mannen kommer att sluta på en hög post, innan han dör, ty han vet att vända kappan efter vinden. Hans ord, liksom de andras, komma att redan i dag inrapporteras. Har finnas många spioner.»

Ungsocialisterna hade ej åhört talet med bifall, ty det var inte sådant, de väntade. Han hade flera gånger blifvit afbruten. Det var protestrop, smädeord och invändningar. Den

mannen var dem för ljum, och de anade instinktmässigt hans allra nyaste omvändelse.

Ungsocialisternas förespråkare steg i sin ordning upp, beredd att ingripa, en blek, mager man med något af fanatism i sin blick, en man, som ägde en orubblig öfvertygelse om sin rätt, men ej nog intelligens att inse andras. Så mången har väl det felet.

«Hvad man än må säga om ungsocialisterna, så tro de flesta på hvad de säga och predika», anmärkte patriot. «Deras trosnit är lika stor som martyrernas, och detta försonar något af deras egoistiska instinkter. De predika öppet hatets religion, under det att deras motståndare predika kärleken till nästan. De förra äro mer konsekventa i sitt hat än de senare i sin kärlek.» Juristen tyckte, att detta var precis det, han själf tänkte om dem.

«Ha ni pratat nog?» började talaren och han åsyftade alla dem, som förut talat. «Jag har hört många ord i afton, men livad man sagt, kunde ha sagts med tiondelen af orden.» Han afbröt talet för att taga sig med näsduken om munnen. Hvad han komme att säga skulle då bli kungssord.

Talarstolen medförde förpliktelse.

Under sitt tal använde han inga svordomar, och detta gjorde i regel ej heller de bättre af hans kamrater, så länge de innehade ordet.

Det var ett märkvärdigt uppträdande hos dessa ynglingar, och det märkvärdiga bestod i deras ledighet att uttrycka sig, deras snabbhet i repliken. Blottade motparten en svag sida, kastade de sig öfver den, vände den in och ut och gaf ej offret tid att sansa sig. Yrkesboxare hade inte kunnat sköta sig bättre.

Det fanns ungefär ett halft dussin, som tillhörde «berget», tränade, duktiga karlar, som bort använda sin intelligens på ett annat sätt. De voro produkter af agitation och en missriktad uppfostran, af prekara förhållanden och en öfverflödande intelligens, som blifvit ledd på afvägar. Ställda på sin rätta plats i lifvet skulle dessa ha blifvit epokgörande vetenskapsmän, skarpa lagkarlar, värtaliga präster eller dugliga härförare: nu voro de talare inom ett parti, hvilket knappt skilde sig från anarkismen.

De, som stodo under dem, voro allmänt råa, okunniga naturer, hvilka låtit sig imponera af ledarnas säkra uppträdande, omogna karaktärer, hvilka stannat i den andliga växten, vid barnets omdömesförmåga. Under pojkåren följa pojkarna oreflekteradt den djärfvaste, hänsynslösaste, starkaste. Så gjorde också dessa filare, murarehandlangare, gesäller och lärlingar, hvilkas flertal lefde i öppet konkubinater med fabriksflickor, en praktisk illustration till läran om den fria kärleken. På denna sortens äktenskap skulle en del af nationens tillväxt baseras. Den rasen skulle inte bli för god, om man måste erkänna sanningen. Den unge man, som förde ungsocialisternas talan vid detta tillfälle, var en bemärkt person. Denna ryktbarhet hade han köpt genom personlig uppoffring, framför allt genom värnpliktsvägran. För denna

vägran skull hade han haft fängelse och straffarbete. Han var den främste medarbetaren i partiets organ och hade frivilligt erbjudit sig stå för redaktörskapet och de artiklar, hvilkas innehåll voro straffbara. På så sätt skaffade han sig berömmelse.

Han hade predikat strejk mot militärtjänsten genom att smyga omkring vid kasernerna och öppna möten med de misslynta bland de värnpliktige. Han hade bidragit till den draksådd, som undergräfvade Sveriges försvarskraft, han liksom så många andra, och han hade förrättat sitt mullvadsarbete i god ro. I detta undergräfningsarbete hade han haft många ofrivilliga medhjälpare, hvilka skulle varit förvånade, om man sagt dem, att de skadat försvarssaken, då de i stället hade trott sig gagna den. Den, som är blind, ser inte.

Främst kommo vissa pressorgan.

Det fanns press, som varnade för att rubba den björn som sofver, ty det kunde bli krig af. Denna press förbisåg fullständigt den uppmarsch, som i krigssyfte försiggick på den fientliga sidan. Den förbisåg de hotande krigsförberedelserna, och den blundade för det osäkra, politiska läget. Ändock var den satt att upplysa. Hur kan man skapa ljus utan ljuskälla?

Man fick icke diskutera några eventuella krigsutsikter för att ej rubba förtroendet till grannländerna. Således förordade dessa tidningar en reduktion i det fria ordets frihet, när denna som bäst behöfdes. Men att det var ett attentat mot yttrandefriheten varseblefvo de inte.

Om någon lagt kapson på en tidnings yttranderätt, exempelvis visavi privatlivets helgd, skulle tidningen säkert ha protesterat däremot, ty det hade varit ett ingrepp på det fria ordet. Sällan fick en privatperson rätt i ett tryckfrihetsmål. Men nu skulle det vara kapson.

Hvad gjorde det för resten, att man öppet diskuterade följderna af en krigsuppmarsch mot Sverige, när den dag för dag blef tydligare! Fienden generade sig verkligen inte för att visa sina afsikter. Var det inte de upplystas skyldighet att påvisa detta för de sofvande, tv de behöfde allas hjälp för att i tid mota faran? Om man är enig, blir man stark, och styrka var, hvad man mest behöfde.

Var det icke affällingar inom Sveriges för öfrigt djärfva, modiga press, som predikade feghetens evangelium och detta på den mest olämpliga tiden!

Det kunde icke råda oklarhet om försvarsnödvändigbeten. Däremot trodde man ej, att försvarsåtgärderna voro brådskande, ty man såg sig blind på diskussionen om försvarssättet. Af försiktighetsskäl sade många:

«Vi böra genast ta itu med arbetet. Den politiska situationen i världen är sådan, att alla frötseende människor förespå ett världskrig, kanske i dag, kanske i morgon. Ett världskrig

kan uppstå när som helst. Låt oss då vara rustade så godt först som sist, ty vi kunna komma för sent, och det är inte bra, som det nu är.» Det skall Gud veta, att det inte var bra ställt, långt därifrån.

Det var klokt resoneradt. Den kloke inrättar sig alltid för de mest ogynnsamma förhållandena, ty då är han beredd att möta de värsta. Så sade redan de gamla filosoferna.

För att nå målet måste kloka män tala. Ett par af dem talade och talade väl, och de fingo lida för sin uppriktighets skull. De sågo, att någon måste framföra varningen, och de gjorde det och fingo lida smälek af många. De insågo, att en opinion, en kraftig opinion måste skapas, för att väcka dem, som icke ville låta sig väckas. De funno icke, att någon utomstående makt kunde ta anstöt af denna öppna strid, ty de, som talade fritt satte sig i respekt hos den, som hyste eröfringsplaner, och väntade ej fiendskapen bakom uppmarschen, återföllu de hårda orden endast på dem, som talat, när talet var obehöfligt.

Så var det också en press, som insinuerade, att försvaret skulle vara en militärernas uteslutande angelägenhet, en yrkesaffär. Detta var kanske allra största misstaget, ty försvaret var en nationens angelägenhet, icke spekulationen från en yrkesklass, fastän dumt folk sade så.

Detta påstående, att militären endast såg till sin egen vinning, var felaktig. Den militära sakkunnigheten var i stånd att draga en parallell mellan den svenska försvarsstyrkan och fiendens möjliga styrkeförhållanden på svensk mark. Vid den jämförelsen sågo de, att de svenska trupperna, om intet gjordes till det bättre, skulle komma till korta, och därför fordrade de, att man skulle minska disproportionerna. Medel härtill funnos i Sverige, både pengar och arbetskraft, och det var dessa man fordrade. Ville Sverige försvara sig, måste det vara beredt på uppoffringar. Hvad kunde de ansvariga göra annorledes?

Hade dessa militärer, hvilka erhållit tillvitelsen att arbeta för egen vinning, påstått att allt varit godt, hade de gjort sig skyldiga till okunnighet eller ock att ha talat mot bättre vetande. De skulle fått bära anklagelsen härför längre fram, och den ville de ej ha på sin rygg.

Bland de värnpliktiga funnos ock många, hvilka vid hemkomsten talade om det elände, de fått utstå. Det var tunga packningar, ansträngande marscher, exercis utan nytta, dålig kost, orättvist befäl. Bland de klagande ingick antalet af dem, som aftjänat straff för förseelser, men äfven sådana som ville skämta med dem, hvilka senare skulle förrätta sin tjänst. Dessutom fanns där sådana, för hvilka disciplinen varit en nagel i ögat, tuktomästaren, med hvilken de förut i sin barndom eller civila verksamhet ej gjort bekantskap – till deras egen skada. Barnen fingo icke agas då för tiden. De voro födda fullt färdiga, och om någon hade olater, så var det föräldrarna med deras föråldrade tänkesätt.

Äfven om någon orättvisa blifvit begången, var detta undantagsfall. De flesta erkände befälets humanitet och den goda viljan. Sveriges officers- och underofficerskår voro folkets vänner, men också deras uppfostrare.

Man ville påstå, att de voro partiska och klassmedvetna och således folkets ovänner.

Andra missnöjda voro de, hvilkas privatarbete måste ligga efter genom de värnpliktiges tjänstgöring. De satte sin fördel framför landets, och för dem var uppoffringen meningslös.

Det fanns också sådana arbetsgifvare, som skapade hat mot värnplikten genom att annonsera, att de sökte endast dem, som voro fria från sin militära tjänstgöring. Kanske insågo de inte själfva, hvilka usla patrioter de voro. Huru små och egoistiska måste de inte förefalla! Och detta behöfde de sätta ut i tryck! Somliga älska att se sin skam i tryck.

Värst af alla voro de antimilitära element, som ville bortskaffa militären för att genom sin egen styrka och sammanhållning bli de starkaste i landet. På så sätt kunde de diktera villkoren och bli herrar, men många gingo som sagdt omedvetet deras vägar, som förberedde fallet genom att motarbeta försvaret.

Inför den nakna sanningen – att Sverige var ockuperadt af en främmande stat, hvilken visat sig äga både vilja och förmåga att själf regera – befann sig det ungsocialistiska partiet i en föga förmånlig ställning, som en hvar borde förstå.

Man hade i årtal kämpat för att komma till styret, och nu höll makten på att glida alla partierna ur händerna. Så till vida skulle en maktförskjutning äga rum, och därför trodde man sig ha rättighet att uppställa fordringar. Man bör ej göra tjänster utan att ta betaldt.

Partiet förespådde, att de nya maktinnehafvarne skulle göra sitt bästa för att krossa de starkaste inom landet. Först när detta blifvit gjordt, kunde man regera på allvar. Det ungsocialistiska partiet var ett medel att krossa borgarväldet och således den maktägandes själfskrifna bundsförvandter under denna strid.

Från bortre ändan af salen hördes talarens stämma:

"Kamrater! Handlingens tid är inne för oss. Det är tid att krossa de slafbojor, som trycker oss proleärer. Undertryckta, kufvade, misshandlade hade vi släpat oss fram under en tillvaro, som nätt och jämnt höjde oss öfver djuren.

"Vi voro de svagare, och därför skulle vi förtrampas. Kroppsarbetet, det mest ansträngande af alla, har icke uppskattats så, som det borde. Vi och våra kvinnor åldrades i förtid genom det hårda arbetet, genom brist och genom nöd.

"Hoppet om bättre dagar har hållit vårt mod uppe under motgången. Vi hoppades på en ljusglimt, och vi ha stridit, vi ha svultit, vi ha lidit för vår sak.

"Många af er anser vår sträfvan nu vara ute, anser, att hoppet för alltid är gäckadt. Men däruti bedragen I er, och viljen I, är befrielsens stund nära. Aldrig förr ha vi stått så nära målet.

"Är det icke så, att kriget ställt alla klasser inför nöden?

"Ha vi icke då samma utsikter som de andra att förbereda oss att genomföra vårt framtida värf?

"Kunna vi ej få regera lika väl som de?

"Ja, säger jag, och tusen gånger ja. Vi ha till och med ännu större möjligheter än de borgerliga, våra forna tyranner, ty i den sista kampen ha vi gjort inlägg, hvilka äro af den beskaffenhet, att vi kunna fordra en belöning.

"Därför upp som en man! Nu är tidpunkten inne att precisera våra fordringar, att få ta del i regeringen, att få ensamma skörda vinsten af vårt arbete och lämna smulorna åt kapitalet, att få kläda oss i siden och dricka viner liksom öfverklassen.

«För att få hvad vi vilja, måste vi vara modiga och eniga som en man.»

Höjdpunkten af sällhet är således att gå i siden och dricka vin.

«Fraser!» hviskade patriotens. "Fraser utan innehåll! I själfva verket genomgår mannen en psykologisk process. Hans fanatism vill inte riktigt finna sig tillrätta med den omständigheten, att själfhärskardömet står för dörren. Han vet, att hoppet är ute, men han gör ett sista försök för att få kamraterna med sig. Dessa tro antagligen, att de kunna vinna något. Under alla partitvister ha de öfverskattat sin makt och sin betydelse. De ha alltid hoppats att få komma till makten, sitt eget välde, fastän de voro i minoritet.

"Kunde man tvinga honom att skåda sitt innersta, skulle han till sin förvåning läsa, att han ej tror på sina egna ord. Kunde man förmå honom att fatta tingens verkliga ordning, skulle man kunna påvisa, att hans och hans meningsfränders saga är all, ty själfhärskardömet vill ej veta af någon kollektiv styrelse eller någon utjämning af klasserna. I inga andra stater är denna klasskillnad så stor. Redan inom de högaristokratiska kretsarna där borta råder en minutiös rangordning, och hvar och en begränsar sin rätt på det strängaste och bevakar den, så att ingen öfverskrider den.

«Där skulle det ungsocialistiska partiet få något att säga! »Bosch! Det är just högaristokratien, som regerar genom sitt stora inflytande i det landet. Högaristokratien där

och proletariatet här!

"Läte generalguvernören tubba med sig en tum till undanrödjande af klasskillnaden i vårt land, finge han genast sitt afsked. Man vill inte öka antalet af revolutionärer.

"Tror ni inte, att våra nya herrar äro fullt medvetna om, att det stora riket i sig inkorporerat ett nytt, mycket farligt element – det svenska? Den svenska bildningen, den svenska kulturen, frihetskänslan, allt detta gör, att svenskarna vid en revolution skulle komma, att uppträda som ledare, som själfskrifna ledare. Den enighet, som revolutionärerna sakna, kan åstadkommas genom svensk energi, och vi svenskar komma att koncentrera oss på ledarskapet såsom den enda utvägen till räddning.

"Hade man lämnat Sverige i fred, tror jag att man gjort klokast. Vi hade inga anfallsplaner mot ett rike, som var mångdubbelt starkare än vårt; vi skulle aldrig ha lånat oss till en allians mot våra närmaste grannar, med hvilka vi velat stå på god fot, om inte annat så genom känslan af vår svaghet och våra goda merkantila förbindelser. Anfallspolitiken var begrafven med Ankarströms kula, men försvarsinstinkten föddes i och med fiendens rustningar och garnisonsökningar vid gränsen.

"Vi anfalla!

"Hvilken barock tanke!

"Och dock framkastades den af en stormakt mot en liten obetydlig granne. Var det i känslan af egen vanmakt, som den tanken föddes hos den stora nationen, eller var det blott en af dessa vanliga diplomatiska finter?

"Man kunde ej gärna tro på sannolikheten af att en pygmé skulle anfalla jätten af begär att få ge honom stryk; däremot föreföll det naturligt att jätten, medveten om sin fysiska styrka, skulle göra hemgång hos dvärgen för att röfva hans guld.

"Icke kunde landet med de många millionerna soldater frukta för Sveriges lilla armé. Detta hade varit feghet, och jag tror inte, att man kan tillvita vår besegrare det felet.

«Få se, hur det går med vår vän däruppe i katedern! Jag är inte riktigt säker på, att han ej känt igen några af de detektiver, som blandat sig bland publiken. Känner jag honom rätt, kommer detta snarare att reta honom än att lägga munlås på honom.» De orden kommo af människokänedom.

Talaren hade under tiden i raska drag tecknat de sista årens riksdagsverksamhet och påvisat huru många och huru stora partiets gäckade förhoppningar varit. Det var en svår vidräkning med mycken sanning och mycken lögn.

Han uppehöll sig särskildt vid pansarbåtsbyggandet. Man hade lagt ned millioner på dessa fartyg, och de hade ej blifvit så färdiga, att de kunnat tas i bruk. När kriget blossade upp, hade man ej ens fått det utländska pansaret till varfven! Däruti hade han rätt.

Nu kom byggandet ej Sverige utan eröfraren till godo. För en spottstyfver kunde han fullborda fartygen och öka sin flotta. De orden voro också sanna.

Hade icke då de haft rätt, som afstyrkte alla ökningar inom flottan! Man hade förlorat mindre ju värdelösare denna varit.

Detta var både lögn och sanning.

Likaså var det med armén.

Hade man ej försvarat sig, hade tusentals människor ej behöft offra sitt lif, och nu stod ett stort antal hem utan försörjare.

Det talet var feghetens sanning.

Partiet hade alltid varit mot militären.

"Hade inte partiet haft rätt?"

Patrioten skrattade.

«Jag har lust att ge honom ett praktiskt bevis på, att han har orätt», sade han till juristen. Han banade sig hastigt väg till talarstolen och vände sig mot den unge mannen.

«Förlåt att jag afbryter er!» sade han lugnt och utan att höja på rösten högre än att alla kunde höra honom. «Jag ville blott be er om er klocka.»

Den tilltalade stirrade oförstående inför mannen med det ironiska leendet.

«Jag förstår inte», invände han.

«Det är inte heller behöfligt», anmärkte patrioten. «Jag vill ha er klocka.»

«Är ni galen!» utbrast den unge mannen.

«Nej! Langa hit med klockan, eljest blir det smörj!»

Man hörde ett mummel i rummet. De närmast stående trängde sig in på fridstöraren, och det höll på att urarta till ett handgemäng.

Då höjde patrioten handen, och så stor var hans inflytande, att de alla stannade i samma ställning, som de innehaft, utan att slå till. Han talade.

"Mina vänner!

«Det är skillnad mellan teori och praktik. Jag har velat ge er en lektion. Min afsikt var aldrig att ta klockan.»

«Hvad menar herrn?» ropade de häpna öfver den underliga människans beteende. Det var oförklarligt, utanför deras fattningsförmåga. Ingreppet i det ögonblicket hade beröfvat dem möjligheten af att själfva leda förhandlingarna i de förra gängorna. Det var beviset på en mans intitiativ och hur lätt han genom ett rätt grepp kunde behärska massan, åtminstone till en tid – tills de kommo till sans igen.

«Ni ha alla hört, att jag bad om klockan!» fortsatte patrioten.

«Än se'n. Hvad fan har du med klockan att göra! Kör ut en, han är galen!» ropade de om hvarandra.

«Alla äro ni vittnen till, att han inte vill ge mig den». sade patrioten.

«Han hade varit dum eljest», ljöd en gäll, kvinnlig röst.

"Där ser ni! Jag ville visa er, hvad ni skulle säga, om jag förgrep mig på privat egendom. Ni vilja hindra mig från att ta ett uselt, värdelöst nickelur i samma stund som ni utan betänkande varit med om att skänka bort ert eget fosterland eller delar däraf. Mannen däruppe försvarade ni, och det gjorde ni, därför att ni voro de starkare, men i er feghet ville ni inte försvara ert eget land, er kultur, edra landsmän, släktingar och vänner, därför att ni trodde fienden vara starkare än ni. Däremot gillade ni stöld, då edra egna bylten inte voro utsatta för landsvägsriddarnes attentat.

"Jag ville visa er, huru små och ynkliga ni äro, fast ni tror er vara höga som berg. Jag ville blotta er karaktärs låghet, sammanhållningen inom edra egna led, men förbittringen, då någon utomstående omsatte edra idéer i praktik.

"Se nu, svenska folk, hurudana edra söner och döttrar kunna vara. Är det förunderligt, om syndastraffet då kommit!

«Ingalunda.»

Han skrattade, ett hånande, genomträngande skratt och tog ett par steg i riktning mot dörren.

Detta gaf juristen anledning att filosofera, och han erinrade sig, hvad hans vän vid ett tillfälle yttrat.

Det är icke individen enbart förbehållet att vara sjuk; äfven nationerna åtnjuta den tvifvelaktiga förmånen.

Sverige hade länge dragits med sjukdomsfröet, ålderdomens förkalkning i ådrorna. Detta visade sig genom mångahanda symptom, hvilka hindrade organismens funktioner. Hjärnan ville ett, lemmarna ett annat. Var icke detta ynkedom?

Framför allt var det nerverna.

Öfverallt rådde en uppdrifven känslighet. Om en mor klemar med sitt barn, skapar hon svaga, mot hifvets kraf motståndsfattiga individer. Det kommer en ålder, då barnen inse detta och förebrående slunga henne anklagelsen i ansiktet. Känslighet och bortklemmande höra ofta ihop.

Var det inte så, att svenska nationen blifvit mycket känslig och bortklemad? Den fick ingen riktig uppfostran. Den fick veta, att det och det och det var förbjudet, men den förstod inte hvarför och gillade ej lärdomen, ty det, som var bra för en, var dåligt för en annan.

"Om Nils' mage inte tålde äpplen, fingo inte Gustaf och Anna och Karl Johan heller äta äpplen. Gustaf hade anlag för kramp och fick inte bada kallbad. Nils och Anna och Karl Johan förbjödos också kallbad. Att klema med ungar är tidsenligt.

Detta tyckte man var logiskt och prisade det, skapade ett begrepp, som gjorde, att man tyckte det skulle ha varit skamligt, om barnen badade, när lille Gustaf inte fick.

Följ den blef ett ängsligt öfvervakande, att man inte komme att öfverskrida formerna för de konventionella begränsningarna af moral och lagar. Något stöd i praktiken fingo ej dessa svaghetens teorier. Äpplen och bad vore nog mer nyttiga än skadliga, om de förra förtärdes med måtta och de senare serverades utan öfverdrift.

Nationens nervositet växte under kriget. Den var smittosam och blef epidemisk. Den epidemien hade ännu ej upphört, ej ens nått sin kulmen. Hade det blott funnits en riktig läkare!

Nervositeten andades retlighet. Därinne i Folkets hus var luften mättad med nervositet. Hvad, som händt, bidrog att uppdrifva sinnenas känslighet, ty det var en offentlig förolämpning. Alla förolämpningar reta de förolämpade, och då vilja de hämnas.

Hundratals personer befunno sig därinne, hundratals själar, hvilka frågade och undrade och väntade. De ville bli mättade i sin andliga hunger, men de tålde inte hvad som helst. De

ville få sin hunger tillfredsställd med blott ett enda, det som de alltid varit vanda vid. Gaf man dem en annan andlig spis, blefvo de ursinniga, äfven om den hade ett långt större näringsvärde. De ville inte se, att deras dagliga bröd, hvarvid de voro vanda, bestod af sådor och agnar. Sade man dem det, blefvo de vreda intill vansinne, just därför, att de visste, att man sade dem sanningen, men det var en sanning, som stred mot deras tro. — — —

Vid talarstolen hade det uppstått ett vildt tumult. Alla ville fram. Det kittlade i händer och muskler, som ville hämnas.

Patrioten greps af kraftiga armar, och de vredgade blefvo varse, att nu kunde de få utöfva sin hämnd.

Förtrollningen var således bruten. När de ej kunde öfvertyga med sina argument, tillgrepo de våldet. I detta fall vurmade de ej för den frid på jorden, de städse predikat i sina teorier.

Den öfverrumplade kämpade meot, ty han var en stark man och ville ej godvilligt taga emot den handgripliga tillrättavisning, man tillämnade honom. Hade han talat till dem under normala omständigheter, skulle de troligen ej burit hand på honom, men nu voro de ej normala. De gingo som i en dröm och tyckte, att de måste handla just så. Det måste finnas en, på hvilken de kunde urladda sin vrede.

När det såg som mest förtvifladt ut, ryckte ett dussin karlar närmare. De gingo ej på måfå utan metodiskt, där de trängde sig genom folkmassan. Man såg att de tränats för detta.

De ryckte fram alla på en gång, liksom på ett kommando. Först gjorde de sig små, så att de kunde tränga fram, och sedan gjorde de sig stora, bredde ut kraftiga, senfulla armar och kastade männen till höger och vänster.

Innan hopen hunnit sansa sig, voro de framme hos den angräpnade och ryckte undan honom. Ingen hade bedt dem om detta, den hotade allra minst.

Han kände igen detektiverna, eröfrarens detektiver, som förhållit sig passiva ända till våldet började.

Var det icke våld som väckte våld?

Dessa män hade stått stilla och lyssnat utan att blanda sig i talet. Deras sinnen hade ej rubbats af orden, af utmaningarna, af rörelsen och åtbörden, men då lidelserna öfvergingo till handling fingo de sina instinkter väckta och följde blindt våldets impulser.

Hvad betydde mannen för dem? Mindre än intet. Han var ej ens deras landsman, men ändock hade de tagit hans parti. Det var ej den svages rätt till hjälp som kallat dem utan

begäret att öfva våld.

Deras våld väckte blodsinstinkten till lifs hos ligisterna. Det brutala, som låg doldt under fraserna, måste taga sitt utlopp. Blodet ville tala, när man ryckte deras byte från dem. Förgäfves sökte arbetarne få dem att hålla sig till ordningen. Det var en lösösläppt skara vildar med vildars sätt att handla efter sin natur.

Mannen, som talat deras eget tal, trängdes undan. I den stunden var det ej intelligensen, som fick behålla ledningen utan blodhundsnaturen, som önskade att få bitas.

Bland dem som anföllo, var en helt ung man, tjugo år eller så.

Han beträdde med ett språng talarstolen, med rödt, blossande ansikte, vilda blickar och svängande armar, som om han velat slå till. Till en början fick han af möda och ansträngning ej fram ett ord. Han måste lägga band på sig för att kunna tala, och äfven sedermera kommo orden stötvis frampressade, utan sammanhang. Hans ögon gnistrade, och han var rof för ett obehärskadt utbrott, som gick öfver alla, men mest öfver dem, som tillhörde den hatade öfverklassen. Han hade skuffat undan alla, som stodo i vägen, ty i det ögonblicket böjde han sig ej för sina meningsfränders, ledarnes, suggererande kraft och deras rop, att man skulle hålla sig lugn. Hans vilda instinkter var det, som i det stället rådde. Det ges ögonblick, då tigern ej fruktar djurtämjarens piska.

"Ni öfverklassens hejdukar, ni legda slafjägare! Hvad ha ni här att göra! Låt oss få vara i fred! Spioner, uslingar, fähundar, gå bort härifrån, för ni ha inte här att göra! Fan skall ta er allesammans, och vi ska se ert hjärteblod!

"Ska vi tåla förtrycket kamrater? Ska vi tåla öfverklassens tyranni!

«Ska vi låta dem behandla oss hur som helst? Är inte den svarte djäfvulen där en spion, som de skickat ut för att få oss fast! Hörde ni det inte af hans tal? Du ville allt få oss fast, men den gången lyckades det inte, öfverklassare!»

Han rusade ned från talarestolen, sedan han jagat upp sin ondska och sin vrede genom sina egna ord. Hans epileptiska utbrott spred sig blixtnabbt bland de andra. Arbetarne, som sökte hindra ligisternas vansinniga tilltag att rycka undan främlingen för att öfva våld på honom, kastades undan, och giriga fingrar grepo efter offret. Man läste i de anstormandes ögon, att de ville sönderslita mannen, förintna honom, inte så mycket för hans ord, som fastmer därför, att han representerade den hatade öfverklassen för dem. De tyckte att i och med sin hämnd på honom hämnades de på kapitalet, aftvådde sina oförrätter, fingo ett utlopp för sitt hat.

Patrioten var döden nära.

Då hördes ett skarpt tillrop från dörren, en varningssignal. Alla förstodo, att det skulle hända något, att tingen skulle få en annan ordning.

De, som stodo närmast dörren, knuffades och vräktes utför trapporna. Man skymtade uniformsrockar och blixtrande bajonetter. Hvarje människa, utan hänsyn till kön, blef ett lefvande kolly, som flög ned för trappan, hvilken på två sidor var kantad med soldater.

När de utkastade kommo ut på gatan, funno de, att denna var afspärrad af en militärkordong. Utanför denna mänskliga mur stodo deras egna landsmän tillbakaträngda, hotade af bajonetterna. Det var militärens tur att spela herrar.

De, som varit i Folkets hus, måste stanna inne i ringen, och de stodo bäfvande för sitt öde, ty ingen anade, hvart man ville komma med dessa soldaters tillhjälp.

Sent omsider voro alla nere, och portarne slötos till Folkets hus. Man satte starka järnbommar för dem och låste dem med grofva, dyrkfria lås. Huset fick ett annat utseende.

Nu var Folkets hus icke förmer än ett tillslutet magasin.

— — — — — Gallringen i den arresterade folkmassan började. Det visade sig, att detektiverna haft ögonen med sig, ty de utpekade genast dem, som uppfört sig oklanderligt. Arbetarne tillätos aflägsna sig, och arrestanthopen minskades. För hvar och en, som gick, kändes det lättare hos massan, hvilken stod utanför soldatesken och väntade; men det blef också tydligare, hvilka man ville komma åt, då hopen minskades.

Till slut återstod endast ett femtiotal ligister – offren.

Dessa hade apatiskt fogat sig i arresteringen, ty den kom så fruktansvärdt oväntadt. Några af dem gjorde ett svagt försök att bli fria...

Folkmassan utanför vändades. De flesta af dem hade hatat dessa ligister, hvilkas moral, hvilkas vandel, hvilkas tal och åthäfvor alltid varit dem en nagel i ögat, men nu kände de på ett annat sätt. De tyckte sig se en skara lifdömda, och med detta väcktes också deras medlidande. Människorna äro mänskliga.

De voro dock deras landsmän.

Ett skri af förbittring steg mäktigt upp genom luften, och det öfvergick till ångest, till fasa, till bäfvan för de olyckligas öde.

Hvad skulle slutet bli, och när skulle åskådarnes tur komma?

— — — — — Förgäfves sökte man utforska de unga männens vägar.

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

En sägen gick, att de instoppats, en och en vid kolonialbataljonerna. Det var det värsta, som kunnat hända dem.

Sitt hemland återsågo de aldrig.

VI.

UTSKRIFNINGEN Det var ofantligt mycket folk samladt utanför tingshuset, och det var gubbar och gummor, män och kvinnor i sin kraftigaste ålder, ynglingar, flickor och barn.

Solen stekte varm på den brunbrända marken. Man hade ej sett regn på flera veckor, och missväxten stod för dörren. På fältet, bakom tingshuset, förde hafren en tynande tillvaro, och rotfrukterna hade knappt hunnit sticka upp sina gröna blad ur jorden, förr än de krympte ihop af torkan.

Några beridna gendarmer hade samlats till en grupp på gården. De samtalade sinsemellan, och folket hade lämnat området rundt omkring dem fritt, som om man haft med pestsmittade att göra. Ingen ville frivilligt komma i beröring med dem. Man hade redan lärt sig, huru ödesdigert det brukade bli, då gendarmeriet uppenbarade sig.

Insjön låg klar och spegelblank och reflekterade skuggan af högstammiga träd och löfklädda åsar. Till skillnad från tynande åker och äng stod vassen frisk och grön, ty den hade inte saknat vatten.

I luften låg en ångestfull förbidan. Man visste ej, huru lottdragningen skulle utfalla.

Utskrifningen af de värnpliktige skulle försiggå, och ortens värnpliktiga ungdom hade fått befallning att inställa sig till denna förhatliga förrättning, hvilken art och natur ännu voro okända, ty det var den första utskrifning, som ägde rum, sedan Sveriges land förlorat sitt oberoende.

Länsmannen gick omkring, orolig och nervös. Det var genom guvernörskapet, som inkallelseordern utfärdats, men dessutom hade kungörelsen härom utfärdats i kyrkorna och genom uppspikade plakat. Alla dessa kungörelser redogjorde omständligt för de värnpliktiges skyldigheter och slutade med utdrag ur krigslagarna upptagande de straff, som drabbade de försumlige, hvilka underlåtit att inställa sig. Särskildt dessa utdrag hade väckt allmän harm och oro, ty bestraffningarna voro drakoniska, större än brottets natur kräfde, fängelse, straffarbete eller förvisning.

«Hvilken socken äro ni ifrån?» frågade länsmannen några unga karlar, som stodo i en klunga.

«Fribo.»

«Äro ni säkra på, att alla från socknen äro här? Ni veta ju, att man kommer att ta itu

med hårdhandskarna, om några försumma att inställa sig.»

Mulna blickar mötte honom.

«Det veta vi», svarade de.

«Äro många borta?»

«Ja, det är nog så.»

«Då skulle jag råda er att göra allt för att få dem hit i god tid», rådde länsmannen. «Jag tror, att utskrifningskommissionen har för afsikt att skicka de förfallolöst uteblifna utom Europa, och det vore ju skada. Inte alla komma att uttagas, som ni vet, och flera bland er ha godt ropp att gå fria.»

Han lämnade dem med en uppmuntrande blick.

Juristen och patrioten hade varit stumma vittnen till samtalet. De tillbragte en tid på landet, och det roade dem att se, huru den väntade utskrifningen skulle komma att förlöpa. Juristen berättade, hur det gick till därborta i det främmande landet.

Dålig mat fick man, mest svältföda. Kött var en sällan förekommande läckerhet. Kasernerna voro trånga och ohygieniska med usel ventilation. Folket var föga renligt, och ohyran frodades. Skref man hem, måste brefven först censureras af befälet, och då blef man straffad, om man talat om eländet. Men brännvin fick man.

De äldre soldaterna brukade gå omkring och sälja sina gamla skodon och kläder för att få några slantar till mat. De brukade också hjälpa till i husen med att hugga ved för att komma åt en matbit. Anseende hade de inte. När de lämnade tjänsten, hade de inte haft någon nytta af de militära färdigheterna för sin utkomst. Därför måste de börja om från början med ett yrke. En massa sjukdomar hade de däremot.

Befälet slog sina underlydande. Klagade man, blef det etter värre. Rättvisa stod inte att få men väl prygel. På det var man särskildt frikostig. Till soldattjänsten hörde också, att en pluton då och då ställdes upp helt hastigt, man delade ut ammunition, och sedan blef det arkebusering af. Man fick inte vara ömskinnt. Skällsord haglade, och de voro de minst onda af de ting, man hade att vänta. Detta hade nu de svenska värnpliktiga att vänta.

Kände man den svenska allmogen rätt, komme den säkerligen att protestera. Under alla tider hade procenten af de förfallolöst uteblifna varit oerhördt stor, större än i andra länder. Enligt svenskt begrepp låg det ingen skam uti att försumma de medborgerliga skyldigheterna af hvad slag de än varit. Detta hade ej enbart gällt det militära området utan ock det politiska. Många voro de, som aldrig röstat vid kommunal- och riksdagsmannaval,

med skatterna tredskades man, och många erkände öppet och med ett visst skryt att de lurat tullen på en del af deras intäkter. Det var inte värre än att stjäla frukt, tyckte det. Och kunde man lura sig från beväringsstjänsten, ansåg man sig som en duktig karl.

Nu var det annorlunda.

Man hade fått veta, att myndigheterna ej skulle låta sig nöjas med en så lindrig straffbestämmelse vid uteblifven utskrifning som några dagars arrest eller böter. Vid kommunalval skulle man fortfarande få göra sina röster gällande, men med riksdagsmannavalen var det slut, sedan riksdagen blifvit indragen, icke häftigt och brutalt utan på ett enkelt sätt; man lät den icke vidare erhålla kallelse att sammanträda. Skatterna indrefvos obarmhärtigt, och vid tullvisitationerna gick man tillväga på ett sätt, som uteslöt smuglingsmöjligheterna.

Trots detta var det uppenbart, att allmogesönerna skulle tredskas. Hade de förut lyckats undanhålla sig årtal, skulle de nog göra så nu också, och utsikten att få tillbringa tre år af sitt lif i främmande land hade ej ökat deras lust att inställa sig till en hatad utskrifning.

Folket förhöll sig tyst och afvaktande. Det artade sig till en slags begrafning, och illusionen ökades af sorgkläderna. Ty det var en allmänt gängse sed att alla gingo sorgklädda för landssorgens skull både i staden och på landet.

Till det mötet hade de unga männen ej infunnit sig sjungande och klädda i uniformsmössor. Visserligen hördes skrål och skrik bakom uthusbyggnaderna, men alla visste, att där höll man på med supgille, och brännvinet flödade i strömmar.

Nu var brännvinsförbudet upphäfdt. Någon frihet skulle folket ha, och straff för fylleri var en sällsynt företeelse.

Gendarmerna fästade sig ej vid oljudet.

Den, som mest af alla led däraf, var länsmannen. Han hade allvarligt förhållit pojkarne deras beteende, men de hade skrattande räckt buteljen till honom med uppmaning att ta sig en styrketår. Han hade inte heller hjärta att sätta dem i fängsligt förvar, ty han fruktade då att de skulle skickas till kolonierna till straff för sitt uteblifvande. Ja, länsmannen var en beskedlig stackare. Hindra drickandet kunde han för öfrigt inte.

Mycket hade också förändrats den sista tiden. Superiet hade tilltagit. Detta var ett sätt att dölja sorgen, ett dåligt sätt, men icke desto mindre var det ett rent mänskligt. Dessutom ansågs det ej längre för en skam att supa. De invandrade föregingo med godt exempel. I deras land fingo inga nykteristförbud finnas. Hade man ej politisk frihet, skulle man i det stället få full frihet att roa sig utan att kitsliga myndigheter lade sig uti den affären. — — —

Förrättningen kunde när som helst börja.

Man hade sett ett par uniformsklädda herrar för en god stund sedan inträda i tingshuset; nu kommo öfverstelöjtnanten och läkaren, så att antalet medlemmar i kommissionen var fullständigt.

Vid ingången stod en fältväbel och några man, af hvilka ett par tjänstgjorde som poster. Man kunde ju inte veta, om ej oroligheter skulle uppstå, ty det fanns antagligen ej så få missnöjda i hopen. Folket hade sett, huru manskapet laddat sina gevär med skarpa patroner, och de långa spetsbajonetterna kommo åskådarne att känna en kall kåre längs ryggraden. Krigiskt såg det ut.

Kommen till ingången vände öfverstelöjtnanten sig om och kastade en granskande blick öfver mängden. Juristen och patrioten stodo i närheten och kunde uppsnappa hans ord.

«Mycket folk här, herr doktor», sade officern.

Läkaren skyndade att föra handen till mössan. Hans hälsning var ej enbart artig, den var krypande, och det låg något af fjäsk i den.

«Ja, herr öfverstelöjtnant. Allmogen vågar säkerligen inte underlåta att efterkomma befallningen om inställelse», svarade han.

«Hm, jag är inte säker därom. Så mycket sämre för dem om de strejka. Jag har varnat dem, och ni vet, att jag brukar hålla, hvad jag lofvar.»

Regementsläkaren, som varit vittne till sin förmans uppträdande vid ett revolutionärt upplopp i hemlandet, kunde bekräfta sanningen af påståendet.

«En vacker ras», fortsatte den höge herrn. Han jämförde dessa resliga, välväxta karlar med de smutsiga, ofta undernärda exemplaren af allmoge i hans eget land.

«En utmärkt», instämde hans eko. «Jag har redan andra socknar varit i tillfälle att undersöka några värnpliktige, och det finns kärna uti dem, om än en del måste kasseras. Vi behöfva ju ej heller ta ut alla utan välja de bästa.»

«Ja, det är onekligen fördelaktigt att utvälja ett förstklassigt material», förklarade kommissionens ordförande. Han såg belåten ut, ty det var påtagligt, att han skulle kunna tillföra sitt regemente en samling utvaldt folk. Det var då en guds lycka, att han själf var i tillfälle att få välja. Regementschefen skulle komma att bli nöjd och brigadchefen också. Båda dessa herrar hade hans avancemang i sina händer, och han måste stå väl med dem. Han var ju redan 36 år och bara öfverstelöjtnant, en himmelsskriande orättvisa! Men han skulle visa de själfgoda herrarne i departementet, hvad han dugde till, och detta bevis skulle han

lämna i form af en präktig, fysiskt stark och intelligent kontingent värnpliktige från provinsen Sverige. Han skulle också visa, att han besatt kraft nog att stäfja allt själfsvåld. Hvarenda man inom distriktet skulle tvingas till mönstringsbordet. De, som måste hämtas eller som man senare lyckades häkta, kunde saklöst skickas utom Europa. Antagligen var det slödder, af hvilket regementet skulle få föga eller ingen nytta.

Borta vid vägen syntes folkhopen plötsligen dela på sig. Öfverstelöjtnanten steg ett trappsteg upp för att få en bättre öfverblick, och då fick han se en syn.

Ett par gendarmer hade just svängt om hörnet. Deras gråbruna rundmössor stucko upp öfver häcken, och snart såg man dem rida in på gården, släpande en fånge med sig.

Det var en ung man, blodig och nedsmutsad. De hade bundit rep om hans armar, och bägge gendarmerna höllo fast honom, så att han var fullständigt maktlös. Han halfsprang med utåtdragna armar. Håret, klubbigt af blod och svett, låg i långa, linfärgade testar ned i pannan, och han kastade vilda blickar omkring sig. Ur munnen, hvars läppar voro svullna och blödande, strömmade saliven, och han flåsade af ansträngning. Han behandlades sämre än ett djur.

Mannen drog djupt efter andan. Så snart han fått luft i lungorna, gaf han till ett hest tjut.

«Edra djäflar! Ni ta lifvet af mej!»

Han vände sig mot sina landsmän.

«Hjälp mig! De ha slagit mig och släpat mig handlöst hit, och det bara därför att jag inte ville komma med dom djäflarna till utskrifningen. Ä' ni svenskar, som kan se en landsman behandlas som en hund. Hvem fan vill slåss för sina fiender.»

Den ena af gendarmerna gaf honom ett hårdt slag för munnen. Den slagne raglade tillbaka och skulle ha fallit, om inte ett ryck i repet fått honom på fötterna igen.

«Skändligt!» utbrast juristen.

Öfverstelöjtnanten kastade en ironisk blick på honom men svarade ej. I det stället vände han sig till fångvaktarne.

«För hit karlen!» ropade han.

Gendarmerna gjorde honnör och redo fram till trappan med sin fånge.

«Torka af honom!»

Juristen räckte fram sin näsduk, och en af soldaterna skyndade att befria fångens ansikte från smuts och blod. Att mannen var utom sig var tydligt, och lika antagligt var det att han skulle förgå sig. Juristen kände detta på sig och beslöt att ingripa. Han gick fram till den slagne.

«Som ni hör, är jag svensk», sade han. «Ni förstår. att jag menar väl med er, då jag nu ger er ett råd. Låt dem inte få något vidare att anmärka på er, ty då får ni antagligen ett svårt straff. Håll er lugn! Jag vill hjälpa er.»

Han klappade den unge mannen på axeln och tog ett steg tillbaka.

Öfverstelöjtnanten hade småleende åhört juristens inlägg, och hans motsägelselusta hade blifvit väckt. Trodde dessa svenskar, att eröfrarne voro barbarer, så bedrogo de sig.

«Lossa repen!» befallde han.

Gendarmen lutade sig ned från sadeln. Om de finge en befallning, var det inte deras sak att opponera sig, äfven om befallningen syntes dem obegriplig. Fången var tillräckligt vildsint för att kasta sig öfver hvem som helst.

När han blifvit fri, slog han ut armarna med knutna näfvar, men i detsamma råkade han se juristens blick. Denna hade något varnande med sig, och den unge mannen lät sina händer falla. Han syntes med ens lugn. Det var för förunderligt, tyckte alla.

«Inställ dig vid mönstringsbordet. Det var tur för dig, att gendarmerna fingo fatt i dig, medan tid var, eljest hade inte något räddat dig från en femårig tjänst i kolonierna», sade öfverstelöjtnanten.

Orden kommo som en öfverraskning för juristen. De läto som ett löfte, att man ej skulle förfara med stränghet mot den försumlige. Hvad kunde orsaken härtill vara?

Han fick svaret, då öfverstelöjtnanten åter kastade en ironisk blick på honom. Mannen hade gått fri, inte därför att man ej ville straffa honom, utan därför att officern ville bereda juristen en öfverraskning, något helt och hållet oväntadt, visa att juristen varit den, som dragit falska slutsatser.

Ett märkvärdigt folk, lika snart till ondo som till godo! Ett känslöstämningens folk med hårda instinkter. Något logiskt tillvägagående kunde man inte vänta af den nationen men väl öfverdrifter af alla slag.

Den slagne omhändertogs af sina kamrater. Hans motståndskraft var bruten ej genom brutaliteten, utan därigenom att han fått sin frihet åter. Men betecknande var, att han ej sade ett ord till tack. Han lomade i väg bakom ladugården för att ansa sina sår, följd af större

delen af folkhopen, som var nyfiken på närmare detaljer. — — —

Utskrifningsförrättningen hade börjat.

Man efter man inkallades, sedan de undergått läkarebesiktning. Men lille, tjocke regementsläkaren var i alla händelser en med sitt yrke förtrogen man, och han förstod att värdesätta dessa muskler och senor efter deras rätta värde. Hans närsynta ögon med de guldbågade glasögonen synade offren från hjässan till foten; han mätte bröstvidd och höjd, han pröfvade fötterna, hvilkas hålfot gaf tillkänna, om kandidaten vore lämplig som infanterist eller ej. Nära en tredjedel afdelades till flottan, och dock voro de fullkomligt obekanta med sjön, landtkrabor i hvarje tum.

Sedan skickades den mönstrade, nödortfigt påklädd, in till kommissionen.

Hvar och en af dess medlemmar talade fullständigt ren svenska. Språkkännedom var nationens kanske största kunskap. Lägg därtill det mjuka, orientaliska skicket, som aldrig ville gå bort, äfven om det tillfälligtvis låg dolt bakom en kärf yta. Abstrakta idéer, fjärrsyn, en viss kvinnlig vekhet voro männens egendom. Kvinnorna hade en långt mer manlig karaktär, parad med en ömsinhet, som ställde dem långt öfver sina europeiska systrar. Men i sitt hat voro de grymma.

Landet hade sedan månader fått pröfva, hvad för slags makt som låg förborgad bakom de främmande uniformerna. Man hade lidit under belägringstillstånd, och de fall då ståndsrätterna fält sina domar voro långt ifrån få. Soldaterna och gendarmerna voro maktens synbara tecken, verkställarne af de tankar och tankars beslut, som räknade sitt upphof från hufvudstadens forna kungapalats. För svenskarne, som aldrig sedan den stora ofredens dagar älskat militären, blef förtrycket ett dubbelt förtryck, ty dessa militärer, denna fientliga soldatesk, hade icke utsprungit ur landets egna led. De skulle i detta ögonblick med glädje låtit sina egna söner offra år af sin ungdom för att lära sig vapnets bruk, om de blott kunde befria sig från det främmande oket.

Det var en änkas ende son, som trädde inför mönstringsbordet. Han syntes förskräckt, då han stod inför dessa höga herar, hvilka hade hans öde i sina händer. Han tänkte på modern därhemma som låg sjuk han tänkte på den lilla system, knappt tioårig, som stod ensam vid sjukbädden, och det var hon, som skulle sköta torpet på samma gång som hon skulle sköta modern.

Ett svagt hopp, att han skulle kunna erhålla uppskof föresväfvade honom. Prästen hade sagt, att det skulle han kanske kunna få, och därför hade den godhjärtade mannen utfärdat ett intyg, hvars formulering förskaffat honom en hel natts sömnlöshet. Han visste ju, huru eländigt det var ställdt i det fattiga torpet.

Den mönstrade ynglingen bugade sig tafatt och stack fram den mönstringssedel, han fått af läkaren. En af officerarne grep papperet och studerade det flyktigt.

«Fullt användbar, en kraftig fysik», sade han och sköt sedeln till ordföranden, som ej brydde sig om att ta notis om densamma.

«Drag ett nummer!» upprepade fältväbeln, som stod vid urnan.

Den unge mannen tvekade. Han visste genom hörsägen, att om han en gång dragit, skulle ingen återvändo gifvas. Många hade försökt men förgäfves. Därför borde han först och främst öfvertyga de främmande officerarna, att han borde befrias på grund af ömmande familjeomständigheter.

«Jag har ett intyg», började han och lade kyrkoherdens skrifvelse på bordet. Den borde hjälpa, det var då säkert. Så hade det åtminstone varit förr, innan fienden kom in i landet.

Löjtnanten läste igenom intyget. Han vände sig till ordföranden, småleende och på samma gång ödmjukt. De ord, han riktade till sin förman, sades på ett språk, hvilket den mönstrade ej förstod, och han fattade ej heller svaret.

Man fick återupprepa detta.

«Intyget betyder inte något», sade man. «Ni måste draga ett nummer, ni som alla andra. Vi ha inga undantagsbestämmelser, utan alla måste dra lott. Kan ni få en nit, blir ni fri. I motsatt fall uttages ni till tjänstgöring vid flottan eller armén, hvilketdera beror på numret, som ni drar.»

«Min stackars mor», sade ynglingen, som fattat mod, då han märkte, att man talade vänligt till honom. «Min stackars mor är sjuk och kan inte arbeta. Min lilla syster är tio år gammal, och vi ha ingen att vända oss till...»

«Det är beklagligt», svarade officern med en axelryckning. «Ta nu en lott! Vi ha inte tid att vänta.»

«Hvad skall det bli af dem!» utropade den unge mannen förtviflad. «De komma att dö af svält.»

«De ha fattigvården.»

De fattiga fasa för fattigvården värre än för förlusten af lifvet.

«Fattigvården! Den är stor nog efter kriget.»

«Seså, resonnera inte utan drag en lott!» utbrast öfverstelöjtnanten otåligt.

Här stod ingen hjälp att få. Han måste foga sig det oundvikliga, och han stack handen tveksamt i urnan. Hans öde berodde på en värdelös pappersbit.

Det var ett nummer.

Rummet dansade om för hans ögon, och han grep krampaktigt tag i bordet för att inte falla.

Tre års tjänst! Tre år från hemmet! Under denna tid kunde modern dö, och hvad skulle det bli af systemen! Någon permission kunde han inte få, och resan skulle för öfrigt bli så dyr, att han under inga omständigheter kunde resa hem. Han visste också, att aflöningen uppgick blott till ett par öre om dagen, så att någon hjälp kunde han då inte skicka de sina.

Detta var ett hopplöst helvete. Bort till främmande land, bort från allt hvad han älskade! Han skulle inpressas i den strängaste disciplin, komma till ett land hvars språk var honom obekant, och han skulle tvingas att antaga alldeles nya sedvänjor. Hela hans mankraft och hans intelligens skulle riktas mot ett mål: att öka fiendens anfalls- och försvarsförmåga.

Aldrig förr hade han känt så starkt, att han ägde ett fosterland, ett stackars underkufvadt, förtrampadt fosterland, som kved under gisselslagen. Han var ett bland de många offren.

En kraftig hand fattade honom om armen och förde ut honom, vägen till slafveriet, en af de tjugutusen, som skulle lämna provinsen Sveriges tribut till krigsförberedelsen.

Dessa 20,000 man utgjorde för visso blott två tredjedelar af den vanliga årsklassen. I det afseendet hade man fått en lättnad, men deras arbete representerade tre årsklasser dagsverken. Men var det en vinst, en nationalekonomisk vinst, denna minskning af årskontingenten? Hade landet i det stället haft ettårig värnplikt, med 30,000 mans kontingent, hade denna presterat $30,000 \times 365 = 10,950,000$ dagsverken, sön- och helgdagar inberäknade.

Kontingenten på 20,000 man utförde $365 \times 3 \times 20,000$ eller inalles 21,900,000 dagsverken således det dubbla. Kom därtill att tre årsklasser samtidigt lågo inne och de förändrade lefnadsomständigheterna, den olika dieten, det oblida klimatet, som skördade många offer för denna nya värnplikt. Således undandrogos i själfva verket oerhört mycket flera dagsverken från jordbruk och industri. Skördepermission existerade ej.

Utskrifningen kom mycket olägligt under dessa första år efter fredsslutet. Manspillan i kriget hade varit afsevärd, men trots detta skulle kontingenten ut. Man fäste sig icke vid bristen på civila arbetskrafter, och detta skulle i sin ordning medföra ekonomisk nackdel för landet i sin helhet.

På alla håll uppdyrkades arbetslönerna till en orimlighet. Frukten för att industrien skulle underbjuda sina arbetare besannades ej till en början, ty då hade man endast landets egna, förminskade arbetskrafter att tillgå. Men detta medförde i sin ordning en allmän förhöjning af livsmedels- och lefnadsomkostnader.

Jordbruket led mest. Visserligen kunde torparen ännu bruka sin smälapp, men värst blef det med den mindre jordägaren, som nödgades anlita hjälp för sitt jordbruk, en hjälp, som han inte kunde få för pengar. Industrien kunde och ville betala priser, hvilka voro ruinerande för landtbrukaren, och den betalade, hvad man fordrade, ty den måste betala.

Detta var jordbrukets nödtider.

Det uppstod ödehemman på samma sätt som efter de stora krigen.

Stora sträckor i Norrland, i Dalarna, i Värmland och Dalsland lades öde. — — —

Så kom en ny tingens ordning.

Ryktet om de höga arbetslönerna hade spridt sig utom riket. Den nya regeringen var vaken och följde uppmärksamt utvecklingen af det man förutsatt; från alla håll och kanter i utlandet strömmade de arbetsvilliga mot gränserna. Öfverallt afmotades dessa utlänningar, öfverallt utom då de kommo från besegrarnes land. Dessa voro ju landsmän, icke utlänningar.

Dessa emigranter, som rusade till den nya provinsen, omhuldades på allt sätt, när tidpunkten för en ny invasion var inne. Genom agenter hade man lockat dem dit, och man ville bereda dem förmåner, ty det låg i eröfrarens intresse att fortast möjligt låta det svenska folket blandas med den stora nationen. Först när detta skett, kunde man vara fullt saker.

Det var dessa nykomlingar, hvilka satte sig i besittning af ödehemmanen. Åter höggs skog och svedjades. Jorden skulle bära nya skördar. Regeringen lämnade dem egna-hemslån och lät dem för en ringa penning köpa jorden, hvilken förklarats för statsegendom. Till många af sina egna, exempelvis det uttjänta underbefälet, gaf man jord gratis, en premie för deras deltagande i kriget.

Bonden nödgades anlita de främmande arbetskraftema, om han ej ville bli af med sin gård. Han fann — så snart han stadt någon af dessa utlänningar — att myndigheterna med välvilja sågo mellan fingrarna visavi de svåra bestämmelser, som utfärdats, och att man utan straffpåföljd kunde tubba på ordningsföreskrifterna.

Nu rådde ej längre brist på arbetskrafter utan en uppsjö. Arbetslönerna sjönko med svindlande fart, och industrien, som hållit på att tyna af, tillgodogjorde sig i främsta rummet de gynnsamma konjunkturerna. Den måste också räkna med konkurrens från moderlandet.

Om det förut varit bondens tur att få sitta emellan, blef det nu industriarbetarens i det stället. Han fick tigga om arbete, och dylikt lämnades ej åt alla, ty industrien kunde ej anlita flera än behovet kräfde.

Man genomskådade äntligen afsikten med denna manöver; landets öfverlämnade till en mer pålitlig befolkning.

Hade eröfraren väl en gång förskaffat sig en ny strategisk bas för ett blifvande sjöväld, ville man ej riskera den genom en orolig befolkning, hvilken skulle gripa till vapen till förmån för hvarje nation, som ställde sig hindrande i vägen för det stora rikets nordsjöplaner.

Det gafs också röster, som påstodo, att man i detta läge skulle tänka på höj ande af årskontingenten till 30,000 man, densamma som förut varit den normala.

När den värnpliktige efter uttjänt tid återvände hem, skulle de finna allt förändradt. För alla gafs det ej det bröd, de eftersträfvade. Då lockade anbud från det land, hvarifrån de kommit och där de förrättat sin militärtjänst.

«Res tillbaka hit», sade man, då de unga männen lämnade kasernen. «Hemma ha de glömt er, men här få ni det godt. Vi äro villiga att ge er höga löner, om ni stanna som underbefäl. Ni kunna nu språket. Vilja ni bli folkskolelärare hos oss, fordras det blott en proformaexamen, och vi betala edra studier och ge er en god lön. Som arbetsförmän kunna ni få anställning inom industrien, och ni få storartade statslån, om ni här vilja slå er på jordbruk.»

Ja, det var fagra löften, som alla gingo ut på undertryckandet af svenskheten men höj andet af den stora nationen i kulturellt hänseende. Den taktiken hade man med framgång tillämpat i forna strider med Sverige och haft godt däraf.

Ännu hade det ej kommit därhän, att alla som frestades föllo.

Patrioten hade sett och lärt mycket. Han hade en oklar förnimmelse af, att det skulle gå utför med landet, äfven om han ej fullt kunde sätta sig in i den stora planen. Han visste dock så mycket, som att svenskheten hölle på att undergrävas, omärkligt till det yttre men säkert, ty det såg den, som skådade djupare än de stora massorna. Dessa se vanligen endast det, som är på ytan och äro i sin uppfattning beroende af frågan: är detta till fördel för mig själf? Är det inte så, behöfver jag inte befatta mig med det. — — — — —

Baronens på Broby ekipage körde fram genom mängden.

I vagnen satt den hvithåriga godsägaren och hans äldste son, hvilken – det visste man säkert – skulle draga lott liksom alla andra.

Baronen var en bekant personlighet. Han hade vahit hofman, kammarherre, och ansågs vara mycket rik genom sitt giftermål med en amerikanska. Kriget hade ej rubbat hans finanser, ty hans pengar hade varit placerade i amerikanska papper och företag.

Han var en hjälpsam herre, en känd fosterlandsvan.

Äfven under den nya regimen hade han förstått att göra sig gällande. Vid flera tillfällen hade han uppträdt till förmån för sina landsmän, och det sades att guvernören öfver länet hyste stor respekt för honom...

Sedan vagnen stannat, satt fadern kvar liksom sonen. Den livréklädde betjanten hoppade ned från kuskbocken och ställde sig vid vagnsdörren med hatten i hand.

Baronen lämnade honom ett visitkort och gaf honom med låg röst en befallning.

Hopen såg andaktsfullt på.

En minut därefter syntes öfverstelöjtnanten i dörröppningen. Han skyndade ned med ovanlig brådska.

«Mon cher baron, ni här» hälsade han ifrigt och med alla tecken till hjärtlighet.

«Jag visste ej, om ni ville ta emot.»

Öfverstelöjtnanten protesterade mot en dylik misstanke och öppnade själf vagnsdörren.

«Min son», presenterade fadern, och unge baronen fick i sin ordning emottaga en ström af komplimanger. Han satt stel och oberörd af utbrottet. Hans amerikanska läggning reagerade mot alla känsloutbrott, men han skulle ej ha varit den världsman, han var, om han låtit sin ovilja komma allt för starkt till synes.

«Behaga herrarna stiga in», bjöd officeren, och de tre inträdde i tingshuset.

Sedan de samtalat om likgiltiga ämnen, vände baronen plötsligen samtalet till hufvudärendet. Under hela tiden hade han känt oro öfver utgången af detta besök, som dock för honom betydde så mycket. Det var ett nytt experiment, på hvilket han ämnade inlåta sig, och det kunde ju hända, att han misstagit sig på person. I så fall kunde den ena villan bli värre än den andra.

«Jag kommer å min sons vägnar», sade han hastigt. «Min son är nämligen i den ålder, då han måste exercera.»

Öfverstelöjtnanten kastade en välvillig blick på den unge mannen, som fortfarande stod tyst. Ämnet var sonen plågsamt, och det hade fordrats långa öfvertalningar, innan han gick in på faderns idé.

«Det fagnar oss att se baronen bland oss», svarade officern. «Hvarje tillskott i vår armé af denna beskaffenhet är värdefull. Äfven bland oss ingå – som herr baron vet – våra söner i armén. Ämnar er son genomgå någon kadettskola?»

«Uppriktigt sagdt skulle jag önska att min son icke ägnade sig åt militäryrket. Min ställning är sådan, att jag har andra planer för hans räkning. Då man har ett stort gods att förvalta måste man i god tid förbereda den nye ägaren för hans kall, och af denna, blott af denna anledning – behöfver jag betona detta? – bör min son genomgå en praktisk kurs i landthushållning. Jag hade därefter tänkt att låta honom resa till utlandet. Resor äro bildande och bidra att skärpa det allmänna omdömet.»

«Riktigt. Jag är fullkomligt af samma mening.»

«Det gläder mig att höra. Ni förstår således, herr öfverstelöjtnant, att fullförandet af hans värnplikt just nu skulle komma minst sagt olägligt. Han befinner sig i den ålder, då intrycken växa fort och då man har utsikt att lära mest.»

«Ja, det förstår jag så väl», erkände öfverstelöjtnanten, som blott hörde på till hälften, upptagen som han var af sina egna beräkningar öfver det, som komma skulle och som ej var oväntadt.

«Således ville jag göra ett försök att få min son fri.»

Nu var det sagdt. Baronens andades en nyans häftigare än vanligt. Följderna skulle inte länge låta vänta på sig, goda eller dåliga.

Öfverstelöjtnanten drog ihop ögonbrynen. Det var ej ett hotfullt uttryck, han ville skapa, utan ett eftertänksamt. Baronens måste se, att saken hade sina svårigheter, sina stora svårigheter.

«Jag inser, att ni från er synpunkt har alldeles rätt», medgaf han. «Dock är jag inte fullt säker, att saken låter sig göra. Kommissionen kan inte ta hänsyn till privatintressen utan blott till de instruktioner, som blifvit oss gifna. För min del skulle jag vara villig att visa all möjlig hänsyn, men förordningarna...»

Baronen kände med sig, att hans affär låg i ett ogynnsamt läge, och han ångrade, att han inlåtit sig i underhandlingar, hvilka icke kunde bereda honom någon fördel utan endast ett höfligt afslag. Han ville dock göra ännu ett försök. Till sin förvåning blef han förekommen af sonen. Hvad han hörde, kom honom att stå med öppen mun, förvånad, rädd, skräckslagen.

«Min insats i försvaret torde nog vara ganska obetydlig. Jag har inga som helst militära kvalifikationer», började den unge mannen. «Någon förlust skulle det sannerligen ej bli, om jag icke iklädde mig uniformen. Men antag, att jag skulle kunna göra någon slags nytta i det hänseendet, så är det väl också som så, att hvilken torparpojke som helst kan göra detsamma. Jag antar, att jag skulle kunna friköpa mig.»

Öfverstelöjtnanten skrattade till den gamle baronens lättnad. Den gamle mannen hade fruktat för något annat.

«Ni är praktiskt anlagd, herr baron», sade kommissionens ordförande. «Jag tycker om, att man går rakt på sak. Lämna mig blott en idé, huru ni skall kunna bli fri, och ni skall i mig få en hjälpare. Jag erkänner, att ni skulle göra bra mycket mer nytta på er tillämnade framtidsplats än som man i ledet. Sådana få vi hundratusentals, under det att godsägarne snart äro räknade.»

Den unge mannen fortsatte. Han talade kort och affärsmässigt.

«Jag tänker mig, att min far skulle erbjuda ett visst belopp för välgörande ändamål, låtom oss säga 5,000 kronor. Ni, herr öfverstelöjtnant, skulle själf få bestämma, huru beloppet skulle fördelas. Sedan det utbetalts, skulle vi aldrig fordra någon slags redogörelse. Det blir er affär. Vi vilja inte skryta öfver våra välgärningar, så att vi förbinda oss att ej säga ett ord härom, och vi anhålla på samma gång, att er mun är förseglad.»

«5,000! Är det inte väl litet! Jag vet inte, om jag står till svars, då beloppet är så relativt obetydligt.»

«Ej ett öre däröfver», invände den unge mannen. «Förr skrifver jag in mig, och det skulle ju kunna hända, att jag vid lottdragningen går fri. Jag har en chance mot två.»

«Jag skall göra mitt bästa», sade öfverstelöjtnanten. «Detta gör jag dock uteslutande för er skull. Vi, som tillhöra societeten, måste hjälpa hvarandra. Jag har dock ännu ett villkor att fästa därvid, ty man är ju egoist litet hvar.»

«Så framt vi kunna», svarade den äldre baronen, som nu kände sig stå på fast mark och var glad att undslippa med ett så relativt lågt belopp. Han hade tänkt sig minst det dubbla.

«Ni vet, att vi officerare genom en hemlig öfverenskommelse af svenskarna uteslutits från umgänge med dem. Jag skulle önska, att ni introducerade mig i societeten.»

«Åt detta kunna vi inte göra något», afbröt den unge mannen honom. «Societeten får svara för sig själf. Däremot antar jag, att min far är villig att inbjuda er till vår middag om lördag eller hur?»

«Ja visst, ja visst», bekräftade fadern.

I officerens ansikte kunde ingen läsa, huruvida han var belåten med denna utgång eller ej.

Ett faktum var, att man på svenskt håll satt en viss gräns för umgänget. Dessa främmande officerare, som beordrats till den nya provinsen, mötte ett passivt motstånd, hvarhelst de visade sig. Det var en liten hämnd, men det var dock en hämnd.

«En proformasak återstår», fortsatte officern, och de båda herrarna misstänkte, att han skulle komma med ännu ett förslag, lika obehagligt som det förra.

«Det skulle vara?»

«Sättet för frikallelsen. Ni måste låta undersöka er, herr baron. Regementsläkaren kan möjligen finna en kassationsorsak. Vi äro mycket stränga i våra fordringar.»

Han skrattade för att antyda, att orden endast voro skämtsamma. Detta var alltså utvägen, och en utväg som skulle säkerställa kommissionen mot alla anmärkningar om partiskhet. Den unge mannen tyckte, att hela proceduren var förnedrande, en rent af låg handling, men hvad skulle han göra? Under inga omständigheter ville han fullgöra den förhatliga värnplikten. Hade Sverige varit ett oberoende land, hade han troligen tagit sin officersexamen för att sedan vid mognare ålder, kanske först efter faderns död, öfvertaga godset. Nu hade han ingen lust att bära vapen för sitt nya fosterland. Hellre då skylta som kronvrak.

«Alltså beror afgörandet af läkaren?» frågade han.

Öfverstelöjtnanten skyndade att rätta misstaget, som kunde medföra obehagliga konsekvenser, förlusten af mutorna.

«Nej, nog är det jag som afgör, men jag skall tala med honom. Han är medgörlig i samma mån som arvadet är stort.»

Följaktligen väntade äfven läkaren sportler för sitt besvär. De tycktes vara mutkolfvar, och det låg också i systemet.

«Huru mycket?» frågade den unge mannen, som helt och hållet öfvertagit underhandlingarna. På det hela taget roade geschäftet honom, och det var intressant att se, huru långt de där herrarna behagade drifva det. Erfarenheten var ny, och spelet ägde nyhetens lockelser, om än han var den, som gjorde den dubbla insatsen af sin framtid och sina pengar, de däremot ingen.

«Jag tänker, att 500 kronor skulle vara en lämplig summa», upplyste officern småleende och tillmötesgående. Kunde han hjälpa sin vän till en liten extrainkomst, skulle han ej svika. Han hade alltid varit vänfast, och han visste, att den lille doktorn opererade med dåliga finanser. Han hade en son vid sjökrigsskolan, och det kostade pengar för att icke tala om dotterns klosterpensionsafgift. Också var det en förnäm pension, dit endast aristokratien fick skicka sina döttrar.

«Vi lämna 250. Det är gudi nog», afgjorde offret för penningutpressningen, och denna gång opponerade officern sig inte. Ma foi, han hade gjort sitt bästa för doktorn, och hade han misslyckats, var det inte hans fel!

«Godt, jag skall tala med honom.»

Han bugade sig och slog ihop klackarna, så att sporrarna klingade, och begaf sig med släpande sabel till undersökningsrummet.

«Jag trodde, du var galen, då du gick på så hänsynslöst», sade fadern, sedan de blifvit ensamma i rummet.

«Bah! Jag känner rasen allt för väl. Den imponeras endast af ett öfverlägset uppträdande. Är man ödmjuk, bli de hårda och tvärt om, när man uppträder brutalt. För honom där? — han pekade på dörren till undersökningsrummet — »är summan mycket stor. Vi kunde ha lyckats med fjärdedelen, men jag ansåg mig förnedrad, om jag gått ned till ett så lågt belopp. Nu står jag också högt i hans aktning, i samma proportion somn vi betalat.»

«Bara de inte pressa ut ytterligare summor», jämrade fadern sig. «Ha de en gång fått smak för pengar, vilja de ha mer.»

«Du bedrar dig. Hvarje affär är en afslutad affär. Vilja vi ha andra förmåner, få vi köpa dem. Hvad denna sak beträffar, är den utagerad i detsamma vi honorerat våra förbindelser.»

«Det var märkvärdigt, att han inte begärde pengarna i förskott.»

«Han vet mer än väl, att vi komma att betala. Om vi underlåte detta, skulle man förvisso hitta på ett nytt sätt för att låta mig genomgå läkarebesiktning, och då komme jag ej att gå fri. Jag är frisk som en nötkärna och har absolut intet lyte. Hjärta och lungor äro fullständigt felfria eller voro det åtminstone förleden månad, då jag genomgick besiktning för min lifförsäkring.»

«Ja, det minns jag nu.»

Dörren öppnades, och denna gång medfölj de läkaren. Sedan herrarna presenterats för hvarandra och utbytt några fraser, skred man till undersökningen.

Den unge mannen behöfde endast aftaga rocken, hvarefter läkaren undersökte bröstet med yrkesmässig min. Han lyssnade, som om hans egen välfärd berodde på den andres hjärtslag. Till slut syntes ett djupt veck mellan hans ögonbryn. Han lyfte upp hufvudet. Undersökningen var gjord.

«Ja, herr baron, jag behöfver inte fortsätta någon vidare undersökning. Ni har helt enkelt ett organiskt hjärtfel, visserligen ej stort men dock af den beskaffenhet, att ni ej kan inlåta er på ett så farligt experiment som militärtjänsten. Om ni ämnar bli officer, måste jag på det allvarligaste råda er att afstå från denna önskan. Som man i ledet vore ni hopplöst förlorda.»

«Ni tror således, att det är något farligt?» frågade patienten, som ville se, huru långt farsen skulle gå.

«Inte direkt — om ni blott är försiktig.»

«Får jag rida?»

«Så mycket ni vill.»

«Och jaga?»

«Ej heller detta torde möta hinder.»

«Jag brukar hvarje morgon springa tre kilometer för att träna mig. Detta kan väl inte vara skadligt?»

Doktorn såg eftersinnande ut.

«Åh nej, blott ni ej fortsätter att springa, när ni börjar få hjärtklappning.»

«Tack, nu är jag på det klara med min sjukdom.»

Han tog fram plånboken och räknade upp några sedlar.

«Tillåt mig, herr doktor, att honorera er för ert besvär. Det är en princip hos mig», sade han och lämnade honom 300 kronor.

Läkaren såg angenämt öfverraskad ut. Han hade beredt sig på 250.

Han bugade sig djupt och gick. Turen var kommen till hans förman, som efter fem minuters tid stoppade en check på 5,000 kronor i sin rockficka.

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

Juristen undrade, hvarför den unge baronen helt omotiveradt uppgaf ett skratt, då han kom ut ur tingshuset.

VII.

JOBBERIET Juristen hade ägnat sig åt affärsverksamhet. Han tyckte själf, att det var bäst så. De godtyckliga förändringar i Sveriges lagar, som ägt rum under de senaste månaderna, hade icke tilltalat honom utan gifvit honom afsmak för yrket. I det stället hade han, ehuru icke utan tvekan, ägnat sig åt praktiska värf och blifvit affärsjurist. Alla tyckte, att han gjort rätt.

Han var en rik och oberoende man. Penningbekymmer hade hittills aldrig tryckt honom. Hade han några bekymmer, berodde dessa på en försvagad hälsa, hvilken också tvingat honom att tillbringa åtskilliga vintrar i länder med mindre hårdt klimat. För tillfället hade han dock fått bekymmer för pengars skull.

Hans kontorsrum liknade en privat mans arbetsrum. Det vette åt torget, och i detsamma funnos taflor af modärna mästare, små statyetter, kopparstick och antikviteter. Hvar och en af dessa senare hade sin historia. Allt var så, att en och hvar kände sig hemmastadd i rummet.

Bokskåpets innehåll var sådant, man kunde tänka sig hos honom; reseskildringar och filosofiska samt juridiska arbeten. Han hade noggrant studerat alla dessa folianter, och han gömde dem väl. Det fanns också fosterländska skrifter, varningsord och broschyrer, samlingens pärlor men också dess mest explosiva element. Censuren, som ingen kunde älska, hade trädtt i verksamhet, så att dylika arbeten kunde gudilof ej mer nå publiciteten. Denna kärlekslösa censur hade verkat retroaktivt och hänsynslöst lagt beslag på äfven föregående tidars arbeten, som sedan offrats i stora autodaféer. Det var medeltidsaktigt. Den, som efter en viss tid innehade vissa, i regeringsorganet omnämnda tryckalster, gjorde sig skyldig till en förseelse, hvars straffpåföljd i lindrigaste fall blef ett par års landsförvisning. För den bagatellen skickades han från hustru och barn och eget land.

Likväl sades, att dylika broschyrer och tillfällighetspublikationer ännu då och då döko upp i löndom. Folket aktade således inte så mycket på lagen, som man ju kunde tänka sig.

Juristen var fortfarande ägare till ett rikhaltigt bibliotek med förbjuden litteratur, han som andra. Studiet af denna utgjorde hans käraste sysselsättning. –

När patrioten inträdde, sjönko hans fötter djupt ned brysselmattan. Han hälsade som en gammal bekant hälsar på en annan och slog sig makligt ned i en läderklädd hvilstol. Utan att vänta på en inbjudan tog han en cigarrett ur silfverasken på skrifbordet. Han visste, att värden önskade, att man skulle känna sig hemmastadd och hatade ceremonier. Detta är bästa sättet att hälsa en vän välkommen.

Juristen hade nickat åt honom men fortsatte att skriva, och den nykomne tände sin cigarrett. Så snart brevet hade blifvit färdigt, skulle brefskrifvaren öppna samtalet, och det visste hans vän sedan gammalt. Det rådde mellan dem båda den tysta öfverenskommelsen, att de aldrig skulle låta sig störas af hvarandras närvaro, och det var en klok öfverenskommelse.

«Nå», sade juristen till slut, i det han kastade pennskaftet på bordet. Han tog sig samtidigt om pannan med en hand, hvars fingrar darrade af nervositet. Människorna voro mycket nervösa, ty de spelade. På morgonen hade han stigit upp med hufvudvärk. Det var naturligtvis den sedvanliga reumatismen, som satte till vid väderskiftet, så att intet var att göra åt saken, möjligen att ta ett pulver för att lugna samvetet. I själfva verket var det spelet, som oroade och gaf det onda.

«Affärer?» frågade besökaren. Hans skarpa ögon försökte genomtränga den slöja af förbehållsamhet, hvarmed hans nyförvärfvade vän nästan alltid visste att omge sig. Han gissade också rätt. «Ja, affärer.»

Vännen drog ett par bloss på cigaretten, tog den ur munnen och synade den noga, som om denna förrättning helt och hållet upptagit hans tankar. Just denna morgon hade han fått en underrättelse, hvilken var af vikt för affärsjuristen. Mycket få personer kände till hemligheten, som dock skulle medföra en ohjälplig krasch för många. Patrioterna anade, att kamraten skulle komma att dela de andras öde, om han ej tid varskoddes. Det var som vän, han ville hjälpa.

«Spekulerar man mycket nu för tiden?» frågade han plötsligen och såg upp från den intressanta cigaretten. Han gick omvägar.

«Som vanligt», svarade juristen och undrade hvad han menade.

«Vi svenskar spekulera gärna, men inte alltid med förnuft. För de flesta är det ett hasardspel, ett slags rouge et noir, där chanserna att vinna äro lika stora som de att förlora. Detta är barnslighet.»

Han gillade inte det, som var barnsligt.

«Menar du, att vi skulle sakna omdöme?» inföll juristen en smula hetsigt. Han var het af sig, snar att känna vrede. Kamratens öfverlägsna sätt stötte honom därför många gånger för pannan, men han kunde dock inte underlåta att hysa sympati för honom. Det fanns mycket hos den mannen.

Den andre tog inte vid sig, ty han såg att det var nervositet.

"Omdöme, hvad menar du med omdöme!"

«Detta är ett relativt begrepp. Om du med det menar, att det stora flertalet spekulanter skulle förstå sitt jobb, misstar du dig. Rent matematiskt sedt består omdömet däruti, att vinstchanserna äro ett maximum, förlustchansen ett minimum. Spekulerar jag, skall jag antingen ha utsikt att med en mindre summa vinna en mångdubbelt större, i hvilket fall jag kan räkna med förlusten af insatsen som ett mycket sannolikt faktum, eller ock väntar jag en relativt liten vinst och små utsikter till förlust. Detta är omdöme.»

Det var ett tal med mycken logik uti men också världsvishet.

«Kan så vara. Litet hvar tänker på det sättet», brummade juristen. «Logik är ofta bra för en, men obekvämt för en annan.»

«Nej, förlåt, däruti misstar du dig. Se bara på börsspelet! Det är helt enkelt rena, rama vansinnet. Man höjer kursen på papperen utan hänsyn till deras verkliga värde», talade vännen, och det lät som om han talat inför en församling.

"Under åren före kriget rådde en hausse, som höll i sig ganska länge, tack vare naturlagarna om jämnvikten. Baissen efter japanska kriget – den kom strax efter kriget – var djup och ödesdiger. Naturligt var att haussen, som sedan följde, då måste skjuta i höjd i samma mån.

"Hur spelade man då? Var det ett ens förnuft i det? Man spelade endast med den förutfattade åsikten att alla papper alltjämt skulle stiga, och spekulationsfebern dref det ena efter det andra, i tur och ordning, upp i höjden. Likaså vid Balkankriget.

«Detta var så mycket märkligare, som krigshotet låg och hägrade nästan öfver hela den civiliserade världen. Just då hade försiktighet varit af nöden.»

Det var konstiga ord, men börsmän tala så.

«Jag spekulerade ej då», invände juristen för att försvara sig.

«Tror nog det. Om jag inte misstänker mig, vistades du denna tid i Södern. Jag var häruppe och såg huru det gick till, och jag kan bedyra, att de som i tid realiserade sina papper voro ett fåtal och lätt räknade. De sparade för att ha en penningreserv efter kriget. Det kunde ha blifvit världskrig af.»

Patrioten lutade sig fram och knackade af askan i glaskoppen. Hans panna hade dragit ihop sig i fina rynkor, och det hade kommit en smula färg i hans ansikte. Det var inte något tvifvel om, att ämnet intresserade honom och utgjorde en af de många anklagelsepunkter, han hyste mot systemet. Systemet var honom vidrigt.

Juristen svarade honom ej. Han kände inom sig, att vännen hade rätt, och detta förargade honom. Han hade ett så kallt sätt att sticka knifven i de mest sårbara punkterna, och han föreföll att vara en kirurg, som skred till operationen med van hand. Efteråt hände det, att man insåg hans förutseende, men för stunden sved det. Operationer gör man inte för ro skull, men de taga bort mycket, som är ondt.

Icke utan afsikt hade nu denne själsanalytiker fört samtalet in på den bogen, tänkte juristen. Han handlade aldrig afsiktslöst, huru omotiveradt hans ingripande än stundtals kunde förefalla. Så var det, då han väckte orostormen i Folkets hus. Äfven det var ett operativt ingrepp, djärft och kallblodigt. Djärfva och kallblodiga män bruka drifva sin vilja igenom.

Det allra märkligaste var dock, att denne resonnör, som baserade alla sina handlingar på de lagar, hvilka styra mänskligheten – på torra, reela fakta – uteslutande kämpade för idéerna, framför allt den fosterländska idén. Han var således idealist.

«Jag tänker på grängesbergarna», fortsatte patrioten. "De tillhöra sådana papper, som själfmant inbjuda till spekulation. När styrelsen sänkt deras nominella värde från 1,000 till 100 kronor, inbjöd den – kanske mot sin vilja – i själfva verket den stora allmänheten att delta i jobberiet.

"Man talade om oerhörda värden.

"Malmtillgångarna lågo blottade för en och hvar som behagade se, och ögat är benäget att öfverskatta. Man räknade och räknade. Till grund för beräkningarna lades mer eller mindre trovärdiga bedömanden af totalkvantiteten, vidare den årliga brytningssiffran och kontrakten med de utländska, enkannerligen de tyska köparna.

"Man tog ingen hänsyn till eventualiteten af ett krig eller möjligheten af upptäckten af nya malmfält i andra land.

"Att aktierna skulle springa upp till tusen, ja till tretusen procent och till och med däröfver var ett axiom, som dref upp kursen i en uppåtgående – endast obetydligt och för en kort tid nedgående – kurva.

"Ej heller beaktade man, att regeringen var aktieägare och i sinom tid skulle bli enda ägare af malmfälten.

"I regeringens intresse låg märkvärdigt nog att inte allt för mycket forcera utförseln och brytningen. Man kunde då riskera att få öfvertaga några stenbrott utan värde, när tidpunkten för inlösen var inne.

"Detta var inte statsekonomiskt, tänkte man.

"Det var ungefär vid denna tidpunkt, som en mycket stor idé föddes, och dess upphofsman skulle ha bekransats af nationen, men i det stället teg man ihjäl förslaget.

"Han resonnerade som så:

"I. En malmtillgång är lika med ett kapital, på hvilket man oafbrutet äter. Ju mer man bryter, desto mindre värd blir återstoden.

"II. Denna malmtillgång är rik och lockar rofgiriga grannar. Ju mindre man bryter, desto större är det blifvande rofvet.

"III. Malmfyndigheterna ha ej heller privilegium att vara de enda på jordklotet. En vacker dag upptäckas nya, och då sjunker värdet af dessa kanske till en spottstyfver. De ligga ingalunda ideelt till i kommunikationshänseende.

"Han löste den gordiska knuten på ett lika enkelt som genialt sätt.

"I. Kapitalminskningen förekommes på så sätt, att staten för ökad brytning erhåller viss afgift per ton. För denna afgift inköpas skogsområden, odlas skog och byggas järnvägar som befodra trävaruutförelsen.

"I stället för kapitalförbrukning uppstår således ett fruktbarande, outtömligt kapital, som bidrar att höja landets allmänna välstånd. Hvarje svensk medborgare blir då delägare i denna allmånkassa, och hans förmåner framgå praktiskt genom minskade indirekta och direkta skatter.

"II. En forcerad brytning lockar visserligen en roflysten fiende att anfälla, men de närmaste åren äro för honom de minst gynnsamma. Han är ej i ordning för kriget. I samma mån som malmen bortföres, minskas hans vinst och därmed krigsanledningen.

"För öfrigt borde Sverige ha begagnat sig af de första årens intäkter till höjandet af arméns och flottans försvarskraft. Härigenom minskades också krigshotet. Ett starkt försvar och minskadt lockbete voro dubbla vinster.

"III. Om i en senare tid malmfyndigheter skulle upptäckas i främmande land, komme det inte oss vid. Vi hade våra skogar, som gånge oss ränta i det stället, och malmtillgångar på andra platser inom landet räckte väl till för vårt behof.

«Är det inte en klar, ovedersäglig logik uti detta? Forvisso.»

«Jag delar din uppfattning», instämde juristen. «Vi voro för kortsynta, och dock låg lösningen i vår hand. Hade vi brutit malm, skulle statsinkomsterna ökats under hela den tid, som åtgick, innan skogsplanteringarna hunnit mogna, och sedan blef det deras tur. De

länder, som kunnat dra fördel af skogsvård för export eller eget behof voro så få, att någon konkurrens på världsmarknaden hade ej varit att befara. Snarare är det så, att exporten med hvarje år minskar skogstillgången i utlandet, men hos oss ha vi nog rum för skogen. Jag hade den tiden en annan idé. Vår flotta gick utför med stora steg, och ingen satte i gång erforderliga nybyggnader. Kriget hotade, och dock byggde man ej. Då skulle staten ha slungat ut malm i massa och köpt slagskepp med afbetalning genom malm. Man måste dra konsekvenserna af ett ödesdigert dröjsmål, och de bestodo i inköp från utlandet för att fylla det allra närmaste behofvet af krigsfartyg. Samtidigt skulle man ha börjat bygga inom landet.»

"Jaså, du insåg det också! Låtom oss nu gå vidare och se, hvad det hela resulterat i.

"Våra nya herrar räknade med att en stor del af krigsumgålderna, kanske alla, skulle bli betalda genom grufvorna däruppe i Norrland.

"Allt kunde de inte ta, ty det fanns ju en del af aktierna, som ännu voro privategendom. Åtminstone var det så ställt före krigsutbrottet. Det är nu en gång en internationell öfverenskommelse, att privategendom är oantastlig, under det att en krigförande kan saklöst bemäktiga sig statskassor och statsegendom.

"Vår gamla regering var på sin vakt.

"När det såg ut som om utgången af kriget skulle bli olycklig för oss, sålde man för en ringa summa sin andel i bolaget till privatpersoner. Man räknade med, att fienden skulle respektera privatintresset, och så har ju gjorts nu till en början.

"Aktierna, som sjönko nästan till pari före kriget, ha de senaste månaderna visat tendens att stiga. Man säger, att det är den nya regeringen som ligger bakom aktieinköpen. Under alla dessa månader ha våra besegrare sökt komma åt det ena aktiepartiet efter det andra, men fondmarknaden är känslig som en hysterisk kvinnas nerver.

"Försöken ha dunstat ut oaktadt all försiktighet, och nu har haussen skjutit en fart som aldrig förr, då man vet, hvilken stark spekulant, som står bakom.

«Den, som håller på sina aktier, är en förlorad man. jag vet, att regeringen inför den svindlande höjd, som jobbet tagit, beslutat att helt och hållet kasta om taktik. Så länge aktierna kunde köpas för 4–500 kr., brydde man sig inte om att pruta. De äro nu uppe 1,200–1,250 och stiga hvarje dag med en 50–lapp.»

Juristen drog fram näsduken och torkade pannan. Han hade spekulerat och engagerat större delen af sin förmögenhet just med tanken på den nya regeringens spekulationsbegär. Han hade tänkt sälja, när aktierna kommit upp till 1,500, ehuru utopisterna förkunnade, att man skulle få ut både 3–4,000 kronor för dem innan årets slut.

«Regeringen måste ha malmfälten», resonnerade man på börsen. «Banan ägde också strategiskt värde, och äfven denna hade Sveriges sista regering sålt till privathåll för att om möjligt rädda den. Det var vägen till en Nordsjöhamn, belägen på den lämpligaste punkten, motvikten mot de engelska hamnarna vid Moray Forth och Firth of Forth.»

Detta var driffjädern till juristens spekulation, hvilken således baserade sig på ett omdöme, en kännedom om vissa fakta. Han borde dock ha betänkt, att han riskerade stora summor för en mycket stor vinst. Spekulationens sagolika vinst borde ha varnat honom. Om en ofantlig vinst står i utsikt för en spekulant, skall vinstsumman lämnas af en förlorande part, och det är att förutse, att denna – om han är en mäktig motståndare – uppbyder hela sin förmåga för att vända om spekulatonen till sin fördel.

En liten spekulation medför intet dylikt forcerande af försvarskraften och är därför relativt säker.

Skulle alla dessa «tips», som juristen erhållit, visa sig vara af noll och intet värde? På en dag skulle han då kunna bli en ruinerad man. Mannen med det kalla leendet, som satte knifven till ett nytt, operativt ingrepp, brukade vara väl underrättad. Gud vet, hvarifrån han fått sina underrättelser! Han berättade litet eller intet om sin person och sina vägar men så mycket mer om sina idéer och annat folks idéer.

En man, som vill fram i världen, får emellertid inte ha några idéer.

«Du tror, att regeringen ämnar afstå från inköpet?» frågade juristen.

Den tilltalade drog säfligt fram en tändsticka ur lådan och tände den. Cigarretten hade slocknat. Juristen höll på att förlora sitt lugn inför denna flegma. Ådrorna i hans panna svälldes, och detta undgick icke den andre. Han skrattade lätt. Han älskade att sätta folks tålamod på prof.

«Nej.»

Juristen drog en suck af lättnad. Så länge regeringen ämnade spekulera, förefanns ingen fara. Något större kursfall kunde inte då gärna äga rum, om än aktierna skulle nedpressas några procent.

«Om jag finge ge herrar spekulanter ett råd, så skulle de försiktigt och oförmärkt afyttra sina grängesbergare och aldrig mera försöka sig på den affären. Den är vansklig.»

Nu måtte väl den andre ha förstått!

«Hvarför det?» frågade juristen. Han ville inte ge med sig.

Åter ett stygn af oro hos mannen vid skrifbordet. Det låg något i bakhåll, men hvad var det? Hans skarpsinne gaf honom inte svaret på frågan, och det retade honom. Han kände sig alltid så liten och obetydlig bredvid kamraten, och dock ansågs han inom den juridiska världen vara ett godt hufvud, en god kraft. Bredvid den nye vännen kände han sig som en skolpojke inför sin lärare, och hans själfaktning hotade att göra ohjälpligt haveri. Folk äro blott relativt stora bredvid hvarandra. En stor man kan bli liten bredvid en ännu större man.

Juristen hade föresatt sig att göra sig fri, kasta denne filosof långt ifrån sig, men de band, som knöto dem tillsammans, visade sig vara starkare än den sårade fåfängan. Detta hedrade honom.

Vid många tillfällen hade denne människoföraktare gjort juristen stora tjänster. Han hade öppnat hans ögon, gått hans ärenden, klarat begrepp, hvilka blott föresväfvat juristen utan att vilja antaga fast form. Aldrig begärde han något för sin egen del. Han gaf, men han tog icke. Han var fullkomligt osjälfvisk, modig, karaktärsstark, men hans stora svaghet bestod i hans pessimistiska syn på tingen. Han lydde budet om kärleken till nästan.

Hade han verkligen ingen orsak till pessimism?

Kanske dock, när allt kom omkring. Hans sorgliga profetior hade slagit in, och detta lät sig inte bortresonneras.

«Hvarför råder du till en försäljning?» repeterade juristen. Han var envis som alla jurister. De vilja veta den innersta orsaken till allt.

«Hvarför, jo därför att aktierna innan nästa månskifte komma att falla under pari. Jag skall inte hålla dig på sträckbänken längre utan berätta hvad som är i görningen. Källan för underrättelsen är min ensak. Jag kan inte förråda den, men jag vill tala om för dig först som sist, att den är fullt autentisk. Själf är jag så säker på min sak, att jag icke skulle tveka att sälja min aktier – om jag hade några!»

"Hör och döm själf!

"Hela malmtillgången äger värde endast i den händelse, att den kan exporteras. Vi ha i Norrland oerhörda malmfält, belägna i trakter där kommunikationer fullständigt saknas. Det är prima järnmalm, utan biprodukter, 70 % järn, och dock tillmättes den intet värde.

"Vi kunna ej sälja dem af brist på kommunikationer.

"Om det nu skulle uppstå ett liknande förhållande med grufvorna!

«Antag, att dessa icke finge använda Riksgränsbanan för transportererna! All brytning skulle då afstanna. Man kan också tänka sig att regeringen lade en så stor brytningsafgift på

malmen, att den ej kunde försäljas.»

«Det kan regeringen inte, hvarken det ena eller det andra!» afbröt honom juristen. «Man kan inte komma med ett enda skäl till en så hufvudlös åtgärd, som blott skulle väcka allmän ovilja.» Det var vackra ord om regeringen, och dock hatade han den.

"Jo, det är just hvad man kan. Banan kan förklaras stå uteslutande till regeringens förfogande för statsändamål.

"Den är säkert af strategisk betydelse. Svenska regeringen uppsatte på sin tid som *conditio sine qua non*, att banan i händelse af statsbehof skulle disponeras uteslutande af staten. Den nya regimen lär nog kunna dra fördel af samma bestämmelse. Den är icke ändrad och kan inte ändras af privatintressenterna.

"Den nya örlogshamnens anläggning fordrar, att banan uteslutande tages i anspråk för statens trafik. Därmed basta. Ingen brytning kommer då att äga rum i grufvorna, ty brytning utan export skulle ej löna sig men väl kosta oerhördt. Lagrade man den brutna malmen, skulle räntan för brytningsomkostnaderna ej betala sig, ty malmens värde skulle inte stiga. Om förbudet upphäfdes efter några år, skulle den utslungade ökade malmkvantiteten pressa ned priserna, och lade man nu genast ned brytningen, skulle ingen erhålla ränta på sina pengar kanske under åratals. Följden blefve ett oerhördt kursfall. Bankerna skulle ej belåna aktierna till halfva parivärdet.

«Hvad brytningsafgiften anbelanger, så kan regeringen förklara, att man fordrar dylik för att få krigsomkostnaderna fortast möjligt gäldade. Om man i ovist nit lagt till för mycket, så att all export omöjliggöres, kommer man att beklagande rycka på axlarna, men låter allt det oakadt ha sin gilla gång. För öfrigt ha våra nya herrar stora malmtillgångar i sitt eget land, och dem vilja de slunga ut i marknaden.»

Han trodde inte regeringen om godt.

«Dumheter!» sade den envise juristen.

"Nej, det är klokt, men det är fäaktigt. Staten bör inte uppträda som spekulant. Du kan dock vara förvissad om, att man konsekvent kommer att fortsätta, sedan man en gång börjat.

«Motivet till åtgärden är således genomskeinligt. Man vill pressa ned kursen till en bagatell för att sedan lägga sig till med aktierna. Tredska intressenterna, så stramar man åt än ytterligare, tills alla falla till föga. Sedan man är herre öfver situationen, förklaras banan åter öppen för export, och regeringen skördar frukterna af sitt illojala beteende.»

Regeringen var, minsann, inte för god.

«Detta vore skamlöst», tyckte juristen.

«Instämmer, och dock är det, hvad man kommer att göra. Pengar måste à tout prix anskaffas och för detta behof måste all hänsyn vika.»

Han älskade att filosofera öfver systemet, och därför fortsatte han:

"Detta är slutakten i det drama, som kallas svensk spekulation i grängesbergare.

"Pappersspekulationen är en osund företeelse inom affärslifvet, när den bedrifves öfver en viss gräns. Allt är osundt, som går öfver den gyllene medelmåttan – hvilket jag haft äran att förut säga dig.

"En vanlig, sund spekulation alstrar blott lif och bidrar att sätta fart inom det kommersiella. Nya företag vore omöjliga utan spekulationslusta. När emellertid det tillgängliga kapitalet offras på pappersspekulationen, blir intet eller ock obetydligt öfver för industrien, och denna blir lidande. Man rör sig med fullkomligt imaginära värden, eller ock låter man den industri, som göres till föremål för spekulationen, operera med lik i lasten. Ett stegradt värde fordrar ökad utdelning för att förränta sig, och ökas räntan öfver klokhetens gräns, rör man på reserv- och andra fonder. Om återigen räntan ej skulle ökas, är ju spekulationen fullständigt gripnen i luften, ty den har ingen grund utan är beroende af en nyck.

«Sällan ser man, att kursstegringen, förskottskursstegringen, om man så får kalla den, motsvaras af ökade kapitalvärden.»

Han lade återstoden af cigarretten i askkoppen och reste sig upp. Det kändes skönt att få ge systemet ett hugg.

«Detta var dagens predikan», sade han.

VIII.

KYRKAN OCH SKOLAN Patrioten talade till sin vän:

"Vi svenskar skryta öfver vårt språk; ärans och hjältarnes språk. Vi äro också mycket stolta öfver, att vi blott bestå af ett enda folk. Det finns visserligen ett obetydligt antal lappar och finnar bland oss, men de äro hänvisade till norra Norrland, och de äro till antalet så få, att de ej behöfva tagas med i räkningen.

«Jämföra vi oss med Ryssland, Tyskland, Turkiet, Österrike–Ungern m. fl. stater, finna vi genast, i hvilket gynnsamt läge vi befinna oss.»

Han hade slagit upp en broschyr från forna tider och läste detta lilla brottstycke. Och det gaf juristen anledning att tänka.

Sverige ägde verkligen ett språk, visserligen skamfiladt och illa åtgånget, men det var dock ett språk. Egentligen var det två, och dessa delades dessutom många dialekter.

Man hade nämligen språket nummer ett: ett officiellt skriftspråk. Detta skilde sig ofantligt från talspråket. Man hörde aldrig, att någon bekvämade sig att böja verben i pluralis, när så fordrades. Detta var ett slarffel bland många andra.

Jag reser och vi reser hette det. Språket kastade också bort onödiga konsonanter.

Jag ska gå, sade man.

Värst gick man åt de personliga pronomina. Mej, dej, dom framkvällde såväl från sjäarens som skönhets läppar.

Skriftspråket förlade de vulgära formerna i de obildades mun. Liksom om dessa ej lika ofta omtuggades af de akademiskt bildade!

I skolan gjordes inga försök att förmå ungdomen att tala svenska. Det var slang, som användes af lärare och lärjungar, och detta föll sig helt naturligt, under det att man tuggade om latinska, tyska, franska, engelska och till och med ryska grammatikor med pedantens noggrannhet. Dessa språk sattes högt uppe på piedestalen, medan ärans och hjältarnes språk grasserade på sophögen.

Samma person, som manikurerade sina naglar och följde modets alla hårfina bestämmelser, som skärskådade sin benas precision och tog sina dagliga bad af omsorg för

sin stoftshydd, fraterniserade med busen språkets användning, om han än uteslöt vissa slangord af värsta slag eller reducerade svordomarna till en antaglig procent.

Det fanns till och med en tid, som ägnades åt buskulten.

Svenska språket fick inte det rätta värdet. Det var en själfklar sak, att det existerade, och därmed måtte det väl ha varit nog. Men den nation, som inte vårdar sig om sitt språk, lär nog brista i mycket af det, som kallas nationellt.

Intet annat land syndade så i grammatikaliskt hänseende. Också fingo skolorna det svåra uppdraget att införa de rätta formerna, ehuru reformationen som sagdt blott innefattade skriftspråket.

Språket är ett gemensamt band, som håller folket tillsammans. Redan detta hade varit en anledning till, att man med mer allvar och nit bort ägna sig åt missionsarbetet att förvandla lappska och finska språken i Norrland till det svenska. Det var ynkligt, att man i Norrland kunde färdas miltals utan att göra sig förstådd af svenska undersåtar, när man begagnade sig af svenska språket. Dock ville dessa invandrare sedan århundraden tillbaka i allmänhet intet hellre än att lära sig sitt riktiga modersmål.

Samma förhållande rådde i Dalarna. Inom en och samma socken kunde man påträffa människor, som talade hvar sitt egendomliga dalspråk, vidt skildt från hvarandra, och ej mer likt svenska än patagoniska.

Den obildade västmanländingen förstod icke skåningen, småländingen stod oförstående för dalmasen.

Det var ju nästan som i Österrike–Ungern.

Sverige hade den tiden en gemensam flagg men lika många språk och dialekter, som det fanns stjärnor U. S. A:s stjärnbané.

Här om någonsin hade man bort reformera. Det var ingen struntsak utan någonting med lifsbetingelse. År efter år skulle man i skolorna ha inpräntat nödvändigheten af ett korrekt talspråk, ty det var grundvalen för svenskheten. Ett föremål vinner i värde, ju mer man aktar det högt. Detta var medlet till svenskhetens höjande, till skapandet af en nation med eniga samhällsklasser och bestående af ett enda politiskt parti – gent emot utrikespolitiska företeelser. Sinsemellan kunde partierna småtvista, men inför faran borde alla vara ett folk.

Reformarbetet skulle fordra generationer, innan det komme att bli genomfördt. Det skulle ovillkorligen få fast fot, ty det goda segrar alltid.

Om man smutskastat den svenska flaggan, skulle detta väckt en storm af ovilja hos många af dessa, som smutskastade det svenska språket. Var detta konsekvent?

Ja, juristen själf var medveten om sin synd. Han var likadan som alla andra. Det var inte någon enskilds fel; det var nationens. Han visste med sig själf, att han i hvardagslag begagnade slang; han kunde ej ens behandla skriftspråket, och detta var också skolans fel. Det svenska språket, han där lärt, var kriaspråket. Också det en afart. Sedan fick han lära sig kurialspråket, hvilket intog samma plats inom språkvärlden, som den ultrawagnerianska musiken inom musikkvärlden. – –

En genomgripande förändring hade ägt rum med afseende på skolväsendet.

Detta lydde numera ej under ecklesiastikdepartementet utan under «departementet för skolundervisningen», hvars chef var en icke-svensk man. Härmed hade kyrkan förlorat sitt inflytande.

Man förklarade, att kyrkan och skolan voro två inkommensurabla storheter. Allmänbildningen borde icke anförtros åt en ämbetsmannaklass eller institution, som icke var byggd på vetenskaplig grund. Religionen var ingen vetenskap och hade ej med bildningen att göra. Äfven den mest obildade kunde vara religiöst anlagd, och man kunde till och med säga att religiositeten stod i omvänt förhållande till bildningen.

Redan detta borde ha varit en orsak till skilsmässa mellan skola och kyrka.

Därtill kom, att kyrkan påstods icke vilja lämna fritt spelrum för de vetenskapliga rönen. Som exempel framdrogs skapelseteorien i Gamla Testamentet, jämförd med embryologien, morfologien, fylogien och ontogenien.

Religionen borde bilda en gren för sig, som skulle som frivillig ingå i skolundervisningen.

Därmed var första steget taget till den evangelisklutherska lärans afsättande som statsreligion.

Man ville inte veta af någon legaliserad statsreligion. Bortfölla denna, vore god väg banad för den gren af katolsk religion, som följde med inkräktarna.

Detta var munkarnas påfund.

Dessa hade så småningom trängt sig in i landet. Den nya regeringen hade till en början högtidligt förkunnat, att religionsfrihet i den allra största utsträckning skulle råda, allt för att lugna de oroliga, som man sade. Det enda, man eftersträfvade, var att de nyinflyttade skulle få åtnjuta samma privilegium. Detta lät också mycket plausibelt.

Den första katolska prästen följde med det första främmande regementet, och med detta följde ock det första kapellet. Detta växte inom år och dag till ett ståtligt tempel, hvilket stod tätt invid en svensk kyrka och dominerade denna genom sin arkitektur, en symbol af den nya kyrkans företräden.

Helt omärkligt följde den ena prästen, den ena munken efter hvarandra, och varhelst de satte sina fjät, uppstodo kapeller och katedraler.

Man tyckte sig förflyttad till medeltiden, då man fick skåda dessa processioner med sina rikt förgyllda relikskrin eller madonnabilder, sina vackra guldstickade sidenbanér, sina i fullt ornat klädda präster och korgossar tåga genom gatorna, som luktade af rökelse, eller vibrerade af klockrena goss- och mansröster, hvilka sjöngo sina hymner, helgonen till ära.

Allmogen stod med gapande mun och åsåg de heliga ceremonierna. Den fick lära, att man kunde under vissa ceremonier åkalla gud, guds moder och guds son för att få regn, och på de dödas grafvar sattes skålar, fyllda med mat. Helgonens makt var underbar. Mot dem betydde Bolzius och homöopatien rakt ingenting, och hvarje människa borde ha sitt speciella skyddshelgon, liksom man borde i vissa fall anropa vissa helgon, hvilka voro specialister på sitt område.

Det gafs landskap i Sverige, där det svenska prästerskapet mer än annorstädes predikade med stöd af lagen och helvetets makt. För dem var denna uppenbarelse en styggelse, antikrist i modärn gestalt, och de gingo till angrepp med martyrens mod och segervisshet.

Den nya kyrkan blef ej svaret skyldig.

Kampen blef fruktansvärd. Hade man inte i skolorna läst om Gustaf Vasas reformation, om kyrkans strider mot en Sigismund, och hade inte barnahjärtat jublat vid protestantismens segrar!

Till kamp!

Det blef ej enbart det svenska prästerskapet, som drog i härnad. Allmogen följde sina herdars exempel.

Orden, de skarpa orden inledde fälttåget. Man utmanade hvarandra till diskussion som i den gamla reformationstiden, och huggen föllo tätt. De svenska prästerna stodo sig bäst, ty de voro bildade män i jämförelse med sina antagonister, hvilka blifvit ensidigt uppfostrade för sitt prästkall. Men dessa senare stödde sig på helgonens auktoritet. Det var deras grundval, och den erkändes ej af deras motståndare.

Och så blef det intet, hvarpå man kunde ha fasta. Ord, ord och åter ord. Och med dem kom man ingen vart.

Då skredo fientligheterna ett steg framåt. En natt sköflades ett katolskt kapell, af hvem fick man aldrig veta.

På motsidan skrek man om helgerån. Det var det gröfsta brott, som kunde begås, ett urbota brott, som väckte häpnad, sorg vrede hos den stora eröfrarenationen. Skriet steg högt mot skyn och fortplantades utåt gränserna. Man ropade på hämnd, och hämnnden kom.

I bygden hade man anat, att något dylikt skulle inträffa. Den gamle kyrkoherden hade i sin ångest tillskrifvit juristen, och denne kom. Han kom till och med i det afgörande ögonblicket. — — — — —

Det var en härlig sommardag. Skjutsen hade hämtat honom vid stationen, och han klef upp i fordonet, ackompanjerad af svalornas kvitter och bruset från den lilla bergsbäcken. Luften doftade af klöfver, och ängarna stodo gröna och löftesrika.

Nu visade sig de hvita kyrkmurarna genom löfverket, och så kom kyrkogården med de många grafstenarna. Ett stycke därifrån stod det katolska träkapellet med sitt kors och sitt klocktorn. Öfver ingångsporten hängde en Kristusbild, groft tillyxad men rikt färgad, och ofvanför densamma svängde en offerlampa af och an för den lätta brisen.

Bakom vagnen hördes hofslag. Att döma af ljudet måste hästarnas antal vara stort, och juristen vände sig om. Ja, det var en kavalleripatrull på ett dussin karlar och lika många hästar. Männen voro fältbeväpnade, och hästarna buro en ordentlig packning både framför och bakom sadeln. Lansarna glimrade i solskenet, och de hade skarpa spetsar.

Vagnen svängde in på kyrkoherdebostället, och ägaren tog emot på trappan. Bakom honom stod frun, en mager, ängslig kvinna med nervösa gester och oroliga ögon.

Kyrkoherden öppnade vagnsdörren och stack fram sin kraftiga hand på samma gång som han muntligen hälsade sin gäst välkommen. Han hade ett fyrkantigt, kraftigt hugget ansikte och var slätrakad. Hakan stod fram som på en bulldogg. Håret var lockigt och föll ned på en hög panna. Det ryckte då och då i käkmuskulerna på honom som om han svalde något. Ögonen brunno under de buskiga ögonbrynen, hvilka kommo dem att synas ligga djupare inne, än de i verkligheten gjorde. Läpparna bildade en nästan rak linje. Det fanns ingen veklighet hos den mannen, och han skulle ej svika sin öfvertygelse. Det såg man.

Han hustru syntes vara en fullkomlig kontrast, en liten hysterisk kvinna, som smög sig fram, rädd att vara i vägen och med en beständig fruktan att råka ut för obehag. Dessa kunde hon inte möta, ty hon ägde ingen motståndskraft. Med ens föll hon i krampaktig gråt vid minsta tillstymmelse till motgång, och sedan kunde man inte tala förnuft med henne.

«Nu är jag här», sade juristen, och han tyckte själf, att det var dumt sagdt, men något måste sägas, fastän han inte fann ordet. Mannen framför imponerade på honom. Detta var

förklaringen. Det var en Simson både med afseende på fysisk och andlig kraft.

Hvilken tjurnacke och hvilka händer! Han skulle ha passat till atlet i sin ungdom. Men ändock hade han slutat på en predikstol.

Under vägen hade skjutsbonden låtit sina farhågor få fritt utlopp. Hela socknen gick i ångest.

Efter vredesutbrottet hade sansen kommit. Kyrkoherden hade förebrått församlingen deras afvita nit och vilda framfart. Man befordrade ej Guds vägnar genom våldsgärningar. Skulle man strida, borde detta ske med andans svärd, och detta var mycket starkare än köttets. De borde öfverlåta åt sin själasörjare att ensam upptaga kampen mot Belial och hans barn, ty det rätta skulle alltid till slut segra öfver det orätta, äfven om det senare för stunden syntes triumfera. Men nu var det som sagdt för sent.

Då de båda männen kommit inomhus, sade juristen:

«Militären har redan kommit hit. Jag såg dem rida till kapellet.»

Kyrkoherdens käkar kommo i häftig rörelse.

«Jag kunde tänka mig det», sade han och sammandrog de buskiga ögonbrynen, så att ögonen förvandlades till ett par streck.

«Låt mig nu få höra historien, men skicka först bud på länsmannen.»

«Han kan inte göra något. Våra fiender bry sig sannerligen inte om att respektera ortsmyndigheterna. De äro nollor», inföll prästmannen, och i rösten låg hån som antydde, att om han skött det värdsliga kallet, skulle han nog ha injagat respekt.

«Jag yrkar emellertid på hans närvaro. Han är ortens ordningshållare trots allt. Dessutom böra vi hit kalla några af de mest inflytelserika personerna, ty vi böra ha vittnen till det, som kommer att försiggå här. Tro inte, att det är en bagatell. Hela världen känner till den, och den omdebatteras i världspressen.»

«Såå, jag läser sällan tidningar. Dessa äro mig en styggelse», sade prästen.

«Herr kyrkoherden hade gjort bättre uti att ha följt med sin tid», anmärkte juristen kort, men han fick inte något svar. Det tjänade inte till något att tvista, när ofrid stod för dörren. Tv detta kände den själfsäkre kyrkherrn med sig. Han visste också, att den begångna gärningen var frukten af hans sådd. Hans och ingen annans var ansvaret för det skedda, ty denna omdömeslösa, lättleda allmoge hade handlat i god tro. Han hade uppväckt deras dolda hat.

Skulle de tåla Antikrist midt ibland sig, då det var en så enkel sak att fördrifva honom!

Kristusbilden ofvan kapellporten hade de skonat. Det var deras Kristus likaväl som de katolskes. Samma utmerglade, sårbelastade kropp, samma lidande hufvud med törnekrona och svett- och bloddroppar. För den böjde de sig äfven under de bildstormande vredesutbrotten.

Men madonnan och helgonen förstodo de sig ej på. Det var afgudar, djäfvulens bländverk, som måste krossas. Sådant var gudi en behaglig gärning.

De katolske hade pietetsfullt uppsamlat kvarlevorna; groft skurna, konstlösa träbeläten och granna, förgyllda taflor, och lagt dem inne i kapellet. Utanför detsamma stod en liten hop af de främmande invandrarna, arbetare från fabrikerna och godsens i trakten med hustru och barn. Man hade sagt dem, att denna dag skulle räfstens komma och rättvisans svärd slå ned. Förgäfves hade de väntat, att himlen själf skulle taga hämnden om hand för helgerånet. I sin stora okunnighet trodde de på ett personligt ingripande från gudamaktens sida, och de skulle ej ha förvånats, om någon af helgonen stigit ned på ett moln för att förgöra fridstörarne med sitt eldsvärd.

Redan tidigt på morgonen hade ridande patruller färdats på vägarna för att förhindra folkskockningar. Sina egna landsmän finge de släppa fram men inte svenskarne. Man hade också gjort razzior i gårdar och stugor, för att tillse att inga vapen funnos till hands, och på så sätt hade man lagt beslag på ett icke obetydligt antal mauser- och jaktgevär, hvilka sönderslogos på platsen. I sinom tid skulle ägarne få stånda till ansvar, för att de innehaft vapen. Detta var strängt förbjudet. Endast undantagsvis gafs tillstånd för vissa personer att få behålla jaktgevär, och de måste då betala skatt för dessa. Ingen ägde utan särskildt tillstånd rätt att jaga på sin egen mark, och det tillståndet var svårt att erhålla.

Alla skytteföreningar hade blifvit upplösta, och gevären voro beslagtagna.

Kapellets präst hade dagen till ära klädt sig i fullt ornat. De hade hört honom syssla inne i kapellet, och därefter började han bedja. De latinska bönerne framsades med djup basröst, och ljudet af dem trängde ut genom de sönderslagna fönstren, ända bort till kyrkoherdebostället.

Det var, som om prästen talat med sina helgon och anropat dem om förlåtelse för sig själf och om hämnd mot helgerånarna. Orden kommo surrande i oafbruten följd, en utanläxa som dock imponerade genom sin mäktighet och därigenom att ingen af åhörarne förstod dem, ingen utom den lutherska prästen, som var latinkunnig.

Han stod och lyssnade bakom en gardin, och hans evangeliska sinne upptändes af helig vrede, men också af sorg öfver så stor okunnighet.

Ty hvad förmådde väl dessa helgon? Låg icke guds hjälp uti hans vilja, och kom inte denna hjälp endast de botfärdiga till del?

Dessa katolske kände icke till omvändelsen och bättringen, ej nådavägen. De trodde, att de skulle få syndaförlåtelse genom bikt, genom skärseld och genom offer. Hvad betydde alla jordens mässor mot en ångerfull själavånda!

Fastän han själf stod inför sitt lifs stora tragedi, kunde han ej underlåta att tänka på detta. Han skulle ha velat träda fram för att säga dessa vilseförda får, hvad han tänkte; han skulle leda dem in på den rätta vägen, den allena saliggörande.

Kapellprästen började sjunga. Det lät, som då åskan mullrade på afstånd, och det låg också något gripande i det, när han rytmiskt höjde och sänkte rösten. Detta ingick således också i ritualen, och dock hade han ingen åhörare inne i kyrkan. Porten var låst allt sedan öfvervåldet, och prästen hade smugit sig in någon bakväg.

Plötsligt slogs porten upp, och den katolske prästen trädde ut i solskenet. Solstrålarna lekte med hans tiara och med glittret på kåpan. Han höjde sin staf, som var försedd med ett krucifix, högt i luften, och menigheten föll på knä med blottade hufvuden.

Denna gång talade han på deras eget språk, och hans basröst vibrerade af de heliga orden.

Kyrkoherden stod stum af förvåning öfver så stor andakt. Dessa okunniga ägde dock kyrkodisciplin, och han hade aldrig förr sett en sådan brinnande andakt. Bleka men och brunhyade ansikten stirrade med tårade ögon upp mot förkunnaren af ordet och de kröpo fram på knäna för att kyssa korset i tur och ordning.

Det var icke utan, att kyrkoherden kände ett stygn af afund vid den anblicken.

Därpå reste alla sig, och med prästen i täten gingo de in i kapellet, hvars dörr slöts efter dem.

— — — — — Fram emot middagstiden kommo några officerare ridande, och de ställde kosan mot kyrkoherdebostället. Det var brokiga, glada uniformer och leende ansikten, ty ridten hade friskat upp dem.

Regementschefen red främst. Han var ordförande ståndrätten, ty det skulle bli ståndrätt, emedan belägringstillstånd ännu rådde i guvernementet, och platsen för denna skulle kyrkoherdebostället bli.

De hoppade flinkt ur sadlarna för att hålla hästarna, medan deras herrar sutto i krigsrätten.

Tjänstfolket hade hopat sig vid köksingången. Det var mest flickor, och de hade rent af glömt bort att prata, och prata gjorde de vanligen. Bakom dem stod trädgårdsdrängen och kikade öfver deras axlar. Han hade en grep i handen och visste inte, att han fått jord på näsan.

När officerarne kommit ur sadlarna, sågo de sig omkring för att se efter husets folk. Ingen af herrskapet var tillstädes, och detta tyckte de vara ovänligt.

Den yngste löjtnanten gick fram till flickorna och tog den vackraste af dem under hakan. Det var så hans sätt.

«Vackra flicka», sade han, och hon rodnade. De andra flickorna tyckte, att han kunde ha sagt detta om dem i stället, men han brydde sig inte om dem. Då han lade armen om flickans lif, slet hon sig lös och slog honom på fingrarna.

«Karlslok!» sade hon, och han skrattade, som om detta varit ett godt skämt.

Då ingen kom dem till mötes, knackade öfversten med sabelfästet på dörren. Han fick knocka en gång till, men då kom kyrkoherden.

Hans fru låg i konvulsioner, när han fick se knektarna.

Kyrkoherden gjorde en vink med handen. De kunde stiga in. Tala ville han inte, och han visste ej heller, om de förstodo det svenska språket. Detta gjorde de i alla fall.

Kavalleriöfversten bugade sig artigt och sade några artiga ord om ställets skönhet, men prästen stod stel och hörde på, ty han visste nog, hvarför de voro där. Officerarne läto sig dock icke bekomma utan trädde in, hvar och en efter sin rang.

Salen dit de kommo, var stor och ljus, och auditören såg genast, att den skulle passa för förhöret.

I dörröppningen till salongen stod juristen och bugade, afmätt men dock icke så att det kunde stöta. Han sade till flickorna att ta in flera stolar och de främmande satte sig.

«Vi måste ha ett bord också», sade auditören, som sörj de för anordningarna och ansåg sig för den främste, ty det var han, som skulle leda förhandlingarna. Därpå befallde han fram bläck och penna.

Ute på gården hördes rullandet af hjul och trampet från hästar. När juristen gick till förstugan, varseblef han, att de kommo med bönderna. De hade satt dem i skrinkor, fyra och fyra, med handklofvar, och bredvid hvarje vagn red ett par kavallerister och en gendarm.

Gendarmerna retade honom, men han kunde ej göra reda för sig hvarför. Det låg alltid något retsamt i att se gendarmerna.

Folket från kapellet hade också kommit tillstädes, de och deras präst. De stodo tysta, ty de kände gendarmerna från sitt hemland. Skådespelet väckte till och med deras medlidande, ty de trodde sig veta, hvad som skulle komma.

Bönderna föstes ur vagnarna.

Denna gång voro de spaka, och juristen kände stor oro. Han kände oro, därför att han fruktade, att de icke skulle visa sig som svenskar inför dessa utlänningar. Han hade läst deras tankar, skulle han icke haft bekymmer för dem. De hade sinsemellan talat om det som skulle komma, och den öfverenskommelsen hade de beseglat med handslag. Den kunde då inte brytas. Nu stodo de i en skock på den grusfyllda planen framför huset och väntade. De sågo likgiltiga ut, nästan som slöa djur, men det var blott ett sätt att dölja, hvad de tänkte. Likväl visste juristen ej detta, och han fruktade det värsta för nationens skull.

När han gick in, skakade han på hufvudet.

Auditören hade varseblifvit fångarnes ankomst och anmälde detta pliktskyldigast för öfversten. Ståndrätten kunde följaktligen börja, och officerarna intogo sina platser. Från den stunden blefvo de allvarliga.

Kyrkoherden skulle först stånda ansvar för sina gärningar.

Han stod där reslig och dyster, med rörliga käkar och blåhvassa blickar, orädd som han borde vara. Juristen tyckte sig aldrig ha sett en så orädd man. Hans svar kommo snabbt och logiskt, och han försade sig aldrig. Tills nu hade han varit herre och ingen dräng, och det hängde kvar.

Juristen visste, att detta imponerade på dessa knektar, hvilka böjde sig för det, som var andligt stort. Det gjorde ju alla inom denna stora nation.

«Har ni uppviglat folket?» frågade auditören, och det märkvärdigaste var, att han ej kunde se den anklagade i ansiktet utan bläddrade i papperen.

«Nej!»

«Tänk noga på hvad ni säger!»

«Jag har tänkt!»

«Godt, vi få se», sade auditören och vände sig till rättens öfriga medlemmar för att hviskande fråga, om de inte skulle kalla in bönderna. Han var rädd att eljest inte få bukt med den styfsinte kyrkherrn.

«Jag önskar att få begagna mig af rättegångsbiträde», sade prästen, och detta medgåfvo de.

Bönderna fördes in, alla på en gång. Man tyckte, att med dem skulle man snart komma tillrätta. De sågo på sin själasörjare, och det föreföll som om de hämtat kraft af hans åsyn. De voro inga slafvar utan fria, svenske män. Aldrig förr hade de känt sin svenskhet så mycket, som då de stodo inför dessa främmande officerare, hvilka vunnit landet genom sin öfvermakt, men inte kufvat de besegrades sinnen. Det var afkomlingar från de gamla vikingarna, som stodo inför afkomlingar af dem, som deras svenska fäder en gång användt som slafvar. Detta hade skolläraren sagt dem, och han var en kunnig man.

En och en framkallades de, och det förhöret var lätt.

Ingen nekade, ty en man skall stå för begången gärning, och deras gärning var god, ej ond. De hade visat, att de värnade den svenska kyrkan, och dock hade ingen af dem varit synnerligen kyrksam. Men hvad, som varit heligt för deras far, var heligt för dem också, och de ville inte vansläktas.

Förr hade de inte tänkt så. Under de goda dagarna behöfde man inte tänka så, ty allt gick af sig själf. Under slitet för de dagliga bekymren hade man fullt upp att göra, tyckte man. De tänkte inte på, att nu hade de fått många fler bekymmer, och det var just dessa, som väckte deras eftertanke till lif och höjde dem i andligt hänseende.

Det sunda hos folket sofver under hvardagslifvets id. Då frodas också afunden. Men då olyckan kommer, brukar det sunda ta öfverhanden, och först då blir svensken sådan han bör vara.

Öfversten tuggade sina mustascher. Att se dem var en ny erfarenhet. Han trodde sig känna det styfsinta folket, men han insåg hur litet han kände det.

Auditören tyckte, att det var hans förtjänst, allt detta. Förhöret gick lätt och måste då varit väl fördt. För honom hägrade befordran och ett stort rykte.

Kyrkoherden hade hört sin hjord bekänna, och han vändades. Detta var hans utsäde.

Hade han inte predikat mot afgudadyrkan och talat om djäfvulen, som gick omkring likt ett rytande lejon! Var det inte han, som stålsatt deras karaktär, som lärt dem martyrskapet?

När de stodo inför det, svek honom hans lugn. De förstodo inte, hvad de sade. De voro okunniga, lättledda människor, som gingo hans ärenden och lydde hans befallningar. Hans hjärta krympte samman af kval och medlidande. Dessa hade han slagit med lagen och bjudit föga af evangelium. Skulle deras kroppar plågas liksom deras själar!

Juristen beredde sig på sitt försvarstal. Han såg, att kyrkoherden lätt skulle gå fri, ty de andra togo hela skulden på sig. Han skulle velat omfamna dem och tacka dem, ty det var ett stordåd, som komme att utbasuneras vidt omkring och skänka Sverige ära och berömmelse. Dessa enkla, svenska bönder visade, af hvad stoff folket var, det svenska folkets kärna.

Tårarna kommo honom i ögonen. Han skulle ha känt medlidande, om stoltheten lämnat plats för detta.

Nu skulle han lämna försvarstalet, ett glänsande tal...

Då trädde kyrkoherden fram.

Det var ej längre en härsklysten, hård man, som stod framför domarbordet. Alla tyckte, att han såg mindre ut, att han förlorat något. Rösten lät grumlig och osäker.

Kyrkoherden sade sin första lögn:

«Mina herrar! Jag måste tala, tala sanning.»

Han svalde efter orden.

I rummet var det dödyst. De visste, att något stort skulle komma. Från själ till själ hade spridit sig en gnista af detta, ty stora gärningar äro mäktiga, och människorna äro instrument, som uppfånga dessa oändlighetens skötebarn, innan de komma, ehuru de ej veta, på hvad sätt de få sina aningar.

"Min synd är stor. Jag vill också bekänna. Inför faran har jag visat mig feg, och som Petrus förnekade sin Herre och Frälsare har jag förnekat honom, Gud förlåte mig!

"Icke är det dessa missledda människor, som bära ansvaret. De äro blott verktyg.

"Det är jag, som uppviglat dem.

"Förstår ni inte, att dessa katolska mässor äro en styggelse för en luthersk präst! Dag efter dag har jag hört predikoljuden från kapellet. De trängde in genom stängda dörrar och fönster, de förföljde mig i skog och mark, i dröm och i vaket tillstånd.

"När jag gick ut, såg jag folket strömma till kapellet, som alltid stod öppet. Jag såg mina egna församlingsbor träda in i det tempel, som invigts till helgon och guds moder, och dessa äro för oss afgudar.

"Kapellets klockor, tyckte jag, öfverröstade mitt eget tempels.

"Så var det dag för dag, natt för natt, och någon hvila kunde jag ej få. Ni förstå inte mina själskval. Jag har födts och lefvat som lutheran, jag har med de lutherska kämpat igenom reformationen, och nu stodo vi där på samma ståndpunkt, som då det stora befrielseverket började.

"Jag smittades af hänförelsen.

"Skulle jag inte kunna göra som dessa vår religions förgångsmän!

"Det var då jag befallde mina trogna att sönderslå gyckelbilderna, och de lydde. De tvekade, men jag befallde dem att göra det, dref med med gisselslag till kapellet.

«Mea culpa, mea culpa!»

Bönderna hade lyssnat som till en vansinnig. Hvad gick åt deras präst? Aldrig hade de sett honom sådan.

Från predikstolen hade han farit ut öfver deras lefverne, och hotat dem med eld och svärd. De hade darrat inför honom. Han uppsökte dem i deras hem, grep deras själar, bestämde öfver deras handlingar, var hård och dömde dem utan att vilja höra dem.

Var det hans stämman, som darrande kommit med denna osanning? Var det samma präst, som talat barska ord med dem och varnat dem för att förgripa sig på de katolska eller deras kapell?

Juristen drog ett djupt andetag. Hans tal skulle kanske aldrig komma fram, men än dock gladdes han, ty han såg en mans seger öfver sig själf, och den segern var större än någon annan. Han kunde möjligen rädda hoom, men han ville ej, ty detta vore att förringa storheten.

Den gamle prästen hade räddat bönderna från det hårdaste straffet, och de skulle troligen komma jämförelsevis lindrigt från saken. Huru stort offret varit, förstod endast den, som visste, att en syndens afsvurne fiende gått lögnens väg och offrat åt lögnens Fader med sin själ som insats.

Kyrkoherden rätade upp sig till sin fulla längd. Han kände en stark, andlig kraft inom sig, något som brusade och höjde honom uppåt, långt, långt upp mot hög den.

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

Därpå föll han handlost till golvet.

IX.

SVERIGES PRESS Det fria ordet!

Sveriges press var byggd på det fria ordet. Det var en nationalegendom, som var allas och en hvars. Det var detta, som gjorde pressen till hvad den var; en samhällsförbättrare, en gisslare, en den där också utdelade lagrar.

Pressen var eller skulle vara uttrycket för nationens tankar, och dess kulturella insatser hade varit ofantliga. Det land, hvars press var klafbunden, hade samtidigt förskaffat sig en black om foten, och därmed hämmades dess utveckling. Detta ansåg man vara ett axiom.

Hvilka strider hade icke genomkämpats, innan Sverige erhöll det fria ordet! Med hvilken småsinthet förföljdes inte i forna tider alla de, som vågade komma med frisinnade idéer och lossa på de bindor, hvilka höllo ett helt folk fångat i fördomarnes fjättrar.

Myndigheterna voro icke de enda, som under midten af 1800-talet lade denna sordin på yttrandefriheten; den allmänna opinionen var ofta en lika stor fiende till densamma. Steg för steg måste man kämpa sig till denna gudagåfva, hvars natur man ej allmänt insåg, ty det var nu så, att människorna voro färgblinda den tiden och inte kunde skilja mellan svart och hvitt, när sanningen stod iklädd sin tunika. Rabulist den, som tänkte förbättra.

Framåt gick det, ty sanningen måste komma fram. På vägen framför gick friheten, och den och sanningen borde gå sida vid sida.

Och det lyckades.

Sedan kommo andra dagar. Man var så van vid ordets frihet och att ingen vågade kränka denna genom ett angrepp, att man nära nog glömde bort att offra åt gudinnan. Det, som man fått, har ofta inte något värde längre.

Under åren före kriget hade tidningarna fört olika språk. De hade uppdelat sig efter de politiska partierna, och beroende på sin ställning, sin kundkrets, sin egennyttia prisade många det andra fördömde. Inte kunde en sak vara sådan, att hederliga män höllo den för god, under det att andra hederliga män spottade åt den och sade, att den var bara träck.

Somliga påstodo, att en sak ledde till lycka och andra, att den förde till fördömelse. Alla talade om, att de ville befordra landets välfärd, och då buro somliga fram gyllene, kostliga kärl, medan andra sträckte fram händerna fulla med dynga. Allt sade dock, att detta var just, hvad Sverige mest behöfde, och därför borde Sverige prisa dem och deras gåfvor.

Mest käbblade man om försvaret. Det gafs blinda, och det gafs seende. De blinda sade, att då de inte sågo något farligt, fanns det inte någon fara. De seende pekade på den mulnande horisonten och sade: «vi se ovädersmolnen, ty de nalkas, ehuru långsamt.» De blinda sade: «vi tro er inte, förr än vi höra åskdundret»; ja, det fanns de, som sade, att de inte kunde tro, förrän blixten slog ned.

«Låt oss inte vara okloka och vänta!» sade de, som sågo mer än de andra. «Vi gå hem och sätta luckor för fönstren och tilisluta våra dörrar, så att inte haglen fördärfva våra rum.»

Då skrattade de, som ej trodde och tyckte sig visa, ty om det ej blef något oväder, hade besväret varit förgäfvets.

Till en början hade ingen velat tro på faran, men dag för dag ökades antalet af dem, som blefvo klarsynta. Berättelserna om underkufvade folks olyckor och den stora nationens eröfringsbegär upprörde dem. Militären sade också, att fienden ville nå Nordsjön, och då gick dess väg öfver ett litet land, som visade, att det inte ville försvara sig så som det borde.

En tidning var mera framsynt än de öfriga. Den upprullade trots hånfullt gyckel lidandets historia hos dem, som kommit under oket. Man tyckte då, att de kunde gärna plågas, ty de voro inte utan skuld. Den tidningen fick inte skörda lagrar, men den höll envist i och profeterade och demonstrerade. Folk såg till slut, att den hade rätt, och då började andra tidningar följa exemplet. Detta var ett steg till allmänhetens upplysning, och så fick folket en knuff, som väckte det ur dess sömn.

Tidningen nöjde sig inte. Den predikade, att männen borde skaffa sig gevär och öfva skjutning, och många gjorde så, ty fädernetorfvän var dem kär. Flera och flera kommo till, och på så sätt fick landet namn om sig att vara skyttarnas land.

Fosterlandskärleken gnuggade ögonen och började vakna. Hon hade sofvit, stackars hon, och var liksom litet tung i ögonlocken. Det var bullret från skyttarnas skott, som väckt henne. Nu måste hon göra stordåd för att taga igen den långa sömnen och overksamheten. Hon gjorde sitt bästa och skaffade Sverige pansarbåtsinsamlingen och olympiska lagrar.

Då kom hänförelsen.

Hänförelsen har janusansikte, och man vet aldrig, hvart hon syftar. Hon kan leda till ondt eller till godt, men mest till ondt, ty hon förslappar. Hon fordrar ögonblicklig gärning och tröttnar, om den inte genast kommer till stånd. Då hon vunnit målet, händer det också, att hon försjunker i dådlös overksamhet.

Öfvertygelsen och pliktkänslan äro bättre. De äro sega och ge inte med sig, och de kunna bli mycket gamla, ja, genomlefva sekler, under det att hänförelsens lifslängd är trollsländans.

Hänförelsen lade sina händer på fosterlandskärleken, och se! Ögonlocken slöto sig mer och mer, förtyngdes, och så sof gudinnan ånyo för att uppväckas alldeles för sent.

Juristen nickade till.

Hade han sofvit och drömt allt detta? Ja, det måste han ha gjort.

Drömmarna voro för märkvärdiga. De kommo obedda, och aldrig kunde man veta, hvarifrån de kommo. Hur kunde han ha fått dessa intryck?

Han erinrade sig, att han satt sig i rökstolen efter middagen för att hvila, och då hade han tänkt på sin tidning, som ännu ej kommit, fastän klockan redan var 4. Förargligt, ty han hade velat läsa en viss artikel, som skulle influtit i dagens nummer.

Drömmen hade spökat för honom och inte lämnat honom någon ro. Hela den sista tiden hade han tänkt så mycket på fosterlandet. Men detta hade varit en dröm!

Besynnerligt! Han måste fortsätta tankegången nu, när han var vaken.

Han erinrade sig, på hvilket patriotiskt sätt tidningarna i gemen skött sig under kriget. De hade godvilligt fogat sig i krigscensuren, till och med skandalpressen, som ockrat på allmänhetens sensation.

Skandalpressen!

Usch en sådan gemenhet den gjort sig skyldig till före kriget! Allt som var fosterländskt förhånade den och förvred sanningen för att förlöjliga den. Hvad som var sant sattes framför en konkav spegel, och då blef bilden sådan, att många måste skratta. Men de skrattade ej, som sågo moder Sveas behag förvandlade till en skökas och hennes ansikte till en grinande dödsmask.

Bakom många tidningar låg ett affärsintresse, och det var detta som vid många fall regerade. Tidningar funnos, som lefde på partiets subsidier och måste lyda. Andra lydde, därför att de försvurit sig åt partiet, bland hvilket det räknade sina prenumeranter. Det gafs också sådana, som ockrade på hånet, som retade folk, så att de skulle köpa tidningen och förargas.

Alla sade de sig tala af ideella bevekelsegrunder.

Bland tidningarna funnos också idealister. De kastade sina egna vänner sanningen i ansiktet, då dessa spelade bilbouquet med Sveriges väl, under det åskdundret hördes i fjärran. Det var mannamod, och det var fosterlandskärlek, som inte lät pruta med sig eller sålde sig för en grynvälling.

Denna afton väntade juristen just ett nummer af denna tidning, och under väntan hade han somnat. Han reste sig upp, sträckte på sig, så att det knakade i armarna och gick till breflådan.

Där låg det saknade numret.

Han slog upp tidningen, sedan han återtagit sin plats i hvilstolen. Han hade stora förväntningar, och han glädde sig öfver artikeln. Det var mänskligt, ty det var han som skrifvit artikeln.

En stor svart kvadrat mötte hans blickar. Den befann sig på tredje sidan och syntes som en ofantlig bläckplump.

Han förde tidningen mot fönsterrutan för att se, om texten lyste igenom, men allt var lika svart allt igenom.

Censuren hade för första gången trätt i verksamhet. Det fria ordet hade fått en spik i sin likkista och skulle väl snart få flera.

Hvad kunde artikeln ha innehållit? Det måste ha varit något mycket farligt.

Han kände tidningens fosterlandsvänliga tendenser, och det var antagligt, att redaktören i rättmätig vrede förgått sig. Troligen var det en hetsig artikel angående den senaste reformen. Eröfrarens språk skulle införas som det officiella vid ämbetsverken. Ingen handling skulle äga laga kraft, som inte var skriven på det språket, och ingen fick fortsätta sina studier vid universitetet som ej aflagt prof på färdighet i detsamma. I skolorna var det numera ett tvångsämne.

Eller var det ett utfall mot godtyckligheten vid utskrifningarna, hvilka sågo ut som om personlig hämnd låg under desamma. Vissa guvernement fingo lämna större procent värnpliktige i förhållande till folkmängden än andra, och det var i just dessa, som svenskarna visat tänderna mot förtrycket.

Det fanns ett enkelt sätt att få frågan löst; han ringde upp den liberala aftontidningens redaktion telefon.

Han fick genast svar från redaktionen.

Man hade inte svärtat öfver någon artikel; det var en fotografi af den landsförvista kungafamiljens nuvarande bostad, en kliché utan text.

Hufvudredaktören hade varnats. Det var en skarp varning, och han hade ej fått försvara sig. Nästa gång ett dylikt majestätsbrott inträffade, skulle tidningen oakadt dess sekelgamla

anor komma att indragas.

Innan redaktören gick, hade han haft ett hetsigt meningsutbyte med censorn, och det var ord och inga visor, han sade. Genast vid hemkomsten afsade han sig redaktörskapet för att ej utsätta tidningen för obehag, och nu ämnade han börja en presskampanj i utländska tidningar.

Den svenska pressen hade råkat i gungfly, men ännu återstod världspressen, den mäktiga pressen, som rätt skött kunde komma monarker och folk att darra. — — —

Patrioten knackade diskret på dörren och inträdde. De båda männens vänskap hade tagit så fast form, att de numera voro så godt som oskiljaktiga. Det råd, juristen fått, att afyttra aktierna, hade visat sig välbetänkt, ty på mindre tid än en månad hade de sjunkit till 12 % under pari. Han fick dock aldrig veta, hvarifrån vännen fått sina underrättelser. Källorna för hans vetande förblefvo en hemlighet, och juristen forskade ej efter dem, sedan han en gång fått ett undvikande svar.

De brukade ofta träffas, i synnerhet mot kvällarna. Stundtals sutto de tysta och rökte, hvar och en mediterande på sitt håll. Det var dem nog, att de befunno sig i hvarandras närhet. Hvarhelst patrioten visade sig, visste han att injaga respekt, äfven hos dem, som makten ägde. I hans personlighet låg det ett visst något, som imponerade och på samma gång föreföll mystiskt. Den mannen kunde ingen säga sig känna, och hans inre förblef en gåta.

För juristen hade han fattat en varm vänskap, och den unge mannen kände med sig, att så var fallet, hvilket icke är allom gifvet. Detta visades i ord och handling. Vid ett kritiskt tillfälle hade han bistått med ett ansenligt kontant utlägg och räddat situationen, men därom ville han sedermera ej höra talas.

Den censurerade artikeln låg på golfvet. Fläcken med trycksvärtan låg uppåt och tilldrog sig genast uppmärksamheten. När patrioten såg den, satte han klacken på den och svängde rundt ett halft hvarf.

«Jag skulle vilja göra så med hela censuren», sade han och sparkade till tidningen. "Den svenska pressen liknar nu en jungfru, som man befläckt. Den kan aldrig bli ren mer, och det är inte dess fel. Pressen har råkat ut för våldtäkt, och det värsta är, att den inte kan förskaffa våldsverkarne det straff, de äro värda.

"I dag har jag studerat två facer af censurens verksamhet.

"Jag gick upp på censurbyrån strax efter det att det första numret af tidningen lämnat pressen, ty jag anade att något förestod, då jag hörde, att de ämnade ta in klichén. En god vän varskodde mig, och det var inte så värst svårt för en, som studerat vår värda fiendes

ömtålighet att förutsäga, hvad som komma skulle. Ärendet var snart funnet. Jag såg nämligen en af spårhundarna flyga i väg med ett exemplar till byrån och visste, att nu skulle det blifva något af. Jag grep också ett nummer och kilade efter. Om jag lämnade det, skulle de tro, att jag gjorde det af nit, och då kunde det hända att jag i min egenskap af angifvare – det ges förrädare äfven bland oss – skulle få glänta litet mellan kulisserna.

"När det gäller de där herrarna, är jag fullkomligt samvetslös, ty det är inte värdt att vara finkänslig, om man råkar i röfvarehänder.

"Min plan lyckades.

"Jag presenterade mitt exemplar – sedan jag sett, att herr spionen lämnat sitt – och hugnades med en komplimang för min patriotiska läggning. Ingen tänkte på att köra ut mig, utan jag ombads att ta plats, under det att frågan diskuterades.

"Det satt en herre i ett inre rum, omgifven af pappersluntor. Jag såg en hel del bref och kuvert ligga där, ordnade i bundtar. Om jag fått studera dem närmare, skulle jag ha skänkt en förmögenhet till de fattige. Nu kunde jag bara dra mina slutsatser, och det kan kanske roa dig att höra dem.

"Jag tror, att man undersöker alla de bref, som komma till eller afsändas från de misstänkta. Det låg en stor liggare på bordet, och den innehöll säkerligen ett register öfver dessa misstänkte. Man införde noggrant alla nyheter, som kunde vara af värde i respektiva personers konto, såg efter, med hvilka de kommo i beröring, antecknade deras tankar, yttranden och planer. På så sätt lärde man känna många hemligheter.

«Tro inte att man lade brefven i papperskorgen! Det hade varit en dumhet. Man befordrade dem vidare, ty det hade varit en oförlåtlig dumhet att täppa till källorna. När brefven alltid kommo fram, kunde ingen misstänka ett fuffens.»

«Inte kan man öppna ett bref utan att mottagaren märker detta», opponerade juristen sig.

"Kan man inte! Det är den lättaste sak i världen.

"I ett af rummen stod en ångande kittel öfver ett spritkök. Det var lätt att hålla bref öfver denna imma. Vätan och värmen upplöste gummit, och sedan var brephemligheten röjd. Sigillen kunna borttas med en smalbladig, uppvärmd knif. Jag vet genom hörsägnen, att det inte ges ett bref, som inte kan öppnas.

«De ha också en chifferbyrå. Försök att skicka mig ett chifferbref i kväll. Skrif hvad gallimatias du vill xkvp rstv xtvq eller något sådant. Du skall få se, att jag aldrig får det eller ock kommer det att dröja dagar, innan man låter mig få det.»

Han skrattade, så att de hvita tänderna lyste.

«Det skulle ge dem hufvudbry», fortsatte han. "För att nu öfvergå till censurfallet med tidningen, sa voro de märkvärdigt eniga om, att majestätsförbrytelse förelåg. Alltså måste man konfiskera numret eller ock svärta öfver den usla klichén. De voro dock rädda för att genast gripa till ytterligheter och bestämde sig för att låta penseln arbeta. En hel stab penselbeväpnade individer tågade af till tryckeriet och lade beslag på tidningsnumren, och så började de måla.

"Arbetarne sågo arga ut. Våra typografer äro en klass för sig, präktiga karlar, och de tålde intet intrång. De togo tidningens parti, och det artade sig till gräl och kanske slagsmål. Redaktionssekreteraren fick träda emellan, och han lyckades afstyra gruffet, som eljest fått farliga följder.

«Detta är historien om 150 kvadratcentimeter trycksvärta och det fria ordets slafveri.»

«Jag tycker, att hela saken är en barnslighet», sade juristen och tog upp tidningsnumret från golvet. Det var ett historiskt nummer, som borde räddas från förintelse och glömska.

«Göm det, du! Jag har ett par nummer i min ficka. För öfrigt gläder det mig, att de bråka. Ju mer de bråka, desto bättre för oss. Krukan går så länge till vatten, att hon spricker, och vi reda oss nog trots kitslighet och censur.»

«Vi kunna ju ge ut hemliga cirkulär», sade juristen, som erinrade sig att han fått några dylika som bihang till tidningen.

«jag vet, att det finns en hel organisation för att distribuera dylika cirkulär, åtminstone har jag fått några papper, som äro af konfidentiell natur.»

«Jag också», bekräftade vännen.

«Tidningarna låta utdela dem genom pålitliga tidningsbud till pålitliga prenumeranter här i Stockholm. Det är skönt att veta, att censuren står utanför den distributionen.»

«Du misstar dig», afbröt vännen honom. "Censuren har fått reda på knepet. Det var en gammal käring, som af misstag lämnade ett exemplar på galet ställe. Karlen, som fått det, anmälte saken för byrån. Det blef förhör, och käringen erkände.

"Under förhöret uppdagades, att tidningen ej tryckt cirkuläret. Som du vet, finns det en herre vid hvarje tidning, hvilkens uppgift består uti läsandet af korrektur för censurens räkning. Detta omöjliggör smuggel inom tidningsofficin.

"Cirkulären voro tryckta på annat håll. Man spårade tryckorten till en litografisk ateljé på Södermalm. Hela anstalten beslagtogs, och de tre litograferna vänta i denna stund på dom och rannsaking.

"Efter den betan blir det svårt att komma med några nya bilagor. De antasta tidningsbuden hvarenda dag för att se, om de ha förbjuden litteratur med sig. I sina sträfvanden ha de gått så långt, att de verkställt en gallring i Kungl. Biblioteket, och det lär vara tusentals volymer, som borttagits.

Krigsarkivet har till största delen öfverflyttats till fiendens hufvudstad. Vi ha inte mycket kvar. Och nu hålla de på med Riksarkivet.

Du vet kanske, att våra läroböcker skola revideras. Början har blifvit gjord med svenska historien. Våra stora ärorika krig med eröfraren ha stympats till ett fåtal rader, och dessa innehålla ingalunda våra segrar och framgångsrika fredsslut. Vår storhetsperiod skildras som en slags rövvarfärd utan ideella mål, ja, läs själf får du se! Af historiska fakta kvarstå endast de mest blonda. Vår ungdom får en alldeles skef uppfattning. Man afser tydligen att döda minnet af traditionerna."

«Detta är vägen mot slutet.»

De båda vännerna försjönko i dystra tankar. Under tiden stego rökmolnen från deras cigaretter likt rökoffer upp mot taket. I det ögonblicket föddes en stor tanke. Stora tankar födas ofta af obetydligheter.

«Våra lif äro inte mycket värda», sade juristen efter en lång paus. "Vi födas till en liten tid och så dö vi. Kunde vi blott begagna tiden väl, men jag fruktar för att vi äro slösare med afseende på tiden! Sömmen, maten, toaletten, nöjena röfva bort största delen af dygnet, och vi offra bra litet åt arbetet. Af arbetstiden går det mesta åt för att förskaffa oss vårt dagliga bröd.

«Är detta lifsbestämmelsen?»

«Nej», sade patrioten. «Vi måste arbeta för evigheten. Den är målet, och den är också medlet. Om vi vore förtänksamma, skulle vi nedlägga vår livsverksamhet i det, som länder oss alla till godo under en kommande tillvaro.»

«Det, som äfven andra ha nytta af?»

«Just så! Hvad jag gör för mig själf räknas inte, hvad jag gör för andra bär mångdubbel frukt.»

«Som exempelvis räddningen af ett helt folk?»

«Ja, som räddningen af ett helt folk.»

De blefvo åter tysta. Ute på gatan hördes pinglandet från spårvagnar och tutandet af automobiler. Skenet från gaslyktorna trängde in genom fönstret och utgjorde den enda belysningen i rummet.

«Jag måtte inte ha någon kraft», fortsatte juristen omsider. «Min hälsa är visst på retur.»

«Du borde resa söderut.» Det låg oro i den andres röst. Kunde det onda i vännens lungor ha återkommit?

"Jag vill inte lämna Sverige. Det känns, som om jag behöfdes just nu. Vet du, att jag mången gång önskat, att jag kunde göra något för mitt folk, kosta hvad det ville! Låter det inte barnsligt? Dock är det sant. Jag äger inte den rätta kraften.

"Framför allt saknar jag förmågan att rycka folk med mig.

«jag har alltid önskat att bli en folktalare. Tänk dig att stå inför ett auditorium och spela på deras känsloträngar, få dem att le eller gråta efter min vilja! Tänk dig, att du skulle kunna leda massorna så, som du ville!»

Han suckade och lade hufvudet i händerna. Plötsligen reste han sig upp.

«Vet du då hvad jag skulle göra? Predika befrielsekriget.»

Vännen nickade men svarade ej.

«Det är ett heligt krig», fortsatte juristen. «Ett krig, som skulle höja nationen. Allt, som är värdt vår stolthet, har väckts till lifs under förtrycket. Vi äro nu ett enigt folk. Tiden är inne att handla. Låta vi åratals gå i dåd löshet, trycker slafveriet sin stämpel på oss, och det blir för sent.»

«Tror du på en befrielse?»

Patrioten afbröt honom tvärt. Han gick fram och lade handen på den andres axel och såg honom i ögonen.

«Ja, jag tror på den», svarade juristen och uthärdade blicken.

«Optimist!»

Den talande slog lätt till hans axel och gick tillbaka till stolen. Vännen följde efter och lutade sig ned öfver honom.

"Jag tror... ofelbart. Hvarför skulle min optimistiska syn vara sämre än din pessimistiska? Beror inte allt på fakta sådana de äro!

"Så länge Sveriges folk var fritt och handlade som dårar, ägde du rätt att se förhållandena med pessimistens ögon. Jag hade då orätt, som såg allt ljusst.

"Men hur är det inte ställt nu!

"Det svenska folket har lidit under oket, dess ädla krafter äro större än någonsin. Är det inte nu rätta tillfället att se förhållandena i bättre dager?

«Kanske är det du, som nu har orätt och jag rätt.»

Den andre sprang upp.

«Vid Gud, har du inte rätt!» utbrast han. "Du har öfvertygat mig. Aldrig hade jag kommit att tänka på detta, om du inte sagt mig det.

"Jag är en fördomarnes man, och det är den lindrigaste dom, jag kunnat fälla öfver mig själf. Men så hemfallen under fördomarna är jag inte, att jag ej kan skaka dem af mig.

«Länge, ack så länge, har jag också drömt om befrielse. Tror du inte, att jag plågades, jag som du? När jag gisslade allt och alla, sved det inom mig, som om jag drabbats af gisslet och inte de andra.»

Juristen log, ett behagligt leende.

«Jag förstår dig nu bättre än förut», sade han. "Du visar ändtligen din verkliga natur. I den ligger en djup, manlig kraft. Du äger förmågan af suggestion, och du är född till folktalare.

«Min insats i befrielsekriget skall i första hand gå ut på att öfvertala dig, öfvertala dig att sätta verket gång. Du är rätte mannen, och du skall få skarorna med dig.»

«Jag vill», sade patrioten med sammanpressade tänder, som om han redan hade en hatad fiende framför sig.

«Börja då!»

"Jag skall börja, ja, jag skall börja och det genast. Jag vill organisera upproret. Jag känner många af de revolutionära ledarna och vet hvar det brister. Kunna vi blott enas, blir allt bra.

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

"Vi äro inte de enda, som sucka under förtrycket. Många andra folk dela vårt öde, apatiska, dådlösa folkslag, som måste inspireras till ett aktivt ingripande.

«Detta skall bli mitt arbete.»

Juristen tog sig för pannan.

"Allt kommer att gå bra. Kom dock ihåg, att vi måste föregå med exemplets makt. Det är en stor makt.

«Jag skall för min del göra mitt bästa. Det lofvar jag.»

Utanför på gatan hördes de taktmässiga stegen från en nattpatrull. Klirrandet af en sabel och sporrar trängde upp till rummet.

De sågo genom fönstret hur ett regn af raketer steg upp från den forna kungaborgen.

Hans excellens generalguvernören firade en fest med anledningen af sin kejserliga monarks födelsedag.

X.

NEUTRALITET Hos juristen var det fest, middag, och efter denna en stunds meditation. Hufvudändamålet var emellertid inte festandet utan politiken.

Officiellt fick man inte politisera. Politiken var ej folkets egendom utan tillhörde ett fåtal utvalda, de flesta tillhörande den härskande nationen, men det fanns också några svenskar, och dessa kallades af sina landsmän för affällingar. På samma sätt som bibeln hos de katolska var prästernas egendom, som kunde vanhelgas, om den utelämnades till den stora massan, räknade man med politiken hos eröfrarne.

De sista veckorna hade patrioterna arbetat i tysthet. Hans energi hade vaknat och fått en kraftig uppräckning, då han såg en möjlighet att sätta i gång revolutionen. Folk, som ville delta, saknades inte. De flesta voro med om den saken, ty sämre än man nu hade det, kunde man ej få.

Här inom fyra väggar fruktade man inga lyssnare. Spioner hade vuxit upp som svampar under en regnig höst. Detta hörde till det nya systemet och var en af dess ruttna produkter. Spioneriet förde med sig depravation, osäkerhet och slutenhet. Många förskaffade sig en inkomstkälla eller ett yrke på angifvelsens väg, och faran för angivelse kom folk att taga vara på sina ord mer än förr. Detta var ynkedom.

Litet hvar kände, hur stor skillnaden var mellan förr och nu. Man hade aldrig tillräckligt värdesatt ordets frihet, ty det hade varit något så själfklart. När hvar och en måste gå med munlås, insåg man hvad man hade förlorat, och det gjorde ingen gladare eller ökade själfbeundran för gjorda gärningar eller underlåtna gärningar. Den kloke skulle ha förutsett äfven detta konsekventa sätt att behandla en besegrad provins.

Ju värre segrarna foro fram, desto mer växte önskan hos de förtryckta att bli bördan kvitt. Önskan växte till kokpunkten från att till en början ha varit ljum, sedan en följd af förordningar börjat ingripa på privatlivets områden och göra svenska mäns och svenska kvinnors lif till ett Gehenna.

De herrar, som sutto i rökrummet, voro alla skarpa hufvuden, men representerade olika meningar. Man kan vara ense om ett gemensamt mål, men planerna för att nå det kastas ut på lika många sätt, som de ha upphofsmän, och de bero på hvares och ens karaktär; djärfva och försiktiga men också långsamma och hastigt växande planer med växlingar från svart till hvitt. Inte alla äro kloka, men hvar och en tror på sin plans vishet eller sina åsikters ofelbarhet.

Och de talade om revolutionärerna och deras planer.

Revolutionärerna inom det stora riket ville nå samma mål – befrielsen. Där voro olika folk och stammar, och detta var något negativt, förklaringsgrunden till att man alltid stannade vid svaga revolutionsförsök utan enig, gemensam aktion. Man blef svag genom oenighet, där man bort bli stark genom enighet.

Hvar och en yrkade på sitt. Den ena ville ha det och den andra ett annat. Gjorde en ett på sitt vis, skulle en annan ha ett annat. Hade de blott haft ett enda tänkesätt, hade man troligen lyckats.

När svenskarne kommo till, koncentrerade de sig på att ta ledningen, hänsynslöst och utan att ge efter för de andra.

Detta var sättet. Alla småsaker måste förfalla. Inga partivillkor finge uppställas före, men väl efter målets uppnående. Till dess måste olika intressen foga sig i ett gemensamt.

De samlade herrarna voro diplomater eller tidningsmän från olika länder, och alla talade fritt, som de tänkte. Tjänstefolket hade fått gå; kokfrun, husan och betjänten. Juristen hade själf stängt dörren med dubbla vridningar på nyckeln, och ingen kunde lyssna utom de närvarande. De litade fullkomligt på hvarandra, ehuru de ingalunda voro landsmän. Det var farligt att tala fritt i Sverige, äfven om man var utländing.

Två af dem voro svenskar, juristen och patrioten. De andra representerade andra länder, bland dessa Norge, Danmark och Nordamerikas Förenta Stater.

«Neutralitet!» inföll patrioten, «är också en slags tillvarelseform för en stat.»

De hade talat om staternas olika utrikespolitik.

Han sade detta med en ton af förakt, som om han ej tyckte om vare sig ordet eller dess begrepp.

De andra lyssnade för att höra, hvad som skulle följa. Han fortsatte:

"En stat kan uppträda på många olika sätt. Tillvägagångssättet skapas af nationalkaraktären, hvilken i sin ordning utgör det samfälliga resultatet af folkets öfvervägande karaktärsdrag. Majoriteten i ett land utgöres exempelvis af hänsynslösa individer: politiken blir då till sina hufvudlinjer hänsynslös, om än ett undantagsfall vid ett och annat tillfälle kan inträffa. Denna majoritetens hänsynslöshet sätter sin prägel på minoriteten också och drar den ett steg uppåt, ett steg närmare det hänsynslösa än minoriteten varit van vid eller skulle önskat.

"Hänsynslösheten alstrar förvärfsbegär. Alla stater ha för öfrigt det begäret, om de än måste stoppa näfven i byxfickan och se på, när de, som våga, hålla på med sina små röfverier och stölder bland småstater, som försummat sitt försvar.

"En hänsynslös stat är aggressiv i sin politik och farlig i samma mån som den har militära maktmedel bakom sig.

«Så finns det äfven stater, som bestå af beskedliga varelser så snälla och goda, att de inte en gång våga att tala om sitt försvar. De förskaffa sig garanterad integritet och hoppas på Guds nåd och välvilliga grannars. Säkert likna de lammet, som ber att få husrum hos lejonet, tigern och björnen. Dessa stater hysa en fast förtröstan på garanterande pappers helgd, oaktadt historien bort ha lärt dem, att ett paper inom diplomatiens värld förblir ett paper, det må innehålla en integritetsgaranti underskrifven af ambassadörer eller bestå i ett kasseradt protokoll från ett bridgeparti, skrifvet af en obetydlig attaché.»

Norsken såg ut, som om han svalt något surt. Talaren fortsatte:

"Mellan dessa står neutraliteten, och den är ett svagt käril.

"Neutraliteten kan uppvisa olika faser, närma sig det hänsynslösa men också det beskedliga.

"Från mina diskussioner med neutralitetsförfäktarne har jag fått många erfarenheter till lifs af olika slag, men intet tilltalar mig.

"På sin tid fanns det riksdagsmän – således män som åtnjöto sina valmäns förtroende – hvilka tolkade neutraliteten på ett lindrigt sagdt puerilt sätt. Många skulle anse det straffvärdt numera. I lyckligaste fall skulle jag rubricera deras handlingssätt som ett utslag af bristande intelligens.

"Det var de, som trodde, att man skulle vara oantastlig, om man blott en gång för alla förklarade sin obenägenhet att blanda sig i grannarnas gräl. De ansågo följaktligen:

"att det aldrig kunde bli krig, om ena parten sade nej,

"att man ej behöfde äga försvarsmedel, om man ej själf var grälsjuk,

"att en uttalad önskan hos en nation skulle respekteras af andra nationer, äfven om det gällde intrång på dessas vitala intressen,

"att människosläktet midt i krigsperioden – ty slutet af 19:de och början af 20:de århundradena voro krigsperioder – plötsligen blifvit fromsinta och fria från krigstankar.

"Ja, de ansågo mycket annat också lika dumt.

"Konsekvensen häraf skulle bli afväpning och neutralitetsförsäkran, garanterad eller icke garanterad.

"Hur hade det gått, om dessa fredsfår fått råda?

"Polens delning kunde ha visat dem ett relativt färskt exempel, Bosnien och Herzegovina och Turkiet ett annat. Ja, exempel på svaghetens svaghet behöfver man inte söka efter.

"Arma Sverige, där dylikt folk fått ha ett ord med laget! Och lurat andra med fraser, som saknade realitetens bakgrund.

"En annan kategori af neutralitet är den, som säger, att man skall ha maktmedel bakom sin försäkran eller sin önskan att ej bli indragen i krig.

"Detta är klokare och delvis försvarbart. Det är inte bara bön om förskoning och ej heller papper och eder, som kommit till för att brytas. Där finnas kanoner och gevär bakom, kanske också män, som tala om, att de ämna skjuta skarpt.

"Men hvarför i alla himlars namn skall man på förhand åratat förut binda sig med en försäkran, att man till hvarje pris – om det komme till krig mellan två andra makter – skall värna sin neutralitet. Är det inte tids nog att visa den goda viljan, när de två drabba samman?

"En för tidig neutralitetsförklaring, en allmän dylik för alla fall och händelser, har många olägenheter.

"Främst af dessa är, att den inte medför någon nytta och således verkar omotiverad. Ingen tror på den mer än möjligen den, som i okunnighet om dess ringa verkan öfverskattar ordets makt. Stormakterna draga blott på smilbandet åt en dylik försäkran, under det att de försöka hålla sig för skratt och nicka bifall.

"Brytes neutraliteten af händelsernas makt, har just detta – att man i åratat förut proklamerat en sak, som man inte kunnat hålla – varit ett minus.

"En fientligt sinnad makt får äfven härigenom en slags försäkran om, att han i lugn och ro kan arbeta på det neutrala rikets undergång. Där uppskattas ingalunda en koalition med en makt, som kan och vill hjälpa.

"Allt detta kunde dock försvaras, om bara den lilla staten kunde vara absolut viss om, att den af egen kraft vore i stånd att försvara sig.

"Månne det ej ligger en oklokhed uti en förskotts försäkran? Vore det inte bättre att i tid försäkra sig om ett godt samarbete med en stor granne, hvilken har identiska intressen? Den saken tål nog att tänka på.

"Tal om sådant har man också hört.

"Då invänder en, att det är äfventyrspolitik. Ja, så är det nog också, om man kunde vara förvissad om, att man vid ett världskrig finge gå sin bana rakt fram stället för att indragas i stridsvimlet.

"På den eviga friden trodde vårt land så sent som början af nådenes århundrade, det tjugonde post Christum natum. Ännu lefde Sverige i hågkomsten af fridstillståndet före det strategiska läget 1905, och det var ett oförsvarligt misstag.

"På Balkan tändes gnistan snabbt och flammade upp till en vådeld, men det fanns andra järkecken också af än större betydelse.

"Mellan England och Tyskland måste det förr eller senare komma till en kraftmätning. De äro rivaler på världsmarknaden. Tyskland är ett land, hvares nativitetssiffra är stor, och folkmängden ökas med jättesteg. Det är också ett land med växande industri, och den industrin växer så hastigt, att landet ej räcker till för att afyttra produkterna inom Tysklands gränser. Varorna måste ut i världsmarknaden.

"Här dominerar England med gedignare produkter. Tyskarna ha facilare priser. Detta skapar en skarp konkurrens och en slutlig sammanstötning.

"Båda ländernas vitala intressen fordra, att en slutuppgörelse äger rum med vapen i hand.

"När kriget blossar upp, måste England slå till med sin öfverlägsna flotta redan i dess början. Är tyska flottan väl förintad eller ansenligt försvagad, kunna tyskarna ej landstiga, och faran är öfver. Engelsmännen äro mycket rädda för en tysk landstigning, så relativt liten och underhaltig som deras armé är.

"Herrar briter måste – tack vare Kejsar Wilhelmkanalen – operera dels i Nordsjön, dels i västra delen af Östersjön, Bältena, Kattegatt och Skagerack. Här måste de emellertid söka sig en operationsbas.

"Jag har hört en framstående tysk militär framhålla, att kanalen ifråga medger tyskarna operationsfrihet på de inre linjerna. Detta betyder, att engelsmännen måste dela på sig, enär tyskarna dra sina krafter till hvilken sida af kanalen de vilja, och sedan gå de antingen direkt på London eller ock rundt Skagen. Detta måste engelsmännen hindra på båda sidor om Danmark, och detta förorsakar en delning af svenska flottan i två grupper. Tyskarna hållas

samlade, kasta sig öfver den svagare, engelska gruppen med öfverlägsna krafter för att slå den. Sådant kallas en operation på de inre linjerna. Sedan kommer turen till den – andra gruppen.

"Ha engelsmännen en fast bas någonstans i Sverige eller Norge, kan därvarande grupp, tack vare basen, göras svagare och dock erbjuda större motstånd, ty den kan söka skydd i hamnarna, tills den fått understöd.

"De danska hamnarna, som ligga Tyskland närmast, äro grunda och oskyddade. Den svenska skärgården i Bohuslän är oförsvarad och ett godt skydd, således en utmärkt operationsbas för en engelsk eller tysk flotta.

"Tyskarna äro ej okunniga härom, och de vilja antagligen förekomma sina fiender. Deras talrika flottbesök i den bohuslänska skärgården talade sitt språk för sig.

"Följden är, att vid ett krigsutbrott vore det af största vikt för de krigförande att ta delar af bohuslänska skärgården, och därmed förfaller pratet om neutralitetens betydelse vid ett krig mellan England och Tyskland.

"På detta tänkte man väl inte så mycket i Sverige före kriget. Man var suggererad på Ryssland den tiden. Vi hade bort söka Tysklands vänskap i stället för att vara allas och ingens vän.

"Inte hade vi kunnat ställa oss på Englands sida. Inom några timmar hade tyskarna kunnat från Kiel kasta arméer öfver till Sverige, arméer som skulle eröfra det tilltänkta området i Bohuslän. Klokare då att med ens ingå allians, ty vi hade haft vår ställning klar och arrangerat oss därefter.

"Äfven vid anfall österifrån hade vårt läge blifvit klargjort genom ett rent spel med Tyskland. I dess intresse hade legat att Östersjön ej blifvit ett ryskt innanhaf. Vår tid fordrar allianser mellan samma raser; den germaniska för sig, liksom den slaviska.

«Så stod det till efter 1905, men vi drogo inga slutsatser utan kände oss stå vid status quo. Kanske sågo de ledande klarare, men det gjorde inte den allmänna opinionen, och den influerade på ledningen. Det var på sätt och vis parlamentarismens så kallade välsignelse.»

«Jag går inte in på hvad ni säger», inföll dansken. «En allians med Tyskland skulle blott utsatt er för fara.»

«Hvilken?» frågade patriotens.

«Att nödgas följa Tyskland i alla dess diplomatiska irrgångar», svarade dansken.

«Naturligtvis, men det måste vi i alla fall göra. Vi hade ingen bestämmanderätt. Tro mig, genom en sådan allians hade vi säkerställt oss, och hvarenda stormakt hade måst två gånger betänka sig, innan den angripit oss.»

«Tyskland kunde ha lämnat er i sticket i nödens stund», sade dansken som var en äkta dansk, med misstro till allt tyskt. «Nyss talade ni om det ringa värdet af pappersgarantier, och en allianstraktat är inte stort annat.»

"Sant! Ni vet inte, huru sant ni talar. Men vi hade haft flera fördelar att vänta äfven i detta fall. Ni skall få höra.

"Det kunde ju ha händt, att tyskarne stått oss bi, då vi ju alltid hade samma intressen. Detta var det ena. Då hade det nog blifvit som så, att vi nödgats organisera vårt försvar efter mer effektivt mått, om vi skulle fått njuta af en dylik allians. Tyskland hade fordrat det och ej nöjt sig med en milisarmé som bundsförvandter. Denna ökning i försvarskraft skulle under alla omständigheter ha tillfört oss ett krafttillskott, äfven om vi stått ensamma.

«Slutligen hade vi satt oss i respekt genom att visa, att vi vågade taga vårt parti i stället för att lura oss själfva genom en värdelös neutralitetsförklaring.»

«Tanken på neutralitet var dock populär», anmärkte norsken.

«Den var så, ty det var en inarbetad föreställning hos allmänheten. Man kunde och vågade ej tänka annorlunda», medgaf patrioten. «När neutraliteten kom på tal, framhöll man alla skäl för densamma och inga skäl mot, under det att alliansdiskussionen rörde sig med skälen mot och ej dem, som voro för. Hade pressen tagit upp saken, skulle den fått allmänheten att se med annan syn på tingen. Och säkert hade detta varit nyttigt.»

«Ni talar om allianser», fortsatte norsken. "Om Sverige förstått sin sak, skulle det ha ingått en försvarsallians med oss i stället. Jag inser mycket väl, att man hyste animositet mot allt norskt för det som varit 1905, men svenskarna hade bort frigöra sig från den känslan med klokt förutseende. Svenskarna bruka vara praktiska och tänka klart.

"Unionens enda berättigande bestod däruti, att vi vid krigstillfälle kunde förena våra arméer. För öfrigt var unionen en black om foten och alstrade misstroende, till och med hat. När vi å vår sida bortopererat det onda, som skilde oss åt, skulle en försvarsallians varit kärkommen och onekligen gagnat den skandinaviska halfön.

«Jag antar att ni» – han vände sig till patrioten – «med er förkärlek för allianser i hufvudsak delar min uppfattning?»

«Nej, det gör jag inte», protesterade denne. "Vi skulle blott haft omak af den alliansen. För oss svenskar var det likgiltigt om ryssarna tagit en norsk hamn i nordligaste Norge, ja,

detta hade till och med beredt oss en slags garanti mot liknande försök öfver svenskt territorium.

"Ryssland kunde på så sätt ha fått ett aflopp för sitt expansionsbegär utåt Ishafvet och Nordsjön, och vi kunde ha fått lefva i relativt god ro.

"I händelse af ett krig mellan England och Tyskland, hade ni troligen tagit Englands och vi Tysklands parti eller tvingats därtill, och hvad hade då allianstanken varit värd?

"Och det var nog så också, att den hjälp Norge erbjöd var liten nog. Er armé var en milishär med undermålig utbildning, både kvantitativt och kvalitativt obetydlig.

«För att gå med på en allians skulle vi i första hand ha aftvungit er villkoret att betydligt öka er flotta och att ge er armé en annan organisation med ökad utbildningstid och ökade reserver. Som det var, skulle vi ha bjudit tre fjärdedelar mot er fjärdedel, och detta hade ej varit någon rättvisa och ej heller tydt på statsklohet.»

«Men med oss kunde ni ha ingått allians», vädjade dansken.

«Hvarför?» frågade juristen, som hela tiden setat tyst.

«Därför att vi nordiska folk höra samman och därför att vår armé stod på ett plan högre än den norska.»

«Vi nordiska folk ha visst inte samma intresse», genmälte patrioten. "Danmarks själlförsvar mot Tyskland sätter landets intressen mot våra. Vi ha inte något men af, om Tyskland tar edra öar, snarare motsatsen. Genom edra angrepp – och de äro både stora och talrika – mot Sverige ha ni visat er afundsjuka alltför tydligt, för att vi skulle ha såsom på 1860-talet strömmat till i massor för att delta i ert försvar mot preussarne. När det gick så långt, att ni 1905 vågade visa oss er tydliga antipati trots edra handelsintressen på Sverige, då dessa stodo på spel, insågo vi, huru inrotad er afund var. Och dock tänka ni på allians!

"De ideella skälen för ett försvarsförbund med Danmark kunde således ej existera och några praktiska skäl förekommo ej för men väl emot.

«Nej, Tyskland och vi hörde ihop, inga andra.»

«Hur går ett dylikt beroende ihop med er beprisade frihetskänsla?» anmärkte norsken spetsigt.

«Kunde vi inte vara fria ändå?» utbrast patrioten. «Lika väl som vi kunde ha gjort en konst i att respektera vår en gång afgifna neutralitetsförklaring – om nöden tvang oss att ta parti för den ena eller den andra – lika väl hade vi kunnat svika alliansen, om detta varit

fördelaktigt. Diplomaten räknar ej med hederskänslan hos nationerna. Båda voro ungefär lika litet bindande – om vi ej varit de svenskar, vi alltid varit, det enda folk på jorden, som fört ideell politik och visat sig ordhålliga. En neutralitetsförklaring och en allians hade lämnat oss precis lika stor frihet och diplomatiskt sett ingalunda satt oss i något som helst beroende.»

«Europa är ett oroligt land», sade svensk–amerikanaren. «Ni slåss ännu som under medeltiden. När vi se huru ni kifvas och bråka, lära vi sätta dubbelt värde på vår frihet, ty det är äkta frihet.»

De orden läto som de voro – grötmyndiga.

«Slåss inte ni också ?» frågade patriotens ironiskt. "Ha ni inte gjort slut på edra stackars indianer? Ha ni inte kastat er öfver Spanien och röfvat till er Cuba? Lägga ni er inte i hvarje tvist, som uppstår de sydamerikanska staterna emellan eller inom deras revolutionära element? Ni äro ingalunda guds bästa barn, om ni än tro det. U. S. A. är inte ett strå bättre än Old Europe.

"Det är också ni, som sugit musten af Sveriges befolkning.

"I milliontals ha de utvandrat och befolkat edra stater. När dessa växte, skedde det på vår bekostnad, och ni togo oftast det, som var bäst af oss. Det usla och det fattiga ville ni inte se, utan stängde edra portar för nöd och elände, men tog arbetskraft och pengar.

«Den folkvandringen hjälpte till att undergräfvat vår nation, fysiskt och moraliskt, och det blef masken, som frätte inom skalet. I andra led bevarade ni emigranter ännu minnet af det gamla landet men talade redan ett främmande språk, i tredje led lefde minnet ehuru svagt, och i fjärde kom glömskan och föraktet, om detta inte kommit förr.»

«Vi skulle inte resa till Sverige, om vi hade glömt det», protesterade emigranten.

«Ni talar om Sverige och bära svensk patriotism på tungan, men ni handla som amerikanare, praktiskt och som det är bäst för er själfva», invände patriotens. "Här i ert forna fosterland ha ni lämnat idealen kvar, och därför längta ni någon gång. Det är det vackraste af er själfva, ni lämnat här, och midt i ert arbete och jäkt efter dollarn trängtar er bättre människa efter det, som står högre än dollarn.

"Men fosterlandskänsla för Sverige har emigranten ej. Han är en förrädare mot sitt land och sätter sitt eget jag öfver sitt lands väl under förevändning, att moder Svea inte sörjer för honom som en moder utan som en styfmoder.

«Ville han blott arbeta lika mycket i Sverige, som han tvingas att göra i Amerika, skulle han bli en välbergad man.»

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

De andra tyckte att detta var ett hårdt tal till emigranten, men de tyckte också, att det var rättvist.

XI.

STREJKEN Bredvid portarne till Statens ammunitionsfabrik, på murarne voro stora plank anslagna, men portarna voro stängda. Muren stod smutsgul och hög vid sidan af gatan, och den bidrog ingalunda att försköna omgifningen. Intet bidrar att förfula så mycket som raka, stela murar med smutsfärg. Porten var af massiv ek med ett stort lås, som kom många att tänka på, huru stor nyckeln måste vara för att passa till det låset.

Bakom muren reste sig flera tvåvåningshus, fyrkantiga, med stela fönster och stelt tak. Äfven de voro smutsgula, men taken voro svarta.

Därinnanför var ammunitionsfabriken.

En man kom vandrande gatan utför och stannade framför det ena plakatet. Ljudet af hans steg hade ekat på gatan, hvilken för öfrigt var folktom, som om människorna dragit sig för att komma i fabriken närhet.

Han läste.

Det var ett påbud, att arbetarna samma dag skulle återtaga arbetet. I motsatt fall skulle de afskedas.

Uppmaningen var kort och tydlig och lämnade inga spelrum för undanflykter. De skulle komma eller ock skulle de få sitt afsked, män som kvinnor.

Juristen undrade, hvarför de strejkade. Han hade också fått erfarenheten af att myndigheterna icke skulle låta tubba på sitt påbud. Hvarför strejkade de då?

En dörr slogs upp och en kvinna visade sig i dörröppningen. Hon var slarfvigt klädd och gick med glappande, brokiga tofflor. Hennes hår hängde i obundna testar omkring hufvudet, och hon luktade svett, där hon kom från spisen.

«När började strejken?» frågade han.

«I går», ljöd hennes svar. Det var snäft, och hon såg också snäf ut allt igenom. Han var klädd i ny öfverrock, bar oklanderligt putsade benkläder och såg herrskapslik ut. Detta retade henne till snäfhets och ordkarghet.

«Hvarför strejka de?»

«Vet inte», sade hon och slog ut slaskspannet i rännstenen, sedan hon förvissat sig om, att ingen polis befann sig inom synhåll.

Juristen hostade. Sista tiden hade hostningarna tilltagit; korta, ihåliga, tvära hostningar, som liknade harklingar.

«Nog vet ni det, min fru», fortsatte han höfligt och såg ut, som om han haft en dam framför sig. När han behandlade henne så, kunde hon naturligtvis inte vara sämre.

«De få för litet betalt», sade hon.

«Jaså, ja, det hör till konjunkturerna», upplyste han. Hon visste inte, hvad konjunkturer var, men nickade ändå, som om hon instämt.

«En kan inte lefva af rakt ingenting», sade hon och torkade händerna på förklädet. «Har man fem osnutna ungar och en man, ett kräk, att försörja, vet en bäst den saken. Di på fabriken ha uselt betalt.»

«Staten är snål», påstod han.

«Det är en djäkla regering», sade hon, och för att bevisa sitt förakt – på ett praktiskt sätt – spottade hon, där hon slagit ur slaskvattnet.

«Akta er, någon kunde höra er», varnade han.

«Äsch!» sade hon.

«Tänk er, om jag vore angifvare!»

Hon tittade skarpt på honom.

«Herrn ser inte så ut», upplyste hon, och det yttrandet smickrade honom, fastän det kom från en tvätthustru med ett kräk till man och fem osnutna ungar.

«Här har ni för förlorad arbetstid», sade han och stoppade en större silfverslant i hennes röda, uppsvällda hand. Innan hon hunnit hämta sig från den behagliga öfverraskningen, hade han försvunnit bakom närmaste hörn.

Hon ruskade på hufvudet och gick in.

Ett stycke därifrån låg en f. d. goodtemplarlokal. Den var stor och rymlig och hade en samlingsal, där ortens nykterister brukat samlas för att diskutera svagdrickans demoraliserande inverkan, tills en förordning utkommit, att inga föreningar finge äga

bestånd, vare sig de voro politiska eller ej.

Huset stod obebodt inne i en furudunge, ett stenkast från vägen.

Där samlade de manliga arbetarne sig, de som strejkade vid fabriken, men inga kvinnor fingo vara med, ty de kunde inte hålla munnen. Att tala öppet var farligt, och kvinnor kunna sällan tiga.

Patrioten kände också till sammanträdet. Öfverallt där det jäste, höll han sig framme. Det var otroligt, hvad han fick för en makt öfver sinnena och hur han kunde tubba folket med sig till allt, hvad han önskade. Han gisslade dem med ord, han vände ut och in på dem, och när de stodo ödmjuka och spaka, talade han förhoppningens ord med dem. Han fick dem att gråta och att skratta, när han ville. De sågo upp till honom, ty han representerade förhoppningen och en ändring till det bättre.

Så långt hade det gått med Sveriges folk, att de skulle känt sig glada, om de blott haft brödet för dagen utan både biffstek, öl och brännvin, och de skulle varit glada, om de haft varma klädningar och hufvor i stället för snäfvä kjolar och hattar med långa spritsar på. Det var godt, om i detta eländet småpenningen räckte till brödbitarna och potatisen och flottet.

Felet var den utländska arbetareinvasionen, de där sluskarna, som kommit från det stora landet med brännvin, paltor och ohyra. Därför tvingades svenskarna att också äta potatis och flott. De hade intet behof af teatrar och biografer och föredrag i Folkets hus. När de voro fria, sofvo de som djur, och de drogo sig inte för att bettla på gatorna. Att bettla tyckte svenskarna vara den största skammen.

Och arbetsfolket från andra sidan Östersjön arbetade för en spottstyfver. De underbjödo hvarandra i anbud om dagspenning; stora, starka, muskulösa karlar, på hvilka spriten ej nedsatte arbetsförmågan utan verkade som näringsämne, där potatisen och flottet ej räckte till.

Brännvinet kostade ej heller något nämnvärdt. Man fick en liter för billigare pris än den denaturerade spriten kostat förut. Det innehöll ju mindre spritprocent än det denaturerade, och den skatten hade då regeringen tagit bort nästan helt och hållet. Många tyckte, att detta var en välsignelse midt i tråkigheterna.

Sådant folk skulle det svenska fraternisera med.

För att få något arbete, måste de ta de låga lönerna. Dessa sjönko i samma mån som främlingsströmmen fyllde landet med öfverflöd på arbetskraft. Med de nya landsmännen kom smuts och loppor och veneriska sjukdomar. Brist på kvinnfolk, som bjöd ut sig, fanns det då inte, men kvaliteten blef sämre.

Pinne för pinne sjönk arbetareklassen. Den försökte hålla sig uppe, men det gick inte. När arbetslönerna minskades, ökades vinsten för kapitalet. Män, som förut tjänat en obetydlighet på sina fabriker, blefvo rika, ty nu kunde de exportera. Lyxartiklarna fingo dock ej samma spridning i hemlandet, då endast ett fåtal kunde köpa dem, och därför sjönko de också pris. Så gjorde äfven öl, brännvin, vin, tobak och nöjesafgifterna, men priserna på kött och bröd och grönsaker stego i stället.

Många kapitalister skaffade sig oanade rikedomar, och den sociala klyftan ökades dag för dag. Nu, men också först nu, kunde man tala om ett proletariat med alla dess lidanden och förbannelser.

Det var en god, revolutionär jordmån, fastän målet för revolutionen var ett annat än förut.

Förut kämpade man för att nå lyxen; nu gällde striden brödet för dagen. Idealet för människoexistensen var det, som man förlorat; att få äta godt, att få bära rena, hela, snygga kläder, att få billiga och goda förströelser, att få vistas bland hyggliga människor och gelikar.

Revolutionstanken gick ut på att nå det målet, och som det var rättvis önskan, kunde den ha fog för sig. Det måste – om den lyckades – höja nationen. Man visste äntligen, huru högt den stått och huru godt den haft det vid jämförelse med andra folk.

Man visste också, att det icke rådt något allmänt förtryck från kapitalet och att icke någon annan klassskillnad existerat än den bildningen måste medföra och alltid komme att medföra. De intelligenser, som stå på samma plan, måste söka hvarandra, och hvarje högre plan betraktas med afund af den, som står på ett lägre. Dessa kunna dock genom studier höja sig, om de vilja. Individen, som saknade pengar, hade genom viljekraft bevisat, att det gick utan pengar. Detta var människovärdets skiljemynt. — — — — —

I den forna goodtemplarlokalen befann sig ett femtiotal svenska arbetare. Rundtom huset hade de posterat ut vakter för att varsko.

Patrioten och juristen stodo i deras krets och kände sig som ett med dem. De hade alla samma intressen, och detta voro de medvetna om. Alla kände dessa båda och litade på dem. De visste också, att ledaren skulle ge dem en ordentlig afbasning, ty strejken var en dumhet, på denna tid och denna plats; Dess enda ursäkt var, att den skett i förtviflan.

Ett oändligt medlidande med dessa landsmän hade gripit mannen, som skulle leda revolutionen. Han fick inte visa detta, ty det var en svaghet. Medlidande är något, som man aldrig får visa någon; det måste kännas af den, som behöfver det, aldrig taga någon yttre form.

Det var ej längre svenska, myndiga arbetare: det var verkliga proletärer; beklagansvärda, svältfödda, med håliga ögon, som härbärgerade hopp och fruktan, förtviflan och hat.

Patrioten gick upp i katedern och knackade, och det blef tyst. Många ord skulle sägas, innan man kunde få handla, och de orden hade alla betydelse. Ordet föregår gärningen och lägger grunden till den, liksom tanken är ordets föregångare. Och gärningen skulle bli revolutionen.

Alla dessa hjärnor skulle stämmas i harmoni med planen, och det var ett svårt arbete, ty inte alla tänkte lika, och inte alla ville lika. De skulle se sina synder blottade för att gå till bättring. Detta var enda vägen.

De stodo förväntansfulla i ångest och i hopp. Ty detta var ett nytt budskap, befrielsen ur ett hopplöst elände.

Han sade:

"Landsmän! Vi ha samlats i löndom. Utanför lurar faran. Det fria ordet medför fängelse, det fängslade ordet låter oss bevara friheten. Detta är en galenskap, ett onaturligt förhållande och som sådant måste det bort. Vi skola kämpa oss till det. Striden skall skänka oss fred och ordets frihet och gärningens frihet, men den striden kostar blod och själföfvinnelse?"

"Det är fara med allt, hvad vi skola göra.

"Detta är följderna af våra felgrepp, straffet, som följer brottet och okunnigheten och likgiltigheten.

"Innan vi bättra oss, måste vi förstå, att vi gjort något orätt. Påtvingas vi en handling, som vi ej förstå, blir resultatet ej bestående, och vi måste därför säga: 'Fader, jag har syndat!' innan vi kunna gå vidare.

"Och ni har syndat!"

"Ha ni inte under de goda dagarna hjälpt till att undergräfvat den lilla makt, vi så väl behöfde, i stället för att göra allt för att växa i enighet och styrka, så att vi kunde bjuda ett starkare motstånd. Ni sådde hat, och ni skördade nöd.

"Ni har syndat på tvenne vägar: den ena genom att försvåra våra industrimöjligheter, den andra genom att försvåra våra försvarsmöjligheter. Och dock hade ni nytta af båda, fastän ni ej sågo det. Ni hörde blott blindt på ena parten och ville ej höra den andra, och därigenom utståndsattes ni att själfva fatta, att själfva förskaffa er ett omdöme. Men ett omdöme saknar den, som blott i blindo ser till den ena parten och ej vill höra den andra.

"Nationerna bero till stor del af sin industri. Det är denna, som skaffar så många arbetare, hvad till lifvets nödtorft behöfves.

"Industrien begränsas af möjligheten att i konkurrensen bjuda på en vara, som med fullgod beskaffenhet förenar ett antagligt pris. Sättes arbetslönen så stor, att den ej lämnar rum för vinsten, dör industrien. Så var fallet i Belgien, där glasarbetarne dyrkade upp sina arbetslöner, så att hela industrien gick omkull, och på den vägen hade vi i Sverige slagit in.

"Ni arbetare fränkände kapitalet rätt till vinst. År efter år stegrade ni fordringarna, och detta dref upp varans försäljningspriser, till maximumgränsen nåddes. När den svenska produkten kostade mer än den tyska och ej var bättre, köpte alla de tyska varorna, äfven de svenskar, som voro patrioter, ty prisskillnaden blef för stor.

"Ni skylldes på, att lefnadskostnaderna höjdes år för år.

"Detta berodde på er själfva.

"När skodonen höjdes med en krona per par, ansåg skraddaren, att han måste höja priset för kläderna med fem kronor. De skodon, han köpte, voro ju dyrare än förut, och för att förskaffa sig dem måste han förtjäna mera. På samma sätt tänkte bagarn och slaktarn och grönsakshandlaren, och de höjde priset för brödet och köttet och potatisen.

"Nu såg arbetaren, att hans utgifter på bröd och kött och grönsaker blefvo större, och då fordrade han större arbetslön. Skodonen och kläderna stego åter igen i sin tur, och slaktaren och bagaren måste höja. Så gick det gång på gång.

"Så drefvos priserna upp år för år. Det blef en auktion på alla områden, så att Sverige blef ett af de dyraste länder i hela världen. Var detta någon vinst? Hade det inte varit bättre, om ni fått kött och bröd och skodon för billigare priser, ty då hade äfven en mindre lön räckt till? I dyrare som billigare tider blef öfverskottet detsamma.

"Hvem fick godt af den allmänna prisstegringen?

"Utlandet, ty detta upptog den lockande konkurrensen och förde in kramvaror och fick bättre betalt för skräpet än de vågat drömma om i hemlandet. Därute förstodo de saken bättre och anlade stora fabriker enbart för att skicka sina fabriksprodukter till det dumma Sverige, produkter, hvilka ni kunnat göra bättre och billigare hos oss än de i utlandet. På så sätt lefde utlandet af den svenska klassafunden.

"När lönerna stego i städerna, började drängar och pigor på landet att räkna på fingrarna.

"Det var stor skillnad på fabrikslönerna och en dräng- eller piglön på landet, och det var en orättvisa. Pigorna och drängarna började resa in till staden för att arbeta på fabrikena, och åker och äng måste se sig om efter folk. Detta gjorde dränglönerna högre än förut, och bonden tog mer betalt för sin råg, sina fjäderfän och sina ägg.

"Där gåfvo ni er själfva ris på er bak.

"Dyrtiden skapade klasshatet mer än något annat, och klasshatet undergräfdde nationen, ty det blef oenighet och misstroende och strider.

"Den tiden ha vi kämpat igenom, och vi lida nu vårt straff, från hvilket Gud måtte förskona oss!

"Inte äro ni desamma som förut och ej heller jag. Man har tryckt och tryckt, tills ni sjunkit allt djupare och djupare, och nu stå ni i dyn intill hakan. Ju mer ni sprattla, desto fastare komma ni att sitta, tills ni kväfvast.

"Men det är inte endast ni, som få lida. Det ödet dela edra kvinnor och edra barn med er. Ni äro inte som andra människor.

"Hvar är er renlighet? Tänka ni ännu på andliga förströelser? Är arbetet en glädje för er?

"Nej, ni lefva med lusen och ohyran, och finge ni blott fylla buken med något ätbart, vore ni nöjda.

"Men intet af detta få ni.

"Hemmen fyllas med barn. Nu tänka ni inte på preventivmedel, ni lika litet som edra kamrater, invandrarne och deras kvinnor. Edra barn dö i hundratal af vanvård, och detta bekymrar er föga.

"Ännu återstår en glimt af forna tider, och det är detta, som håller er uppe i sorgen. Ni se en skymt af himmel uti mörkret och sträcka upp edra armar för att nå ljuset.

"Hade vi det blott så som vi hade det förut!

"Revolution! Detta är vår enda räddning.

"Ni ropa på revolution. Veta ni hvad det betyder?

"Det betyder, att ni måste riskera lif och blod. Denna gång gäller det inte att försvara det, ni redan äga, utan att rycka till er något, som ni sakna. Ni måste gripa till vapen, ni, samma män som bespottade dem bland er, som öfvade sig i vapnens bruk för att man ej

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

skulle stjäla deras egendom från dem! Det betyder också, att ni vilja taga andras lif, ni som förut predikat afväpning och sjungit internationalen och skällt militären för slaktare.

"I denna stund skulle ni ge mycket för att vara välbeväpnade och vapenkunniga och ha dugligt befäl att leda er, ni som förut hatat skytteföreningarna och velat hota dem, som skulle försvara er och edra hem och hånat dem för deras goda vilja och det offer, de bragte er.

"Hur ömkansvärdt litet betyder det inte nu, hvilket politiskt parti ni tillhört. Ni se nu, att de politiska partierna blott då haft sitt berättigande, när de drefvo alla i kapplöpning mot det stora målet, fosterlandets väl, i stället för att motarbeta hvarandra, så att intet blef gjord utan allt drunknade i kommittéer och undersökningar och pappersluntor.

"Den tiden har skrivit sin historia, och den historien skall icke ge något godt eftermäle åt Sveriges folk.

"Nu är er håg en annan.

"Motgången har stärkt er vilja, erfarenheterna ert omdöme, nödvändigheten ert mod. För en tid ha ni lagt afund och hat och ujutningslystnad i skräpvrån, och Gud gifve, att ni läte dem ligga där allt framgent! Men den tid varder nog kommande, då ni gräfva fram dem ånyo och pynta ut dem, såsom de svenske för sed hafva.

"Måtte Gud, den allerhögste, stå oss bi i vårt revolutionsarbete!

XII.

EN KVINNA Hon var blott en ung kvinna, och hon hade varit föga känd. Ej ens hennes egna hade uppskattat henne, där hon gick stillsamt i hemmet och stoppade strumpor och lagade mat. Hon var liksom rädd för att draga uppmärksamheten till sig, och sådan är den äkta kvinnligheten. Den oäkta söker efter männens beundran och allmän uppmärksamhet och rösträtt, som kvinnorna inte veta, hvad de ska få för nytta af. Men som de inte ha den, vilja de förskaffa sig den.

Hon tänkte gå upp till generalguvernören.

Hon hade länge tänkt på den saken och vändt och tummat på den, ty hon tyckte, att det var hennes plikt. Hon ville säga honom sanningen, för nu gick det alldeles på tok med hela svenska folket, och det borde han då få veta, så att han kunde ställa allt till rätta.

Hon tyckte, att så elak kunde ingen vara, att han kunde se ett helt folk gå under utan att lägga två strån i kors för att förhindra det.

Sista tiden hade det glunkats om att mycket skett, som bort vara ogjordt.

Först och främst var det sedefördärfvet.

De förnämsta hotellen hade förvandlats till nattkaféer, där kokotterna spelade hufvudrollen. Det var alldeles efter mönster från det stora moderlandet. Man sade, att bättre kvinnor numera inte kunde besöka restaurangerna, och att det fördes ett osedligt lif där hela natten. Det fanns ej längre några stängningsukaser, och dessa hade heller aldrig varit populära. Men att det skulle gå så långt, hade ingen tänkt eller önskat.

Så spelade man hasard på klubbarna. De främmande officerarna föregingo med godt exempel, och de hade stora kassor att röra sig med. Det sades också, att de lånade pengar ur stadens och statens kassor mot reverser, som saknade borgen. Så gjorde de också i hemlandet.

Vidare påstods, att många svenskar skulle ha försvunnit, och ingen visste, hvart de tagit vägen. Man sade, att det varit just dessa, som mest klandrat och mest blottat det, som var ruttet. Ingen fick säga sin mening, och det var för illa.

Hon kände ej igen Stockholm. Det var, som om hon kommit till en annan stad, en utländsk stad. Det berodde på orsaker, som hon inte kunde förklara, men nog kunde det finnas bot för det onda, tyckte hon i sin enfald.

Folket svält. Det visste hon. Hon såg också tiggare öfverallt, men få af dem voro svenskar. De sträckte fram smutsiga händer till bettleri och gingo omkring och spredo stank omkring sig. Många hade helgontaflor på bröstet och tiggde för sina kyrkor. Hvad de fingo, söpo de upp den heliga kyrkan till ära.

Hon hade också lagt märke till, att det fanns dagar, då det var helgdag för somliga och hvardag för andra. Somliga butiker voro öppnade, och andra förblefvo stängda. Protestanterna sågo med ovilja, då katolikerna arbetade under de protestantiska helgdagarna, och katolikerna blefvo onda, då protestanterna vanhelgade deras helgdagar.

Det var ingen ordning och reda i staden och inte på landet heller. Man berättade om våldsdåd och hårda straff, förvisningar och arkebuseringar.

Generalguvernören sades vara en hård man. De, som gingo bönhörda från slottet, voro ej många. Och Skeppsholmen var förvandlad till politiskt fängelse. Ingen, som ej tillhörde bevakningen eller garnisonen, fick gå öfver den bron, där vakter postade dag och natt, och de hade skarpladdade gevär.

Värst ondt gjorde det henne, att hon inte fick se någon svensk flagga. Alla andra nationers fiaggor kunde hon skåda nere vid hamnen, men den blågula duken var bannlyst, för evigt borta. Hon hade gömt en svensk flagga i garderoben, men detta var visst farligt? Hon hade gömt den för att skänka den åt sin lilla systerson, då han blef stor. Han skulle åtminstone se, huru en svensk flagga ser ut.

Hon hade alltid älskat allt svenskt. Det var medfödt och låg i blodet. Också hade hon inte kunnat förlika sig med tanken att svenskheten skulle vara borta. Det måste blott vara en elak dröm, ur hvilken hon snart skulle uppvakna.

Den dagen, då hon skulle tala med generalguvernören, gjorde hon en mer omsorgsfull toalett än eljest. Vanligen nedlade hon ej så stor omsorg på sin person, men denna gång ville hon frångå sina vanor. Den 10-åriga systersonen tog hon med sig. Det skänkte henne styrka, tyckte hon.

När hon trädde ut ur porten, såg hon att det snöade. Det var stora, kraftiga flingor som täckte gatstenarna och bildade ett hvitt täcke. Snart skulle de få slädföre, och dock var det långt före julen.

«Nu skola vi gå till en hög herre», sade hon till pojken.

Hennes händer darrade inne i muffen, men hon kände sig modig. Hennes gärning kände ingen till, och det var en djärf gärning. Sanningens ord älskar ingen, och den tiden stodo de mycket lågt i kurs. Någon måste dock säga dem, och hon kunde göra det likaväl som någon annan.

Hon stod inom kort vid slottsportalen.

För dubbelposten var hon inte rädd, ej ens då soldaterna korsade gevären framför henne. Med detsamma kom dagofficeren fram. Han var klädd i grön uniform, och hon kände igen honom. Han brukade rida ute på Djurgården, där hon tog sina eftermiddagspromenader.

«Hvad önskar ni» frågade han artigt.

«Att få träffa generalguvernören», upplyste hon.

«Hans excellens är mycket upptagen.»

«Jag vet det», svarade hon. «Hvad jag har att säga är mycket viktigt. Tror ni att jag skulle kommit motsatt fall.»

Löjtnanten såg villrådig ut.

«Kanske ni vill säga mig ert ärende», föreslog han till slut.

«Nej», svarade hon bestämt. Han skulle alldeles inte förstå, hvad hon menade.

«Jag skall höra efter, om hans excellens tar emot», sade han sent omsider och gick till telefonen.

Nu darrade hon, där hon stod. Hon darrade inte, därför att hon trodde sig få audiens utan därför att hon fruktade för ett nekande svar.

Men det blef jakande.

Hans excellens tog emot, därför att hon var kvinna, en ung kvinna. Han var svag för det täcka könet och nog ridderlig att inte vilja afvisa en kvinnlig supplikant. Han tog för gifvet att hon var supplikant. Gossen följde henne.

Hon fördes in i ett väntrum, och där stod en kammarjungfru, som erbjöd sig att hjälpa henne af med ytterplaggen. Först vägrade den unga kvinnan, men kammarjungfrun påstod, att det var nödvändigt, ty hans excellens tog aldrig emot någon, som var klädd i ytterkläder.

När jungfrun vidrörde plaggen, undersökte hon dem förstulet. Det kunde finnas dolda vapen. Hon slätade också till klädningen på den besökande och kände, att allt var som det borde, inga dolkar och inga revolverar.

Och så fick hon gå in. Systersonen fick följa med.

Hans excellens var alldeles lik porträtten i tidningarna. Hon tyckte, att hon såg en gammal bekant framför sig, och för en sådan kan man inte gärna känna sig besvärad. Han å sin sida såg en ung, vacker kvinna, en blondin – han föredrog blondiner – blyg och dock själfmedveten, som gjorde en djup bugning för honom.

Han satte fram en stol åt henne. Pojken såg han ej åt.

«Ert ärende, min fröken?» började han. Hon visste genom hörsägen, att han brukade småle, ofta och så att de hvita, väl bibehållna tänderna blottades. Hon såg, att ryktet talat sant.

När nu hennes ärende skulle komma före, hade hon svårt att finna ord. Hon hade mycket att säga, men det var inte lätt att finna just de rätta uttrycken. Han satt och väntade, och det gjorde bara saken så mycket svårare.

«Jag har så mycket att säga ers excellens, att jag inte vet, hvar jag skall börja», svarade hon med ett svagt försök att småle.

Han ville hjälpa henne.

«Någon anhållan?»

«På sätt och vis ja och på sätt och vis nej», sade hon. «Jag ville tala med er om mitt fosterland.»

Hon såg, att hans min började uttrycka missbelåtenhet. Ämnet var honom föga behagligt, och hvad hon skulle säga kunde väcka hans ovilja.

«Jag disponerar, tyvärr, inte min tid som jag vill, min fröken», inföll han.

«Jag skall var kort, ers excellens. Sverige anropar ert medlidande.»

«Hvarför det? Jag tycker, att Sverige inte har någon orsak att behöfva medlidande. Landet går sin naturliga utveckling till mötes.»

Han vred de smala händerna nervöst om hvarandra. I första ögonblicket hade han tänkt att göra processen kort och afbryta samtalet, men sedan kom han att tänka på, att här stode möjligen upplysningar att få. Folkstämningen var en viktig faktor att räkna med, och detektivernas rapporter behöfde kontrolleras. En kvinna skulle vara mindre på sin vakt än en man. Alltså skulle hon få tala.

«Det Sverige, som nu existerar, är inte det gamla Sverige», sade hon, och denna gången hade hennes röst en fast klang. Hon skulle säga, hvad hon tänkte, och detta var det enda

tillfället.

«Jag föddes i ett fritt land med urgamla anor», fortsatte hon. "Det var ett folk, som aldrig varit kufvadt, ett folk som hemfört flera segrar och flera troféer än något annat land. Ingenstädes fann man en sådan bondestam, en sådan känsla af egen kraft, en sådan tro på rättvisa. I intet annat land gaf man folket en sådan undervisning. Det var ej blott skolämnen utan ock undervisning i hygien, i jordbruk, i kännedom om andra folks plägseder och lif.

"Den, som stal, kallades tjuf, och mest straffades den, som stal från kommun eller stat. Det brottet ansågs större än andra brott. Vårt land var ett omutligt land.

"Vår vetenskap stod högt, och vi ansågos för ett föregångsfolk i många institutioner och inrättningar. Vår konst kunde mäta sig med andra länders konst, och i den täflan lågo vi då inte under.

"Turisterna, som kommo till oss, talade om allt det goda, vi bjödo på, och det kom folk ända från Japan och Kina för att studera. Alla prisade vår renlighet, vår bildning, vår fosterlandskärlek.

"Detta gjorde oss stolta, och det gjorde också minnet af våra stora konungar och hjältar. Stoltheten var en nationell egendom, som vi visade utlandet, utan att detta väckte anstöt, ty det var en berättigad stolthet.

"Men huru är det nu?

"Det svenska folket har förvandlats och blifvit till lump. Där förut rättrådighet härskade, där börjar den moraliska rutenheten att gro. Inom alla samhällsklasser frodas giftet. Tack vare er polis, mutor och god betalning få ni angifvare i massa, och dessa förråda sin släkt, sina vänner och sina grannar för snöd vinnings skull.

"Skolorna ha stängts eller föra en tynande tillvaro. Ingen af folkets barn kan få samma lärdom som förut, och vid universiteten spelar politiken hufvudrollen eller ock strejkerna, som riktas mot de icke-svenska professorerna.

"Vetenskapen liksom konsten tillhör forntiden, ej framtiden.

"Folket sjunker. Hvar är den själfmedvetna bonden, hvar den dugliga arbetaren? Ni ha infört superi och orenlighet och demoralisering.

"Det bästa af våra krafter ha ni fört undan, med våld eller med lockelser. I det stället befolka ni städerna med stora bordeller och främmande kvinnor.

"Ser ni inte, att detta är vägen till ett folks undergång, ett folk, som förr varit ett af världens bästa?"

"Och hvarför ha ni gjort allt detta?"

"För att öka edra gränser, och dock ha ni mera land än ni kunna taga vara på. Hvarför skonade ni ej ett litet, idogt land, som ej ville något hellre än att få lefva i fred med er och andra grannar? Är icke detta en gåta för er likaväl som det är en gåta för alla andra?"

"Rättrådigheten håller på att dö bort på jorden. Då ni stiftade Haagdomstolen, körde ni bort fredens gudinna, ty det var blott ett uselt, gement knep för att dölja de diplomatiska finesserna, som bestå af löftesbrott, fagra förespeglingar och osanna uppgifter.

"Jag har kommit för att visa ers excellens mitt folks elände och med en bön om förskoning. Det är millioner, som sucka under förtrycket, millioner, som bedja om förskoning och om ändring till det bättre. I ers excellens' hand står det att ge, hvad man ber om: rättvisa, lindring i nöden, förbarmande.

«Ligger det inte något stort och ädelt i att kunna bestämma öfver ett folk och styra det rätt? Det är om detta, jag ber.»

Generalguvernören afbröt henne.

"Min fröken! Jag förstår edra känslor. Ni ser förhållandena från en lägre, jag från en högre synpunkt. Man regerar ej ett obstinat folk genom lämpor, och svenskarna äro ett trotsigt folk.

"Hvad vet ni om det, som tilldrager sig bakom kulisserna! Mindre än intet. Ville ni studera rapporterna från polisen, skulle ni få en annan uppfattning.

"Kan jag rå för att de svenska, bortskämda arbetarna ej vilja arbeta! De fortsätta sina okynnesstrejker som förut. Har Sveriges regering förut tålt denna brottsliga lek med landets välstånd, så ämnar jag ej tåla den. Arbetaren skall veta sin plats. Handens arbete är ej så mycket värddt, som handens herre vill göra troligt. Händer har hvarje normalt utrustad människa, men ett tänkande hufvud har inte en på hundra. Skola dessa då honoreras lika?"

"Nej, och tusen gånger nej.

«Kunna ämbetsmännen klaga öfver aflöningen? Nej, ty de betalas efter förtjänst. Förtjäna inte handelns och industriens stormän mer än förut? Säkerligen. Tror ni mig inte, så studera då taxeringskalendrarna. De tala ett annat språk.»

«Ämbetsmännen äro till största delen edra landsmän.»

«Deras arbete blir inte mindre värdt för det. Jag rår inte för att edra landsmän dragit sig undan.»

Han gick fram till den öppna spiseln och värmdde händerna framför densamma. Elden slickade girigt de grofva trädkubbarna, och han betraktade tankfullt lågornas dans.

Hon hade lutat sig framåt och höll hakan stödd mot händerna, glömsk af platsen, där hon befann sig, glömsk af hans närvaro.

Så många hinder det reste sig mot hennes goda uppsåt! Huru litet han förstod af det, som jäste hos det folk, han var satt att regera! Förstod han inte, att han en gång bakom jordelifvets gräns, skulle bära ansvar för en och hvar af sina gärningar, ty intet af det vi göra går oförmärkt förbi evighetens öga? Allt medför sina konsekvenser.

Han betraktade henne förstulet. Det fanns nerv och ras hos den kvinnan, en nästan manlig beslutsamhet och dock var hon helt kvinnlig. Han kom att tänka på en Jeanne d'Arc, en Charlotte Corday, en Kristina Gyllenstierna. Kristina kände han af historien. Han hade särskildt studerat den svenska historien.

Var det så, att den svenska rasen kunde vara på förfall? Skulle ättlingarna af stolta bondesläkter ha fallit tillföga och visat så liten motståndsförmåga? Nej, det var nog blott en tillfällig stämning. I grund och botten hade de säkerligen kvar den gamla kraften och det gamla trotset, detta som han höll på att böja. Förr än folket låg kufvad, skulle man aldrig få ro.

«Man kufvar inte mitt folk med piskan», sade hon. «Det går till en tid, men sedan är det slut. Vi äro inte vana, att man piskar oss. Då resa vi oss upp, män, kvinnor och barn.»

«Man skall inte våga», svarade han.

«Man skall våga», fortsatte hon. «Vi äro ett trögt släkte, men vi ha visat, hvad vi duga till. När nöden är som störst, bli vi också störst. Då försvinna våra dåliga egenskaper, och vi lefva på våra goda. Ett helt folk i uppror och vapen är något farligt.»

Han ryckte till.

«Syftar ni på någon sammansvärjning!» utbrast han, och det stod förskräckelse och häpnad att läsa i hans ansikte.

«Hvad känner jag till slikt!» sade hon. «Inte är det kvinnors sak att ställa till sammansvärjningar, och våra män skulle säkerligen inte inviga oss i sina hemligheter. Men jag känner, att Sveriges kraft icke är död; den sofver blott och väntar på väckelsen. Ni är den, som väcker den till lifs.»

Han skrattade.

«Inte något annat! Då kan jag vara lugn. Vi äro tillräckligt starka för att hejda revolutionen, om den skulle komma. Vår polis skall skaffa oss namnen på ledarna, och sedan är det slut med det svenska folkets befrielseförsök.»

han hade nått och jämnt slutat, då dörren rycktes upp, och den nye polischefen inträdde. Han hade ej ens gifvit sig tid att ordna vapenrocken. Några af knapparna voro oknäppta, och ordnarna höllo på att lossna, ty han hade ej fäst dem i mer än en af slejferna.

«Ers excellens!» utbrast han och stannade vid dörren, upphetsad och glömsk af disciplinen.

Hon såg att han bar en pappersrulle i handen, en tjock pappersrulle, sammansatt af flera ark, som man lindat hop och bundit fast med segelgarn.

«Hvad står på?» frågade hans excellens, obehagligt berörd af den brådstörtade entréen.

Bakom, i dörröppningen, stod en af adjutanterna. Han hade skyndat efter polischefen för att påminna honom om ordningen, men han kom för sent. Generalguvernören vinkade åt honom att aflägsna sig, och han stängde dörren.

«En sammansvärjning, en vidtutgrenad sammansvärjning!» stammade polischefen och räckte fram rullen.

Generalguvernören tog emot papperet och lade det på skrifbordet.

De båda männen hade begagnat sitt eget lands språk. Den unga kvinnan förstod att uppsnappa ett och annat ord, och hon lade dem tillsammans, där hon satt, glömd af de två. Pojken slöt sig rädd intill henne.

Hans excellens drog polischefen med sig till det bortre fönstret och började utfråga honom. Hans svar kommo raskt och gingo rakt på sak.

«Är det svenskar?»

«Ja.»

«Hvilka?»

«Det står i förteckningen. Vi ha gjort husvisitation hos en f. d. öfverste, och han hade fört en rulla öfver ledarne.»

«Känner ni dem? Har ni läst papperen?»

«Jag öfverlämnar detta till ers excellens.»

Hon kände, huru det svindlade för hennes ögon. Hennes egna landsmän sväfvade i fara. En sammansvärjning, hvars trådar lågo förborgade i pappersluntan ett par steg från henne. Det var mäns lif, som hotades och mäns frihet, som kunde gå om intet, kanske hela Sveriges väl och ve.

Hvad kunde hon göra?

De båda talade ifrigt med hvarandra vid fönstret, och de vände ryggarna till.

Hon smög sig upp ur stolen och sträckte fram händerna till grepp. De kommo närmare och närmare. Tum för tum nalkades hon, och hon kände att på henne berodde nu allt. Hvarje steg som förde henne mot det ödesdigra dokumentet var ett steg af smärta, af hopp och af ångest, och hon räknade med möjligheterna, med dunkande pulsar och hopsnörd strupe.

Hon grep rullen, och det kändes, som om hon nu fyllt sitt lifs stora mission. Just för detta hade hon kommit till – att rädda dem som skulle rädda landet. Hon dröjde ej en sekund längre, än hon behöfde utan drog sig tillbaka, närmare spiseln med dess kubbar och dess eldslågor, och till dessa kastade hon dokumentet.

Polischefen hörde rasslet af papperet.

«Hvar äro papperen?» skrek han med gäll röst.

Hans excellens kastade en blick på den plats, där skrifvelsen legat. Platsen var tom.

Han rusade fram till henne.

«Hvad är det för dumheter! Har ni tagit förteckningen?» ropade han.

Hon stod framför spiseln med händerna på ryggen.

«Sök!» sade hon, och det klang af triumf i hennes stämma.

«Hon har nog kastat dem i elden!» utbrast polischefen och försökte med brutalt våld föra henne undan.

Hon knuffade till honom så att han raglade tillbaka.

«Jag är kvinna!» sade hon.

De båda männen tvekade ett ögonblick, ett mycket kort ögonblick.

Därpå rusade båda fram. Pojken började gråta.

Det blef en förbittrad strid, ty hon ville inte vika. Under det hon kämpade för andras lif och frihet, räknade hon sekunderna. Nu måste papperet vara till hälften brändt, nu till tre fjärdedelar, nu kanske helt och hållet, men säkert var det ej.

Männen försökte rycka henne undan, där hon stod och täppte till spiselöppningen. Det brann i hennes klädning, men hon brydde sig ej därom, utan hon värjde sig blott mot våldet, värjde sig så mycket hennes svaga muskler förmådde, en kvinnas förtviflade försvar. Vettskrämd sprang pojken ut genom dörren. Han ville skynda hem för att skaffa hjälp. Ingen lade märke till honom, medan han flydde genom rummen slottet.

Under tiden brann dokumentet upp.

«Allt är en askhög!» jämrade sig pohischefen. «Hvad skola vi nu göra?»

Hans stämma lät förtviflad och jämmerlig. Hans excellens' panna hade rynkat hop ögonbrynen. Straffet skulle nog komma.

«Ni skall få böta för detta», sade han.

Hon böjde stum på hufvudet.

XIII.

VÄNNEN Juristen och patrioten sutto åter tillsammans, och det var en förmiddag med vintersol och slädföre. Bjällerklngen trängde upp till rummet och skapade en vinterbild, fastän de ej sågo snön, där de sutto, inkrupna i juristens läderstoppade hvilstolar.

«Allt hänger på ett hår», sade patrioten och försökte se likgiltig ut. I själfva verket var han nervös. Hans nervositet hade tilltagit den senaste tiden och höll jämna steg med juristens hosta.

«Tror du inte på ditt eget verk?» genmälte den senare. «Folk, som tviflar på sig själf, gör inga gärningar.»

«Visst tror jag på mig själf», invände vännen. «Det låter egenkärt men är icke desto mindre sant. Jag har fått den tron från andras tro. Tusen och åter tusen lita på mig i denna stund, och detta skänker själfkänsla och själfsäkerhet. Men det kan komma så mycket annat emellan, så mycket som man inte kan beräkna.»

«En revolution är ingen bagatell.»

"Nej, det är något stort. Jag talar nu inte om revolutioner i Sydamerika och dylika företeelser utan om revolutioner som omändra världen och omgestalta folkslags öden.

«Här ha vi setat och stöpt och stöpt för att få skapa nya statsformer. Vi skola rita nya gränser på Europas karta, och detta skall ske snart nog. Arbetet har varit svårt, nästan omöjligt. Steg för steg har det dock gått framåt. Nationers egoism och afund och misstroende ha måst öfvervinnas och enighet skapas. Du vet inte, du, hur lätt det är att åstadkomma oenighet och huru svårt det är att få folk att enas. Sant är det, att människan af naturen är ond. Jag tror förr på det onda än på det goda, och dock vill man förneka både lögnens furste och hans rike. Erfarenheten talar ett annat språk.»

«I botten af hvarje människa finns det något godt.»

«Kanske. Men fasligt svårt är det i alla fall att leta fram det.»

«Huru långt ha ni hunnit.»

"Slutet eller rättare sagdt afgörandet är snart inne. Allt är välordnadt, genomtänkt i den minsta detalj. Aldrig har en revolution varit så väl förberedd och planlagd, så doldt och dock så djärft. Det har visat sig att svenske män förstå sig på att organisera.

"Du skall få höra de stora riktlinjerna.

"På vår signal skola folken resa sig, alla på en gång. Det är ej blott de svenske utan ock alla de förtryckta. Judarna, som haft det svårast af alla, ha ställt omätliga kapital till vårt förfogande. Juderörelsen är en farlig rörelse, då juderikedomar kombineras med upprorsrörelse från millioner, som inte önska något hellre än att slåss.

"Alltså blir det allmän resning öfver allt. Gränsdistrikten äro de ifrigaste och de, som man mest af allt kan lita på. Samma dag och samma klockslag ska förkunna den gemensamma resningen och binda var närskares armékårar, så att dessa ej bli i stånd att bistå hvarandra.

"Vi äro militäriskt organiserade.

"De flesta af oss ha öfvats i vapnens bruk. Ännu ha vi officerare och underofficerare kvar. Många af dessa befinna sig utom Sverige, men de ha dömt sig till denna frivilliga landsflykt för att uppvigla de regementen, där de tjänstgöra.

"Vi andra bilda kompanier, bataljoner och regementen af frivilliga. Dessa samlas på bestämda orter och utrustas. Hvarje man får sitt gevär och sina hundra patroner; hvar och en har fått afge en dyr ed att icke förråda planen. Gevären och patronerna ha vi köpt för egna och judarnas pengar.

"Vår afsikt är att taga garnisonerna med öfverrumpling. Där det finns fientliga trupper, komma dessa att angripas nattetid, medan de sofva. Vi ämna spränga kasärnerna i luften och kasta oss öfver trupperna, innan de fått kläderna på sig.

"Andra ha fått till uppgift att taga fiendens gevärsförråd och kanoner.

«Deras polis har tills datum ej en aning om det som försiggår, ty vi ha handlat i löndom. Vi kunna således ha godt hopp om, att det skall gå oss väl, och signalen skall ges om ett par dagar.»

«Äfven jag vill vara med», inföll juristen. Hans tal afbröts af en hostattack.

«Hur är det med dig?» frågade kamraten orolig. Den där hostan förebådade ej något godt, tyckte han.

«Det går väl öfver», svarade juristen och sökte bagatellisera hela saken. «Hosta ha alla människor nu för tiden, och jag får inte utgöra något undantag.»

«Gå till en läkare! Man skall inte vårdslösa hälsan. För att återkomma till revolutionen så är det just nu den mest lämpliga tidpunkten. Hafvet längs kusten har lagt sig, så att de

kunna inte operera med sin flotta från det ena stället till det andra. Det råder också hungersnöd i landet på andra sidan, och denna har alstrat missnöje och oro och revolutionsfeber.»

«Du bör vara försiktig», rådde juristen.

«Käre vän, jag är försiktig, ja, jag är så försiktig att jag lagt mig till med en sådan här pjäs.»

Han lade en browning-pistol på bordet, och juristen grep den.

«Akta dig, den är laddad», varnade vännen. «Den där gynnaren är farlig för den, som inte förstår att handskas med den. Man kan aldrig se, om den är laddad eller ej på utanskriften.»

«Hvad skall du med den att göra!»

«Själfförsvar!» sade patrioten. «Mig komma de aldrig att få taga lefvande.»

«Om du dödar dig, förlora vi en af ledarne.»

"Det göra ni. Jag skulle inte vilja bli tagen just nu. Mycket skulle då gå om intet. Det viktigaste af våra planer måste vi ledare behålla i minnet. Vi våga inte anförtro våra hemligheter åt papperen. Det vore för riskabelt. Däremot måste våra militärer föra rullor öfver befälet, och det är en beklaglig sak, ty det kan medföra beklagliga följder.

«Under sådana omständigheter förstår du, att våra planer skulle lida afbräck, om man arresterade mig. Till all lycka finns intet, som antyder något i den vägen.»

En sakta knackning hördes på dörren, och betjänten, en f. d. gardeskorpral, inträdde med en tidning i handen.

«Jag ber om ursäkt», sade han, «men det har utkommit extranummer af tidningarna, och det är visst fråga om upptäckten af någon sammansvärjning. Jag köpte ett nummer af tidningen.»

Juristen grep papperet med nervös brådska.

«Tack!» sade han. «Ni kan gå ut.»

Knappt hade mannen aflägsnat sig, förr än de båda herrarna började läsa. Detta måste vara obehagliga nyheter, kanske sådana som kullstörtade deras planer i sista minuten.

Tidningen hade ej sparat på rubriker och fetstil.

Och de läste.

En ung kvinna – namnet var ej angifvet – hade på förmiddagen haft audiens hos hans excellens generalguvernören. Under samtalets gång hade polischefen kommit in och öfverlämnat en förteckning öfver ett antal sammansvurna, svenskar och andra.

Hon hade lyckats bemäktiga sig papperen och slungat dem i elden, där de snart förvandlades till aska.

Efter denna korta ingress följde en drastisk redogörelse för det öfvervåld, man föröfvat mot kvinnan. Hon hade försvarat sig med förtviflans mod, och då man bar ut henne, medvetlös, sågo de åsyna vittnena, att hon var blodig, att hennes kläder voro halft förkolnade och håret nästan förbrändt. De tillskrefvo männen skulden. Generalguvernören hade själf kastat sig öfver henne och knuffat henne i elden och fått bistånd af polischefen, en man, som var känd för sin oerhörda brutalitet.

Artikeln slutade med en förhoppning som gränsade till visshet, att man ej kände namnen på de sammansvurne.

Juristen lade bladet ifrån sig.

«Detta är farligt», sade han.

«Hon har räddat situationen», anmärkte patrioten. "Hon har räddat oss alla genom att uppoffra sig själf. Hvad som mest upprör mig är inte polischefens undersökningar, ty jag tror inte, att man funnit något komprometterande. Det är våldet mot kvinnan.

«Så långt har det alltså gått, att den, som satts att utöfva den högsta rättvisan i vårt arma land, gör tjänst som bödelsdräng. Är det inte upprörande?»

Han reste sig upp ur stolen och gick fram till fönstret. Hans ansikte var blekt af rörelse, och ådrorna på hans panna hade svällt ut till tjocka trådar.

«Tidningen öfverdrifver kanske. Jag vill inte tro, att en man med så förfinade vanor som generalguvernören skulle bära hand på en kvinna», genmälte juristen.

"Ah bah! Jag tror allt om den mannen. Jag har hört många historier om honom och hans råhet, historier som jag hört berättas af åsyna vittnen. Du skall veta, att jag står väl hos vederbörande tack vare öfverlämnandet af tidningsexemplaret. Många skulle tycka det vara lumpet, att jag ockrar på detta och smyger mig in i deras förtroenden, men hvarför skulle jag ej göra det! För mitt land skulle jag offra min själ. De sky ej heller medlen.

«Just genom denna min kännedom om deras förehafvanden kan jag göra den största nyttan.»

Juristen tände en cigarrett. Han lade stickan omsorgsfullt och långsamt i askkoppen.

«Ingen har mig veterligen klandrat dig därför. Du är nu en så säregen människa, att du kan tillåta dig mycket, som man sknlle klandra hos andra.»

«Tack! Jag är ingen undantagsmänniska.»

«Jo, det är du. Nyss har dn lämnat ett färskt exempel härpå, då du blef ond öfver den behandling, som kom kvinnan till del. Den handlingen upprör dig mest af allt för tillfället.»

«Ja, det gör den.»

«Ser du! Dn är alldeles för impulsiv. Samtidigt som du i grund och botten är beräknande, kan du tapps din sans i ett ögonblicks uppbrusning.»

«Förr i världen var jag otyglad; nu kan jag behärska mig», sade patrioten.

Han stod fortfarande vid fönstret och skådade utåt torget med rynkad panna och sammandragna ögonbryn. Den där historien med kvinnan och generalguvernören kunde inte gå ur hans sinne.

Han suckade. Det var tunga dagar, som stundade, och under dessa kunde mycket opåräknadt inträffa. — — —

Plötsligen såg han en skara poliser anlända i en char-á-banc och stiga ur på torget. En polisofficer gaf med hög röst sina befallningar, och karlarna började ordna trafiken. Något ovanligt förestod.

«Kom hit skall du få se!» sade han till juristen.

Denne gick till fönstret.

«Hvad kan det vara?» undrade han.

«Vi få snart se», svarade vännen.

De fingo se.

Det var en fångvagn, väl igentäckt, med tvenne gendarmer på kuskbocken och två på bakre plattformen. Vagnen var dessutom omgifven af en kavalleritrupp.

Den kom rullande i riktning från slottet och skulle ut till det nya centralfängelset för kvinnor. Hvem som helst kunde förstå detta.

Folkmassan höll sig till en början tyst. Eskorten hade nästan lämnat torget, då ett förbittrans rop bröt ut, och det kom den kommenderande officern att vända sig om, ängslig som han blef, att hopen skulle begå våld.

Det var kvinnan, de förde bort.

Vagnen kom som en spöklik företeelse. Den visade sig blott bråkdelen af en minut, men dock lämnade den spar af beundran, af medlidande och af hat efter sig.

Värst var det med patrioten.

För honom stod kvinnobegreppet idealiskt högt trots alla hans hånande anmärkningar om kvinnosläktet. Han begagnade sig blott af den taktiken för att dölja sin svaghet. Han ansåg, att den var svag, som blottade sina tankar om kvinnorna.

Kvinnan, som bortfördes, var äkta svensk till kynnet. Hon hade gjort allt, hvad hon kunnat, för sitt land, och mer kunde hon ej göra. För detta skulle hon tillbringa sitt lif i hårdt tukthusarbete, eller ock skulle hon sona sin hjältebragd med sitt lif.

Där stod han vanmäktig och kunde ej uträtta något för hennes räddning. Det var fara värdt, att de skulle göra processen kort med henne, innan revolutionen bröt ut, och då skulle hon vara förlorad.

Han grep om pistolen med krampaktigt grepp.

Med detsamma kom generalguvernörens vagn svängande om hörnet. I vagnen satt generalguvernören, uniformsklädd. Pelskragen låg mjuk och varm om hans hals, och ett ordenstecken hängde glänsande och pråligt ned på bröstet från den guldstickade kragen.

Det var en man med ett järnansikte. Linjerna stodo hårda Och mejslade, och i alla lästes kraft och hänsynslöshet. Den mannen skulle ej skona någon, som kom i hans våld och som råkat misshaga honom.

Han reste nu på sin eriksgata, sedan han skickat sitt offer i säkert förvar.

Ådrorna i patriotens panna svällde. Det mörknade för hans ögon. Han kunde inte längre tänka utan förvandlades till en viljelös maskin, som måste lyda en annan, en obetvinglig kraft.

Juristen hade gått till andra ändan af rummet, men då han vände sig om, såg han huru vännen höjde pistolen.

Tvenne skott följde tätt efter hvarandra, och därpå tappade skytten vapnet i golfvet.

Han tog sig för pannan och såg sig förvirrad omkring. Först nu återkom sansen.

«Min Gud, hvad har jag gjort!» utbrast han.

Aldrig förr hade juristen tänkt så klart. Detta var ett brottsmål, i hvilket brottslingen till hvarje pris måste räddas, ej enbart för vänskapens skull utan för något ännu högre.

«Sätt dig på stolen – genast!» befallde han och patrioten lydde, apatiskt och själsfrånvarande.

Juristen tog upp pistolen och lade den på skrifbordet. Sedan tog han plats vid bordet och började skrifva.

Han skref febrilt och dock darrade ej hans hand ett ögonblick.

Ute på torget hördes rop och skrik. Snart skulle gendarmer och poliser öfversvämma huset och arrestera, arrestera utan hänsyn, tills gärningsmannen blef upptäckt.

Därför måste den skrifvande begagna hvarje sekund. Hvarje del af en sekund var dyrbar.

Nu hördes steg utanför tamburdörren. Någon tog hårdt i låset och ringde oafbrutet. Betjänten kom.

Juristen skref utan att låta sig störas.

När tamburdörren öppnades, lyfte han upp hufvudet,

«Kom ihåg, att jag har galopperande lungsot», sade han till sin vän. «På sin höjd skulle jag kunnat lefva ett par månader till. Låt inte mitt offer bli förgäfves! Du skall förstå...»

I detsamma togo de i låset till dörren.

Juristen grep pistolen och riktade den mot hjärtat.

En skarp knall och han vacklade.

Därpå föll han framstupa öfver skrifbordet.

Stel af fasa stod vännen och stirrade på den döde. Det hade gatt så hastigt. Han såg gendarmer och poliser storma in och fram till liket, hvars hand låg kvar på det han skrifvit, som om han ännu i döden ville framhålla, att detta var något viktigt, som alla skulle se.

Patrioten tyckte att tankeförmågan var alldeles borta. Det tjänade ej något till, att han tänkte, ty det blef ingenting af, ej något som liknade en tanke. Han visste inte heller, att han satt och vaggade med öfverkroppen och sade: «mea culpa, mea culpa.»

Rättvisan, representerad af gendarmer och polis, lyfte upp den döde, och då föllo deras ögon på det skrifna.

Polisofficern läste igenom orden, hastigt och nyfiket.

«Här sitter gärningsmannen!» sade han och lade handen på den döde.

Patrioten reste sig upp.

«jag, jag...» började han.

Polisofficeren varseblef honom. Först hade han blott tänkt på attentatet. Det var för honom en glädjesak. Ingen sårad, och attentatsmannen gripen, ehuru död. Det skulle inte vara långt till avancemang denna gång.

«Ni här!» utbrast han vid åsynen af mannen, som brukade varsko censuren.

«Jag skall..»

«Lugna er!» sade löjtnanten. "Jag förstår, att ni är upprörd öfver brottet, men ni kan vara lugn. Vi känna skillnaden mellan vänner och ovänner.

Här ligger för öfrigt hans bekännelse!"

Han lade sin hand på pappersarket.

Då, men först då förstod patrioten det tunga ansvar, den döde lagt på hans skuldror.

SLUT

Table of Content

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

XIII.

You are reading a Phoenix Edition:

It was converted from clean and standard xhtml/xml files.

It uses metatags to identify content, and other data.

The available resources specific to each ebook format were used to give the reader a pleasant reading experience.

More details available at Phoenix-Library.org website.

Any suggestion that helps us to improve these editions are welcome.

The Phoenix-Library Team

DET ERÖFRADE LANDET (INVASIONEN)

©2001 Phoenix–Library.org

eBook Version

Phoenix–Library.org

Layout done by *Norpheus–Lacombe*

September–2001

Livros Grátis

(<http://www.livrosgratis.com.br>)

Milhares de Livros para Download:

[Baixar livros de Administração](#)

[Baixar livros de Agronomia](#)

[Baixar livros de Arquitetura](#)

[Baixar livros de Artes](#)

[Baixar livros de Astronomia](#)

[Baixar livros de Biologia Geral](#)

[Baixar livros de Ciência da Computação](#)

[Baixar livros de Ciência da Informação](#)

[Baixar livros de Ciência Política](#)

[Baixar livros de Ciências da Saúde](#)

[Baixar livros de Comunicação](#)

[Baixar livros do Conselho Nacional de Educação - CNE](#)

[Baixar livros de Defesa civil](#)

[Baixar livros de Direito](#)

[Baixar livros de Direitos humanos](#)

[Baixar livros de Economia](#)

[Baixar livros de Economia Doméstica](#)

[Baixar livros de Educação](#)

[Baixar livros de Educação - Trânsito](#)

[Baixar livros de Educação Física](#)

[Baixar livros de Engenharia Aeroespacial](#)

[Baixar livros de Farmácia](#)

[Baixar livros de Filosofia](#)

[Baixar livros de Física](#)

[Baixar livros de Geociências](#)

[Baixar livros de Geografia](#)

[Baixar livros de História](#)

[Baixar livros de Línguas](#)

[Baixar livros de Literatura](#)
[Baixar livros de Literatura de Cordel](#)
[Baixar livros de Literatura Infantil](#)
[Baixar livros de Matemática](#)
[Baixar livros de Medicina](#)
[Baixar livros de Medicina Veterinária](#)
[Baixar livros de Meio Ambiente](#)
[Baixar livros de Meteorologia](#)
[Baixar Monografias e TCC](#)
[Baixar livros Multidisciplinar](#)
[Baixar livros de Música](#)
[Baixar livros de Psicologia](#)
[Baixar livros de Química](#)
[Baixar livros de Saúde Coletiva](#)
[Baixar livros de Serviço Social](#)
[Baixar livros de Sociologia](#)
[Baixar livros de Teologia](#)
[Baixar livros de Trabalho](#)
[Baixar livros de Turismo](#)